ARTUR SILVESTRI

MEMORIA CA UN CONCERT BAROC

vol.I. Povestiri reale și imaginare din Lumea-de-Nicăieri

CARPATHIA PRESS – 2004

CARPATHIA PRESS, 2004
Tel/fax: 021-212.54.34
ISBN 973-86949-1-4

SUMAR

Despre Pomenire.....3
Vrăjitorul.....5
Piano nobile.....16
Poveste despre o pată de culoare.....21
Umbra războinicului.....28
„Faust“.....33
Rapsodie neterminată, pentru mîna stîngă.....36
Cufărul cu comori.....44
Luntre solitară, mai departe de orizont.....51
Vremea „plicurilor moi“.....56
„Hautbois d'amour”.....63
L'Ecritoire.....71

Concepția acestei ediții aparține autorului
Tehnoredactare: *Diana Șuică*
Tipar: **Evenimentul Românesc - Tipogrup Press**

DESPRE POMENIRE

Memoria ca un concert baroc *este un titlu pe care mi l-a dat Dumnezeu. L-am însemnat cu ani în urmă pe o bucată de hîrtie, deodată, fără să fi fost anunțat de nimic și l-am ținut minte pînă azi, de parcă, atunci cînd apăruse, ar fi fost ca un fel de iluminare. Îl păstram ascuns, uimit că îl primisem, dar fără să știu – deși mă fascina și credeam că odată, cîndva, o să devină o carte – ce va fi și dacă va fi cu adevărat.*

Nici măcar o dată n-am cutezat să-i mai adaug ceva străduindu-mă să-i dau, astfel, o corporalitate prin efort cînd nu i-ar fi venit sorocul, clipa fericită, magia. Așteptam să se împlinească un fel de urzeală secretă despre care nădăjduiam că se creează fără ca s-o observ, undeva, într-un fel de lume nevăzută populată de năluci. Putea să nu vină ori să mi se pară că nu s-ar potrivi înfățișării ce aș fi putut să-i dau altădată, închipuindu-mi, fără rost, că s-a născut deși era doar ipoteză.

Acum, abia, cred că a venit vremea ei, vremea acelei cărți misterioase ce nu s-ar putea chema decît cu vorbele acelea aproape nedeslușite ce mi s-au dictat nici nu mai țin minte cît de demult. O carte pe care n-o înțeleg și nu seamănă aproape cu nimic din cele ce am gîndit ori le-am dorit ori le-am făcut; este o ***concluzie fără istorie aparentă****, ieșită deodată în lumea vizibilă. Oricît m-aș strădui nu întîlnesc aici pasionalitatea și construcția în vederea* ***Faptei mari****, ce aș fi vrut s-o fac și încă n-am apucat s-o realizez, amînînd totul prea mult cu obsesia perfecțiunii ce rămîne doar iluzie și dezideratum. În sine, ea nici măcar nu există prin proporții și echilibru și nu-i socotită ca și cum s-ar fi calculat în vreun fel ci* ***se înșiruie așa cum mi-a venit****, prelungindu-se uneori dureros de interminabil ca și cum aș fi lăsat liberă emoția năvalnică pe care o dau amintirile nesupravegheate cînd doar ele rămîn și înlocuiesc, cu amărăciunea că nu mai sînt decît fantasmă, zilele ce vin.*

Personajele povestirilor ce urmează au fost odinioară adevărate dar astăzi nici măcar nu mai știu dacă, nu cumva, n-au fost decît imaginație. Și acest sentiment de nesiguranță îmi dă, din ce în ce mai des, o neliniște ce se învecinează cu deznădejdea, un sentiment de pustiu și de zădărnicie, răscolitor, torturant, indescifrabil. Căci, spaima că se va risipi nu doar alcătuirea lor, care s-a destrămat,

ci orice urmă ce lăsară și că toate sînt ca să dispară definitiv fără a se mai aminti vreodată, pînă la sfîrșitul sfîrșitului, începe să devină insuportabilă și obsesivă. Și totuși, scriu acestea împotriva blestemului încifrat și a dezagregatului care ne stăpînește și este aproape un exorcism. Să fie aceasta biografie înțeleasă tîrziu, cînd nu mai sînt iluzii decît prea puține? Ori fapte care, în enigmaticul ce ne stăpînește, vin din nou în memorie ca să arate ***semnificație și epilog*** *cînd fuseseră, altădată, doar înșiruire de zile și nopți anonime, lipsite de relief și* ***căpătînd relief*** *abia acum, cînd esențial e doar ce se păstrează și devine tîlc?*

Cred, mai degrabă, că este o carte ce mi s-a dictat.

De fapt, totul îmi apare acum ca o potrivire căreia nu m-am putut sustrage, denumind-o ***soartă*** *dacă aș fi fatalist; și care, dacă voi mai apuca să fac măcar puțin din ceea ce – voind acum – înseamnă că* ***mi s-a dat*** *să fac, ar putea deveni* ***destin****. Recitesc acum aceste pagini pe care nu îmi explic de ce le-am scris și îmi spun că, în mulțimea de* ***răscruci*** *ce am întîlnit,* ***mi s-au*** *arătat, de către o mînă nevăzută, căile pe unde trebuia să trec pentru ca, în cele din urmă, totul să se orînduiască* ***într-un fel*** *și nu în altele, care n-au fost deși puteau să fie, vieți paralele despre care niciodată n-am să știu nimic.*

La drept vorbind, aceasta este o carte tristă, despre ce ar fi trebuit făcut și n-am făcut la timp, înțelegînd abia acum ceea ce cîteodată mi se spusese fără să pricep.

Dar am trăit fericit, cu gîndurile mele pe care ***Oameni Mari*** *le-au făcut mai clare și le îmbogățiră cu prezența lor senină și le-au dat un sens. Și* ***nu doar oameni*** *căci, odată, s-a pogorît un înger lîngă mine, povățuindu-mă, fără grai, prin pădurea zilelor fără rost și care, ducîndu-se înapoi, într-o iarnă cumplită, mi-a arătat ce trebuie să fac și* ***să nu uit****. Căci, în viața noastră prea firavă ce se desparte cu doar o clipă de nevăzut, rămîn, la drept vorbind, doar* ***urma ce lăsăm*** *și* ***pomenirea ce o facem****, cui ne simțim datori.*

14 Septembrie 2004,
De ziua Înălțării Sfintei Cruci

VRĂJITORUL

Să fi fost în 1968 cînd l-am întîlnit întîia oară pe Dinu Adamesteanu deși nu sînt convins că a fost cu siguranță atunci. Dar era negreșit într-o iarnă, în chiar seara de Ajun. Parcă văd și acum, deși au trecut atîția ani, porțile înzăpezite ale gospodăriei de la Toporu, satul din Vlașca unde „Domnul Dinu", cum i se zicea la noi în casă, se reîntorsese din Italia, unde ajunsese **om mare**. Cînd intrasem, trecînd printr-un pridvor întunecos, omul venit de departe se arătă emoționat și înveselit cu stînjeneală, uimind pe cine nu-l cunoștea cu atitudinea lui atît de puțin importantă, chiar modestă. Nu mai văzusem niciodată, atît de aproape, pe **un om mare**, ori, dacă mă gîndesc mai bine, pe un om mare ce putea deveni – sau era – apropiat. Prin anii '50, după ce auzisem la bărbații care veneau pe la noi că „plecaseră rușii" fără a înțelege ce însemna această plecare și nici chiar cine sînt cei care plecaseră, s-a întîmplat să mai văd un **om mare**, pe **cel mai mare om posibil la vremea aceea**. Era într-o seară de demult cînd, însoțind pe tata și pe mama și pe încă altcineva, despre care nu mai țin minte nimic, ajunsesem, la București, la Restaurantul „Berlin". **La Berlin** era, pe atunci, cum ai spune azi **la Ritz**, în Paris. Dar mai mult decît această formulă de *spațiu sacru* și de orchestra care acompania o cîntăreață cu aspect de Marlyn Monroe, nu îmi mai amintesc. Stăteam la masă toți patru, între care și eu țeapăn și înfricoșat, ieșind prima dată în lume, ascultînd muzica veselă, cînd, deodată, se stîrnise un fel de frison și privirile se îndreptară către intrare unde apăruse un bărbat care nu-mi venea să cred că este adevărat, fiindcă îl vedeam în ziare și pe tablouri și, cîteodată, pe ecranul mic al televizorului. Purta haina așezată pe umeri și o cămașă albă, cu mînecă scurtă, fără cravată. Făcuse un semn discret, blînd, care dădea voie să se continue totul întocmai cum era, și se așezase la o masă care rămăsese liberă, probabil expres și tradițional. I se aduse „ceva", o băutură obișnuită, ascultă două cîntece, aplaudînd rezervat și plecă tot atît de imperceptibil pe cît apăruse, lăsînd în amintirea mesenilor gîndul emoționat că îl văzuseră pe Gheorghiu-Dej.

Acum îl vedeam de aproape pe „Domnul Dinu", băiatul Popii din Toporu, despre care se vorbea că ajunsese în Italia, unde stătea de ani mulți, un **om învățat** deci un „om mare". Nu înțelegem prea bine de ce anume „Domnul Dinu" stă în Italia și cum de se întîmplă că vine atît de rar pe-acasă, uitînd uneori chiar și zeci de ani de locurile pe unde

copilărise. Dar acum auzisem că a început să vină din nou, și mă bucuram căci însemna că își amintise, în sfîrșit, de cei de pe-aici. Îl studiam atent și curios, tăcînd încăpățînat cu un aer ursuz și înțepat, de adolescent ce ar fi vrut să își dea o oarecare importanță între oameni mai vîrstnici. Era, sau mi se părea mie, un domn cu purtare de învățător, care vorbea frumos, ca în cărți și într-o limbă care semăna cu limba vorbită și de noi dar parcă mai veche și ceva mai potrivită aerului destul de vetust al casei unde ne aflam. Bineînțeles că nu mai țin minte nimic din ce se vorbea în atmosfera de bucurie – dar îndeajuns de sobră căci încă nu venise Crăciunul – din camera unde se ciocneau pahare cu căpșunică și se mînca de post. Dar îmi amintesc, totuși, cum, din timp în timp, și de la o vreme din ce în ce mai des, băteau în geam grupuri de colindători, între care se rătăciseră și unii mai bătrîni, „ca să ureze" și, îmi dau seama acum, să-l și vadă pe **omul învățat** care trăia departe și despre care știa tot satul și se mira că apucase să mai vină pe-acasă, măcar și pentru cîteva zile. „Domnul Dinu" îi întîmpina pe toți cu gentilețe și, după ce asculta „colindețea" destul de aproximativă și de obicei foarte scurtă, le dădea tuturor mere, nuci și bani iar bărbaților mai vîrstnici – și cîte un pahar de vin, întrebîndu-i cine sînt, din neamul cui fac parte și, amintindu-și uneori cîte un nume, ce se alesese de Cutare și Cutare. Părea că nu uitase nimic.

Eram tulburat și impresionat și, pe drumul pe care îl făceam cu mașina, noaptea tîrziu, după ce ne luasem rămas-bun, mă gîndeam, fără să mă pot concentra asupra unei idei definite, la acest om straniu care avea ceva special, o măreție calmă și un **aer de știutor**, ce nu mai întîlnisem pînă atunci în lumea restrînsă unde trăisem și nu o aflasem nici la București. Îmi părea rău că, probabil, nu-l voi mai întîlni prea curînd, poate chiar niciodată.

Dar în anul următor, pe la Paște, auzisem că s-ar putea să ajungem, prin vară, în Italia, invitați de „Domnul Dinu" împreună cu niște rubedenii ale lui. Era „Soprintendente alle Antichità della Basilicata", ceea ce însemna că se ocupă de antichitățile din regiunea de Sud, de pe undeva de la Potenza pînă la Marea Mediterană. Ca să se ajungă acolo trebuia să treci de Napoli și, de pe șoseaua ce ducea către Reggio Calabria, să cotești spre Răsărit și să treci prin Eboli, un loc despre care citisem într-o carte a lui Carlo Levi care spunea, ca o metaforă, că acolo se oprise Hristos. Gîndul că voi vedea Italia dar, mai ales, că voi reîntîlni pe omul acela straniu, om mare și învățat, care, poate, punîndu-mă și pe mine la socoteală, nu mă credea atît de nevrednic, mă înfiora și eram nerăbdător să se facă vară și să ajung mai degrabă în „Basilicata". Așa scria pe plicul ce conținea invitația de călătorie; și mai scria ceva, în partea de jos, în stînga, o formulă misterioasă pe care eram

mîndru că, învățînd latina, o descifrasem: „in manïbus" adică „dată în mîinile primitorului". De-atunci m-am învățat să o folosesc și eu, după cum, observînd, peste mulți ani, cum își autentifică Mitropolitul Nicolae Corneanu semnătura de pe felicitările tipărite, de la Mari Sărbători, am început să adaug uneori, la rîndul meu, dacă trimit cîte o epistolă circulară, tipărită: „m.p.f.", manu proprio facta, „făcut de mîna mea".

Atunci însă nu mă gîndeam decît că voi ajunge la „Domnul Dinu" și că, poate, voi avea noroc și o să văd și eu ceva din ceea ce făcuse pe-acolo, pe unde devenise atît de faimos încît se zicea că ar fi unul dintre cei mai însemnați arheologi din lume. Începusem, la drept vorbind, să iau în serios ideea de a urma studiile în Istorie și, cîndva, dacă se va potrivi, să încerc Arheologia. „Ai casei", ca să le zic așa, cred că mă încurajau tacit, fără să se amestece totuși, crezînd, în felul lor, că astfel s-ar putea să mă căpătuiască avînd în vedere protecția ce o calculau dar pe care, acum sînt și mai convins decît atunci, nici măcar nu o imaginasem și n-o socoteam hotărîtoare. Nici nu îmi închipuiam, pe atunci, că în Italia voi scrie, fără nici un scop precis și pragmatic, primele eseuri și că, deci, voi socoti că sînt deja scriitor. Le mai păstrez și azi. Sînt niște lungi dizertații, destul de amuzante și compuse cu un amestec de prețiozitate și humor, despre imaginile din reclamele de stradă ce întîlnisem în Italia: un fel de hermeneutică primitivă unde îmi plăcea stilul, întîi de toate. Citisem „Istoria" lui Călinescu în compendiu și începusem să-l imit deși acum, dacă mă gîndesc bine, **tema fără prejudecăți** și sforțarea de a găsi sensuri ascunse i s-ar fi potrivit mai degrabă „călinescianului" ce mă socoteam decît stilul, epigonic și pueril.

Probabil, deci, că fusesem din cale-afară de atent la tot ceea ce, multicolor, se desfășura înaintea ochilor mei; și acum, dacă încerc să fac un efort, îmi amintesc imagini din acea vară ce păreau uitate de mult și care, parcă, nici nu îmi aparuseră vreodată. Eram curios dar și nerăbdător să ajung odată „în Sud" și nici Veneția, pe unde mă oprisem puțin, și nici chiar ideea că în curînd americanii vor aseleniza nu mă preocupaseră prea mult. Cînd, într-o seară, tîrziu, am ajuns la Potenza, am simțit deodată că mă liniștesc. „Domnul Dinu" ne primise la „Soprintendență" și, după ce ne întîmpinase afectuos, ne orînduise ca un gospodar, trimițîndu-ne întîi la restaurantul unde rezervase o masă pentru călătorii ce veneau de la drum și apoi la culcare, fiindcă știa precis că trebuie să fim obosiți. Pe mine, fără să mă întrebe, mă încartiruise în biblioteca lui de la „Soprintendență", comunicîndu-mi această hotărîre în trecere, ca un fapt de la sine înțeles. Atunci, și nici în mulți ani ce trecură fără să-i mai știu, pînă azi, nu mi-am dat seama ce însemna acea clipă ori, mai bine zis, ce **va întipări definitiv** acel moment ne-întîmplător. Abia acum, cînd văd altfel totul și încep să deslușesc potriveli și

semnificații îndărătul șirului egal de zile și nopți ce se scurseră cu doar puține reliefuri aparente, cred că pricep că avusesem, acolo, **un fel de răscruce** și că probabil dacă acel loc n-ar fi fost, nici viața mea de după-aceea nu s-ar fi rînduit cu **aceste** potriveli, într-un fel de urzeală ce duce, orînduită fiind, într-un necunoscut și mai adînc.

Biblioteca era, de fapt, o încăpere destul de mică, mai precis un fel de birou de lucru unde, ostenit de nopțile de frămîntări, învățatul se odihnea pe un soi de laviță, ca un pat militar de campanie, adormind ca la război ori ca un plugar cu traista sub cap, pe cîmp, trudit, aproape sfărîmat. Toate acestea le văd acum dar nu le distingeam atunci. Pe-atunci, totul mi se părea fascinație și descoperire neașteptată, ca și cum aș fi intrat, nu se știe cum și pentru cîtă vreme și, mai ales, cu ce preț, într-o peșteră cu comori. Țin minte perfect cum, în prima noapte, după ce privisem uimit cărțile aliniate în ordine și cu cotorul vizibil și aflînd aproape numai nume despre care nu mai auzisem niciodată pînă atunci, am găsit, așezată pe un raft, „Pe strada Mîntuleasa" de Mircea Eliade. Am citit-o pînă dimineața cu o surprindere care creștea pagină după pagină și care făcuse să mă obișnuiesc repede cu litera neobișnuită și cu ortografia fără cratimă dar cu apostrof franțuzesc, ce nici nu mai prezenta importanță.

Zilele ce urmară nu mai însemnaseră nimic și nici nu mi le mai amintesc. Așteptam să vină noaptea, ca un consumator de opium ce se ferește de privirile indiscrete, hotărît să-și exercite viciul cu impacientă. Acum mă gîndesc că un fel de potrivire ce ține de miracol a făcut să citesc, fără nici o legătură cu imediatul și, poate, doar cu un fel de plăcere în sine ce aparține degustătorului, pagini care, mai apoi, se treziră ca un ecou ce venea de-acolo dar fără să pot înțelege că reprezintă un sunet ce îl mai auzisem în această viață și care, astfel, răsuna mai puternic și mai profund. Pentru mine, care crescusem în prejudecăți colective ce sînt și astăzi mai tari decît piatra, era uluitor să aflu, citind pe Monseniorul Tăutu, că noi avusesem, înainte de „cărțile de slavonie" un poet mare, numit Niceta de Remesiana și un imn ce se cîntă de către toți creștinii: „Te Deum laudamus"; că avusesem scriitori ce scriau pe latinește, despre care se vorbea ca „străromâni" și că, de fapt, slavonismul îi înlăturase și ne obligase să-i uităm. Eram uimit și indignat și nu înțelegeam de ce tăcerea continuă și de ce nu vorbim despre ei dacă știam că-i avem și există; dar și înfricoșat fiindcă începea să se nască, precum o veste rea, bănuiala că uitarea se produce lesne și poate fi definitivă. Cînd peste aproape zece ani auzisem că un cărturar de la București, pe nume Ioan G. Coman, îndrăznise nu doar să vorbească iarăși despre străromâni ci chiar să și scrie o carte despre ei, am căpătat o clipă sentimentul că toate „se așezară la rînduială". O „rînduială"

ce, însă, nu s-a produs și pentru care încă mai trebuiau multe, poate chiar un război tăcut, pe care, cînd îl începuse, peste cîțiva ani, Nestor Vornicescu mi-l însușisem și eu. Scriu aceste rînduri și îl revăd, cu o durere ce o încerc din ce în ce mai des, acum, la amintirea celor ce au fost și nu mai sînt, îl revăd, deci, pe Marele Mitropolit, în Palatul Vorvoreanu de la Craiova, socotindu-ne și noi, în prea puține fraze – căci, la fel ca în campanie, nu era nevoie de dizertații – ce aveam de făcut, cînd și cum și dacă vom putea să mai înaintăm, urcînd încă o treaptă, mai la lărgime; un război de cărturari, ce înțeleseseră tîrziu că nu era doar un război de cărturari.

Să-mi fi închipuit, în acele nopți ce petreceam – în atmosfera de fum de țigare ce parcă avea halucinogene – între cărțile din biblioteca de la Potenza, că **intrasem în erezie** și începeam să deslușesc taine pecetluite cu șapte lacăte? Nu, nu mi-aș fi putut închipui. Citeam noaptea cu grăbire, mult și de toate. Și notam, astăzi cred că prea sumar, într-un caiet dictando, subțire, un „caiet de teză“ cu coperțile de carton ce se rătăcise prin bagajul meu și mă mirasem cînd l-am găsit. L-am mai păstrat apoi o vreme; nici nu îmi dau seama ce mă făcuse să nu-l arunc dar, mult mai încoace, cînd, într-o zi, aflîndu-l printre hîrtii de altădată ce socoteam fără valoare, l-am privit mai cu luare-aminte. Imaginea mă fascina. Cuvinte, nume, titluri de cărți, citate – toate neobișnuit de eretice față de anul cînd se așternuseră dar depunîndu-se în memorie, așezîndu-se undeva în adînc și „lucrînd“ fără să știu, ca niște straturi geologice fluide, avînd Puteri neînțelese care, poate, mă protejară. Credeam, pe atunci, că însemnau ceva, poate că nu puțin, și îmi aduc aminte că, într-o zi, „Domnul Dinu“ mă văzuse notînd grăbit și, uitîndu-se pe caiet, rămăsese pe gînduri. Îmi vorbea, de altfel, ca unui om matur, fără să intre în detalii unde poate că ar fi trebuit. Cita pe Eliade, pe Lozovan, pe Scarlat Lambrino, fără să-mi explice mai mult, socotind că „îi cunosc“ și că, dacă, totuși, nu i-aș fi cunoscut, trebuia să-mi păstrez curiozitatea trează și să nu uit ce am de făcut: să-i cunosc. Nu-mi dădeam seama, la drept vorbind, ce avea de gînd cu mine, deși, curînd, căpătasem impresia că îmi va arăta ceva important, ceva enigmatic.

Nimic nu se schimbase pînă cînd, într-o zi, „Domnul Dinu“ îmi spusese că mîine vom merge „la săpături“. Ideea însăși de „săpătură arheologică“ îmi apărea atît de misterioasă și de neobișnuită încît începusem să mă gîndesc cu înfrigurare la ceea ce va urma. Nu aș putea spune astăzi care să fi fost motivul acestei atracții nefirești și sînt convins că nici atunci nu puteam explica în cuvinte legate prea convingător acea **stare de spirit** mai degrabă decît simplă curiozitate. Abia acum, gîndindu-mă mai bine, îmi amintesc că mai auzisem despre descoperiri de rămășițe vechi și cred că pe unele, dacă nu mă înșeală memoria și

adaug acum ceea ce, de fapt, nu se întîmplase în acest fel, le și zărisem de la depărtare. Cred că era cu vreo cîteva luni înainte de eclipsa de soare din 1960, într-o după-amiază, cînd apăruse la marginea dinspre Răsărit a satului Drăgănești de Vlașca un țăran înspăimîntat care, alergînd pînă aproape că își dădea sufletul, începuse să spună despre o comoară găsită în pămînt, pe undeva, pe la Cărămidărie. Locul, numit astfel pentru că de-acolo se scotea argila care, punîndu-se în niște forme primitive, ajungea cărămidă nearsă, era pe o coastă de deal, înspre o pădure, deasupra rîului Cîlnișteа, un curs de apă leneș, cu mișcare aproape imperceptibilă, sufocat de stufăriș și doar cu rare ochiuri de limpezime unde se vedea doar luciul nemișcat. Mai tîrziu se aflase că, săpînd cu cazmaua, țăranul, al cărui nume nu-l mai știu deși atunci devenise cunoscut și era denumit chiar „Vrăjitoru", spărsese fără să vrea un vas de lut de unde, prin spărtură, începuseră să curgă monezi. Acum, dacă mă gîndesc bine, ceea ce țin minte nu-i decît un strat ce s-a conservat în memorie din poveștile care circulaseră pe atunci, fiindcă, de fapt, nimeni altcineva decît „Vrăjitoru" nu văzuse oala și cocoșeii. Cînd se aflase despre comoară, în doar cîteva ore, Cărămidăria fusese înconjurată de o mulțime de oameni străini dintre care cei mai mulți veniseră de la oraș, iar localnicii, puțini, care cutezau să se apropie, erau opriți în fața unei bariere păzite de doi militari. Comoara dispăru la fel de straniu pe cît apăruse, de fapt se evaporase ca un duh care, eliberat din captivitatea de secole necunoscute, căpătase un fel de trup cețos, plutise cîteva ceasuri pe deasupra rîului netulburat și se destrămă ori intrase la loc, acolo de unde venise. Nimeni n-a aflat vreodată dacă fusese cu adevărat o comoară și dacă fusese, ce se făcuse cu ea. Și nici măcar dacă se găsiseră „bani" ori altfel de scule și din care anume, și de cînd. Unii vorbiseră, într-adevăr, despre cocoșei dar acest cuvînt cu o anumită magie în vremea aceia plină de mituri și de formule indistincte nu însemna nimic precis, traducînd numai ideea de monezi prețioase, poate chiar de aur. Atunci, prea de tot nevîrstnic fiind, mi se păruse firesc să se fi întîmplat așa cum se întîmplase dar astăzi mă gîndesc că este neobișnuit ca, înainte de a se afla despre acestea la Stăpînire, nimeni să nu fi avut măcar curiozitatea să se ducă, împreună cu „Vrăjitoru" și să vadă comoara ori chiar, din spirit apucător, să-și ia o parte din ea, fără să se știe. Dar dacă socotesc mai bine tîlcul acestei întîmplări încep să înțeleg ceea ce, mai pe urmă, nu înțelesesem cînd aflasem că, mulți ani, prin locurile acelea nu mai săpase nimeni iar rarii trecători ocoleau cu un gen de spaimă mută vechile vetre unde altădată se ardeau cărămizi. O tulburare ne-explicată cuprindea pe cîte unul care, din ce în ce mai rar, își amintea cu frison de evenimentele de-atunci, uitîndu-se totul de la un an la altul în mod voluntar, ca un fel de piază-rea despre

care este bine să nu îți amintești și să nu vorbești căci, vorbindu-se, s-ar putea chema, pe o cale imaterială, din nevăzut în clipa de acum, ce pulsează. Și în cele din urmă, se uitase de tot și nici nu știu dacă și-o mai aminti cineva acum despre toate acestea după atîția ani ce s-au scurs, de parcă ar fi fost visați nu trăiți. „Vrăjitoru"! Oare de ce i se spusese astfel? Nici măcar nu mă întrebasem la acea vreme și nu m-am întrebat pînă azi, ca și cum acesta ar fi fost numele ce dobîndise la nașterea lui, **o naștere în legendă** ce se produsese cînd, matur fiind, omul întîlnise, prin hazard, destinul. Să fi fost bănuiala, niciodată expusă în cuvinte, că printr-o vrajă se făcuse să i se arate acel „ceva" ce nu știu ce a fost? Ori poate gîndul, că, **ales** de „cineva", printr-o magie, acel astăzi anonim se aflase **cînd** trebuia și **unde** trebuia ca să se dezvelească, deodată, **ceea ce dorea să se vadă din nou**? Cine poate să știe, la drept vorbind! Cred însă că în straturile nedistincte de povești, frică și legende, exista convingerea că oriunde este ceva prețios, îngropat și ascuns, stă și un blestem greu și răzbunător, ce nu trebuie trezit fără a se invoca miraculosul.

„Ceva", poate chiar mai mult decît o superstiție, trebuie să fi existat căci altfel nu îmi explic de ce, peste cîțiva ani cînd, în spatele Școlii Primare se găsiseră – la o săpătură – niște oseminte despre care iarăși nu se aflase aproape nimic, mi s-a părut că locul însuși avea un mister apăsător, ce nu era bine să se cerceteze. Cîteodată, cînd se făcea toamnă tîrziu și apuca să se facă noaptea în clasa rece, mă uitam cu spaimă prin fereastră către **locurile acelea** care ascunseseră ceva, dar nu deslușeam ce anume și nici măcar nu puteam înțelege dacă nu cumva eliberaseră un „rău" necunoscut, poate tot atît de primejduitor ca și cele despre care se povestea pe șoptite și în doar puține cuvinte, fără atribut.

De-abia acum, desfășurînd, fără un motiv precis, toate aceste pânze populate cu umbre ce nu se pot atinge, încep să pricep emoția ce mă cuprinsese aflînd că vom merge la „săpături". Era ca și cum, printr-un hazard ori, poate, mai mult, printr-o potrivеală care ar fi făcut să ies din mulțime și să **fiu ales ca să văd**, aș fi participat la înfăptuirea unei vrăji, o vrajă care, dacă ar fi fost puternică și nimerită, ar fi eliberat duhurile, în cele din urmă. Fără să-mi dau seama, se potrivise, deci, să fiu alături de „Vrăjitor" și poate să am norocul să văd cocoșeii de altădată; sau comoara, în întregul ei necunoscut. Dar cînd se înfăptuiseră, în sfîrșit, toate acestea nu mi se arătară ca o ceremonie sublunară, cu vrajă ce înfricoșează și înfioară și, mai apoi, sperie și trebuie, deci, uitată ca să nu se mai întoarcă, precum strigoii. Totul era, dimpotrivă, luminos. Și aceasta nu doar din cauza zilei, de o lumină clară, căzînd aproape vertical, pe care n-am mai văzut-o niciodată de-atunci

și probabil că nici nu voi mai ajunge să o văd vreodată căci era, mai mult ca sigur, o clipă de viață imaginată. Nu era nimic vrăjitoresc în toate acestea, ori mai bine spus, era o **vrajă bună**, de fapt o magie ori, mai degrabă, un miracol ce se năștea printr-un fel de invocație, un descîntec ori chiar o căutare cu nuielușa de solomonar. Clipa nu era doar fastă, era indescriptibilă prin emoția complexă ce aducea, fără a se putea spune, în mod precis, de unde izvorește toată această tulburare fără nume.

Îl urmam pe Vrăjitor pășind aproape pe vîrfuri ca să nu-l trezesc din somnul lui lucid, ca de șaman, călcînd pe urmele lui, căutînd să pricep gîndurile lui ce păreau că se leagă în nevăzut și comunică pe căi necunoscute. Cîteodată, ne opream parcă fără rost și, acolo unde se hotăra, apărea adesea un semn, o urmă, o poveste. O poveste ce începea să se spună de la sine iar Vrăjitorul îi dădea semnificație și îi găsea pildă; era un văzător. Dar, deopotrivă, era un Stăpîn al Timpului, desfăcînd, din caierul fără sfîrșit, fabula secretă, epilogul, înțelepciunea ce nu aparțineau lumii de lîngă noi.

Căci, la drept vorbind, „Domnul Dinu" era ceea ce se cheamă „un om vechi", cum se și invocă adesea cînd se descrie ținuta morală și „învățătura" și se recomandă a se lua ca exemplu. Dar pe mine mă uimea, pe lîngă acestea, aerul lui îngîndurat și parcă un fel de preocupare nefirească pentru **Lucrarea** ce i se dedicase și care nu se mai termina. Era, deci, cum se spune uneori, cu admirație, **un om dedicat**. Dar și neobișnuit, aproape ireal. La vîrsta, neînțelegătoare ce aveam, ideea că acest om, cu indiscutabilă măreție, nu intrase într-un magazin ca să-și facă vreo cumpărătură mi se părea o extravaganță deși începusem s-o studiez mai cu luare-aminte. Îmi amintesc și azi, cu emoție, pantalonii de doc de culoarea nisipului, terminați cu o manșetă deasupra pantofilor cu șiret și bordură cusută, din piele maronie, și cămașa largă, de cînepă ușoară, în aceleași culori deschise, și mi-e și rușine că mă gîndeam, atunci, de ce oare, cînd la magazine aflai nenumărate haine noi, se purta atît de demodat. Aproape totul îmi apărea, la el, altfel decît reperul trecător, „moda", canonul comercial: ochelarii, cu ramă groasă de bagà, stiloul cu peniță latà marca Mont-Blanc ce folosea într-o vreme cînd **excitația pixului** era semn de „adaptare la realitate". Era, deci, un inadaptat. Pînă și țigările care îi plăceau erau rare și neobișnuite: fuma „Muratti Ambassador", o țigaretă rară cu filtru alb, întărit de un al doilea filtru din carbon, de culoare gris. Mi-a și rămas în minte această marcă, aproape ireală, pe care multă vreme am socotit-o tot atît de imposibilă ca și țigările „555" despre care citisem într-un roman de Marguerite Duras, cred că era „Stăvilar la Pacific", și nu credeam că există. Dar, în primul rînd, vorba sau, mai bine zis, **vorbele**:

un vocabular de o limpezime fenomenală, ce transmitea cu precădere idei și, de fapt, un mod de a gîndi care, în sine, avea o distincție ce nu întîlnești decît rar, aproape deloc. Era nu doar un suflet elegant, distins și boieresc ci un intelectual în sensul ireductibil, care nu vorbea ca să se afle în treabă ci părea să reflecteze incontinuu despre orice, cu aceeași curiozitate nedeslușită ce își propunea **să înțeleagă**.

Cînd îmi amintesc toate acestea și cînd observ că și eu, după atîția ani, ajung la aceleași concluzii și manifest față de tot ce este trecător și inutil, nu dispreț ci indiferență, mă cuprinde o deznădejde și o revoltă fără cuvinte gîndindu-mă că avusesem în fața ochilor o soluție de viață și nu o înțelesesem la timp și profund. Toți anii de tinerețe irosiți poate că ar fi putut să fie altfel și n-au fost și nu se vor mai întoarce, depunîndu-se în implacabil cu toate frivolitățile lor, cu dibuiri și indecizii, cu atracția clipei fără rost, cu risipa nechibzuită.

Îmi amintesc acum cu și mai multă prețuire despre „Domnul Dinu“ decît aveam atunci, o prețuire mută în vremea aceea, ca în fața unui magistru cu statură inaccesibilă. Dar azi, la gîndul operei mari și singuratice pe care a lăsat-o, se adaugă și nostalgie dar și un fel de amărăciune sau, mult mai bine spus, compasiune, căci încep să-l înțeleg abia acum, tîrziu, odată cu anii ce s-au dus. Arătase, poate nu chiar de la început sau poate de atunci, un fel de simpatie neobișnuită față de mine, mai mult chiar aș zice o grijă cu aspect de protecție atentă, ca și față de un urmaș, o rubedenie, un ucenic ce ar fi devenit meșter, odată, cîndva. La vremea aceea, credeam că aceasta ar fi doar o atitudine de **solidaritate tribală** ce s-ar fi întîlnit, și se întîlnise cu siguranță, în alte veacuri cînd, pînă la șapte sate, oamenii se înrudeau cumva între ei, măcar de departe. Eram din același trib, dacă ar fi doar acest punct de vedere. Dar acum, cînd încep să încerc și eu aceeași mare singurătate ca și el, ceva îmi spune că mai era ceva în această comportare mai prevenitoare, mai îngîndurată. Cred că, de fapt, își căuta pe cineva care să-i continue opera, s-o păzească și s-o valorifice iar, dacă va fi fost posibil, să o și dezvolte, vrednic fiind. Aceasta mi s-a părut o clipă că era o atitudine de arhiereu, de om de Biserică, adică de agregare de depășește timpul definit și se ridică mai sus, în cicluri lungi, pătrunzînd în istorie. Dar ce Biserică ar fi putut să fie aceasta, despre care nu se vorbește în propoziții descurcate și nici măcar nu își arată ritual, simboluri și Tradiție? O Tradiție, totuși, era căci de la „Domnul Dinu“ auzisem prima oară vorbindu-se despre Vasile Pârvan. Îl venera, cu o adorație de fost ucenic pe lîngă magistru, fără a putea vorbi în epică ori în analiză oricît de complicată despre el. Îi invoca numele și atît: „Pârvan!“. De parcă ar fi spus: „Poruncile“.

În felul lui înțelept, m-a făcut și pe mine să pășesc în această Biserică deși despre Vasile Pârvan nu știam, în 1971, nimic căci nici în cartea de istorie nu apărea, citat măcar, și nici în manualul de istoria literaturii. Dar știindu-l începînd de-atunci, m-am gîndit să-l caut și să-i citesc cărțile, înțelegînd treptat ceea ce probabil „Domnul Dinu" ar fi vrut, nerăbdător fiind, să fi știut mult mai devreme. La vremea aceea, din păcate, știam încă prea puține iar el era deja aproape bătrîn și se gîndea că nu prea mai este timp ca să predea către ucenici, să facă „predania". Să fi știut că va trăi încă vreo treizeci și ceva de ani și că va apuca anul 2000, poate că s-ar fi gîndit să procedeze altfel, cu mai multă răbdare. „Predania" nu se făcuse, deci. Dar nici eu nu eram constituit intelectualicește pe cît trebuia și poate că nici nu aș fi fost capabil s-o primesc.

Cînd am plecat de la Potenza era dimineața devreme, o dimineață de august de odinioară. Priveam din mașină cum „Domnul Dinu" se îndepărtează tot mai mult și, încercînd o tulburare nedeslușită, înțelegeam că se întîmplase ceva, ca un fel de conjuncție secretă ce modifică și lasă o urmă. Acum, cînd mi se pare că disting mai clar sensuri care altădată nu se desfășuraseră inteligibil, îmi dau seama că **începusem să am un cer sufletesc**, un cer de stele și de constelații imutabile, ce aparțin, de fapt, unui altfel de prezent decît șirul nedefinit de zile și nopți de unde arareori ceva rămîne și se întipărește.

Anii care au venit nu l-au strămutat de acolo deși se întîmpla să-l întîlnesc prea puțin și rar; devenise însă **o idee**. Ori, poate și mai bine, un fel de abstracțiune ce nu aparținea timpului trecător și lumii de aici, ce părea nearticulată. Era departe, undeva dincolo de ceasul fragil și aproape nematerial; o depărtare în timp mai degrabă, pe care spațiul o făcea, paradoxal, și mai evidentă, poate chiar și mai **reală**, astfel arătînd că **este** fără să fie în imediat. Îmi trimitea cărți de arheologie, fascicule și comunicări academice fără a se arăta nemulțumit că urmasem Filologia și devenisem scriitor. Avea, ca toți oamenii mari, o generozitate uimitoare și, într-un rînd, cînd apărusem, cred că pe la jumătatea anilor '70, într-un dicționar de „personalități cu viitor" din toată lumea fără a-l putea cumpăra căci se plătea în dolari americani, m-am trezit acasă, la București, cu un colet plătit și trimis de el, care conținea cartea groasă și rarissimă; am privit-o multe minute, fără să pot spune nici un cuvînt. Ce aș fi putut spune, la drept vorbind? Nu-mi scria dar îmi vorbea, ori de cîte ori venea la București: o **vorbire intensivă**, plină de povețe, pilde și fabule, pe care le spunea atent, ca să devină clare și le urmărea dacă se înțeleg. Avea o înțelepciune de cărturar ori, poate, de **vrăjitor bun** care văzuse, ales fiind, mai deslușit decît alții și învățase lecția Timpului enigmatic, el, care lucra întotdeauna cu Timpul.

Apoi, cîndva, mi-ar fi cu neputință să spun acum cu precizie cînd, am aflat că plecase din Basilicata și se stabilise în Germania. Încercasem un sentiment neobișnuit, ce n-am putut să traduc atunci. Pentru mine, **Basilicata era țara lui imaginară**, locul vrăjilor, tărîmul ce i se potrivea și unde își aflase sorocul. De ce să fi plecat în altă parte? Și ce se întîmplase, de fapt, ca să trebuiască să iasă din acea rînduială care îi devenise destin? Nici astăzi n-am putut înțelege tîlcul acelor întîmplări și, cînd mă gîndesc și mai mult, încerc un sentiment de stupefacție dezarmată, ca în fața **implacabilului ce hotărește**, fără a întreba și fără să poarte un sens neapărat altul decît Răul ce destramă și calcă în picioare totul, sfărîmînd orice urmă. Căci acum, cînd știu că din tot ce întîlnisem acolo și din vraja desăvîrșită a vremii de atunci n-a mai rămas nimic, iar el nu mai este și toate se risipiră ca o mînă de nisip aruncată în vînt, bănuiala că aceasta ar fi Legea Lumii enigmatice îmi dă o deznădejde ce depășește orice potrivire de gînduri și de cuvinte. Arareori, ca să mai pot înainta și chiar pentru ca să scriu aceste cuvinte care altfel mi s-ar părea inutile, îmi imaginez că atîta vreme cît eu încă exist, învățînd de la el și **spunînd**, ca învățătură, povață și, poate, predanie și altora pe care nu-i știu și nu-i cunosc – căci sînt de vre-o-dată, nu de azi – sensul vieții lui poate că există și trecerea lui prin timpul mărginit nu a fost în zadar.

PIANO NOBILE

Parcă văd și acum, ca printr-o sticlă de fereastră, înceţoşată, cartea lui Paul Lahovary, cu coperţile galbene şi cu titlul scris mărunt, caligrafic, pe care oricît m-aş strădui nu mai ţin minte cine mi-a arătat-o prima dată, cîndva. Era într-o zi luminoasă, în Bucureşti, atît de luminoasă de parcă totul s-ar fi desfăşurat sub lumina reflectoarelor; lacul cartonului subţire sclipea orbitor şi, dacă mă gîndesc bine, era şi cald la pipăire. Deci, era vară. O vară pe care acum îmi este cu neputinţă s-o identific dar era demult, mai mult decît un sfert de secol. Tot ceea ce îmi amintesc este secvenţă întretăiată, de fapt un şir întrerupt de fulguraţii ale văzului interior care întoarce numai aparent timpul înapoi, într-un azi care trece şi el, clipă de clipă, dintr-un ieri de neatins. Din clipa de-atunci nu mai reuşesc să disting decît o copertă ţinută de o mînă ridicată spre mine, ca să mi-o arate, o mînă care o arată, de fapt, ca să mi-o dăruiască, din care nu reţin decît cîteva degete, ce susţin. Ce? Cartea. Ale cui să fi fost? Cine mai ştie, acum, atît de tîrziu.

Cartea mi se părea mică, subţire şi stranie nu doar prin titlu ci şi prin autor. „Lahovary"! Suna familiar dar, în acelaşi timp, îmi trezea un fel de respect misterios, ca şi cînd m-aş fi trezit deodată în faţa unui reprezentant al unei lumi de demult, un „ceva" indistinct ce ar fi ieşit ca un duh secret din sticla unde se închisese odinioară, împreună cu **Mesajul**. Părea, la drept vorbind, un **nume destinat faptei mari**, dar în acele clipe concluzia nu îmi apărea cum apare astăzi, analizînd-o, ci, mai degrabă, traducea o stare neclară, fără cuvinte şi gînduri. Abia dacă o pot interpreta acum, şi numai dacă aş voi căci erau, într-însa, mai multe sensuri învăluite. „Lahovary" îmi amintise satul de cîmp, din Vlaşca, de demult, ce purta, fără să mai poarte, de fapt, numele stăpînului de şi mai demult. Nu mai purta numele, dar i se zicea încă în acest fel, prin tradiţie, şi de către un omenet ce vorbea **despre** şi **cum** apucase; iar depărtarea faţă de **lumea vie**, aflată la capătul unui drum unde trîmbele de praf aşterneau şi vara straturi groase ca de zăpadă, ar fi putut da un sentiment de neverosimil, prin depărtare în spaţiu. Dar şi în timp. „Lahovary" i se mai zicea şi unei pieţe mari din Bucureşti, acolo unde se încheia Bulevadul Dacia şi începeau Dorobanţii. Îi ziceau aşa destui, unii fiindcă aşa auziseră de la alţii deşi i se modificase numele şi ei; dar i se zisese mereu aşa, de parcă a-i zice altfel ar fi fost o clătinare de rînduială, ce nu se doreşte, un semn rău.

Și apoi, lîngă nume, titlul, „Mesure d'une ombre"; măsura unei umbre, în franțuzește, o metaforă. Formula stranie stimula curiozitatea, ca și limba de compoziție. Ce ar fi putut să însemne asta? Iată o întrebare ce mi-o pun și azi, cînd am și uitat amănuntele ce le-am citit mai tîrziu. În orice caz, știu sigur că am răsfoit-o chiar atunci, pe loc, și mi-am notat editura și, fiindcă era menționată undeva, și adresa autorului. Mi se părea încă o dată neobișnuit totul, chiar și tema, ori poate tema în primul rînd. Povestea, ori romanul, acest „ceva" de mici dimensiuni ce mi se părea scris într-o franțuzească poematică, includea pe Vlad Țepeș și pe Manole, meșterul de la Mânăstire. Și apăruse la Stockholm, în Suedia, unde locuia autorul, pe o stradă al cărei nume nu l-am uitat niciodată: **Vintrosagatan**; nu l-am uitat fiindcă mi se părea uimitor de războinic. Era un nume de viking? Mai tîrziu mi-am dat seama că nu era decît o denumire obișnuită și că o parte din această vocabulă arăta ceea ce era, de fapt, aceasta: o stradă pur și simplu. Dar atunci noul, un „nou" abstract în sine, îmi crease un frison de nerăbdare ce mă îndemna să văd cine este autorul și de ce, între vikingi așezîndu-se, își amintise mai ales despre ceea ce aici ar fi fost o simplă temă ilustrată după cartea de istorie. I-am scris imediat o scrisoare, fără prea mari nădejdi. Dar a doua zi chiar, cînd am ajuns la Biblioteca Academiei, am căutat în fișiere ca să văd dacă voi mai găsi ceva despre acest scriitor necunoscut, fiind aproape sigur că nu voi găsi. Și totuși nu am avut dreptate. Existau cîteva broșuri – una dintre ele parcă deslușea povestea „Pieții Amzei" – și o carte ceva mai groasă, conținînd proză fantastică și avînd un titlu straniu, la rîndul ei: „Casa Terekov". Apăruseră prin 1940, deci cu vreo trei decenii și ceva mai înainte, și nu știu de unde am dedus că autorul era pe-atunci diplomat; poate și pentru că o cărticică se chema „Caleidoscop suedez" și apăruse la București, cam la vremea cînd războiul se termina. Ceea ce mă impresionase, întîi și-ntîi, era sentimentul că **avea operă**, era, deci, un scriitor și nu un amator sentimental și excentric, ce începuse să compună la bătrînețe. Și **operă croită**, cu o diversitate ce presimțeam, arătînd nu doar finețe ci și instrucție căci două dintre cărți, mai de la început, erau scrise în franțuzește ca și romanul cu coperțile galbene, de acum. Dar cel mai pătrunzător țin minte că mi se păruse un fel de roman, ce semăna cu „Noaptea de Sînziene" și apăruse demult, în 1953, la Lisabona fiind convins că îl editase Victor Buescu. Avea și un titlu fascinant: „Vîntoasele". „Vîntoasele", ielele, făpturile aerului, îmi plăcură mult și în inocența mea de om liber, de-atunci, mă gîndisem că ar merita poate să fie re-tipărite cumva, poate chiar împreună cu povestea lui Manole, dacă s-ar fi tradus din franțuzește. Dar cine s-o facă atît de bine încît să echivaleze modul poematic ce se folosise și care era aproape intraductibil? Îmi amintesc clipa cînd, la Bi-

bliotecă, spre seară, am închis dosarul de pe masa mea de lectură unde notasem multe despre autor și chiar, fiindcă nu se putea lua nici o copie pe atunci, copiasem de mînă cîteva fragmente ce îmi plăcuseră mai mult decît altele. Sînt convins că mă gîndisem că voi scrie ceva despre acestea, poate cît de curînd. Dar, din păcate, n-am mai apucat să mai scriu nimic și nici dosarul acela, ce conținea, țin minte perfect, mai multe foi legate de alta – ruptă dintr-un caiet de matematică, pe care însemnasem titlul „Vîntoaselor" – nu-l mai pot afla pe nicăieri, căci, poate, se vor fi risipit și ele ca și altele, cine știe cîte.

Nu aș putea spune că așteptam cu o emoție mai mare decît o curiozitate obișnuită să văd dacă voi primi vreodată un răspuns sau un semn. Avem mai degrabă sentimentul că nu voi primi nimic. Ce anume l-ar fi determinat pe un necunoscut să-i răspundă altui necunoscut dintr-o parte a lumii oricum aflată departe? Ce ar fi putut să aștepte de la el? Și totuși, după prea puțină vreme, am găsit o recipisă în cutia poștală și, cînd am ajuns la oficiantă, bănuiala mi s-a întărit. Era un plic mărișor, legat cu grijă cu o sfoară petrecută de mai multe ori, un plic maroniu pe care mi-l amintesc perfect, indicînd adresa mea scrisă cu litere mari, înalte și drepte, literă de tipar, timbrat în Suedia. Era ceea ce așteptasem. Scrisoarea dinăuntru însoțea cartea cu coperta gălbuie, pe care o văzusem cu cîtva timp în urmă în mîna nu știu cui. Era imprimată la mașina de scris, cu literă măruntă și se încheia cu o semnătură făcută cu mîna proprie, așternută cu cerneală neagră, în litere largi, artistice, ca și cum ar fi încheiat un manuscris prețios și solemn. Nu o mai am, din păcate, dar mai țin minte că îmi arăta uimirea și plăcerea ce i-o dăduse mica mea epistolă, pe care n-o mai am nici pe ea și este pierdută probabil definitiv căci la acea vreme nu îmi făceam copie la indigo după corespondență, cum am început să fac ceva mai tîrziu, din păcate destul de tîrziu. Poate că atunci îmi povestise cîte ceva despre el, ori poate aceasta fusese o temă de altă dată, din alte scrisori pe care aveam să le primesc regulat, drept răspuns la absolut tot ceea ce îi trimiteam; o conduită de boier adevărat, pentru care a răspunde la gîndul bun este obligație, dovadă de prețuire și onoare. Toate, cîte vor fi fost, s-au risipit, însă, astăzi, dar poate le voi găsi vreodată, cîndva, nădăjduiesc că nu prea tîrziu cînd, dacă **se vor găsi** la întîmplare, de către cine știe cine, nu se va mai putea ști de ce, cînd și cine le-a scris și pentru cine, devenind aproape anonime și fără vreo altă semnificație decît litere înșiruite pe o coală de hîrtie, document orb, sec și expurgat de emoția pe care **privirea înapoi**, de acum, o amplifică și o transformă în amărăciune. Îmi amintesc că mergeam uneori, la Snagov, unde locuiam pe atunci, la oficiul poștal ca să-i găsesc corespondența închisă în cîte un plic lat, fără fereastră, pe care adresa mea era scrisă de

mînă, cu aceleași caractere subțiri și înalte. Era, la acea vreme, un om bătrîn, de aproape optzeci de ani, sau poate ceva mai puțin; și scrisorile lui, nu scurte dar nici lungi, aveau un aer pe care nu-l prea înțelegeam dar astăzi am început să-l înțeleg și îl recunosc, căci începe să-mi aparțină și mie, cel de azi, ostenit și îmbătrînit. Cred că îmi scria ca și cum și-ar fi scris lui însuși ceva, ori, mult mai bine zis, ca și cum ar fi scris într-un jurnal în bucăți, fără un scop vădit și în imediat. Un fel de singurătate înțeleasă și acceptată, tulburătoare acum cînd mă gîndesc la anii de-atunci, părea să se întrevadă din acele șire de unde nu îmi mai amintesc mesajul ci doar **aerul**, conturul, sensul abstract. Era singur la un mod multiplicat, aproape metafizic. Copiii, pe care mi-i denumise, erau, de fapt, maturi și se aflau pe la casele lor, în diverse locuri de pe pămînt iar Doamna, o suedeză prețuită, cred că îi înțelegea doar teoretic gîndurile, de la o zi la alta mai puternice, ce se îndreptau către **aici**. Îmi scria, deci, ca și cum ar fi aflat, cu uimire, că a mai rămas ceva din lumea aflată numai în memoria lui, neînțeleasă nici măcar de către cei apropiați. Temele practice nu îl preocupau din cale-afară, ori poate avea destulă înțelepciune ca să nu viseze în zadar. Cred că, într-un rînd, i-am vorbit despre ceea ce denumeam pe atunci „o ediție", adică, de fapt, o carte în românește ce ar fi fost nimerit să cuprindă ce scrisese, căci și astăzi cred că merita, și o merită, și poate voi apuca să i-o public abia acum, cînd nu mai știe și nici nu va mai știi. Dar nu exagerasem în speranțe deșarte și nici el nu insistase, mai apoi, dînd semne de nerăbdare ce nu i-ar fi stat bine dar pe care alții le dădeau, uneori cu nechibzuință. Avea un ton înțelegător și o atitudine de resemnare ce dovedea o inteligență stoică, pe care conformația sufletească, dar mai ales vîrsta i-o dăduseră.

Enigma acestei relații n-am deslușit-o nici acum. Îmi scria cu un fel de tandrețe reținută unde nu întrevedeam, prea puțin pătrunzător fiind atunci, scepticismul omului înțelept ce îmi privea cu înțelegere cîte un acces de optimism și pripeală. La rîndul meu, fără confesiuni inutile, așterneam cu emoție gînduri diverse pe hîrtie, lăsînd, uneori cred că prea mult, entuziasmul să se manifeste cu oarecare verbigerație și cîteodată în mod necontrolat. Nu știam despre el mai mult decît îmi scria și nici măcar nu încercasem să aflu mai multe despre viața lui, altceva decît ceea ce socotea că trebuie să-mi mărturisească. Nici măcar nu știu cum arăta.

Corespondența însăși avea un caracter enigmatic fiindcă îi lipsea scopul imediat, obiectul practic. Eu nu îi scrisesem întîi și-ntîi ca să obțin măcar o cîtime de cîștig și nici mai tîrziu nu mă gîndisem să dobîndesc vreun avantaj, de orice fel ar fi fost. Ce îi puteam cere? Să mă invite în Suedia, ca să călătoresc? Să mă ajute, în vreun fel, cu vreo bursă,

cu o plată sau cu un orice altceva ce însemna cîștig bănesc? Dar sedentarismul meu, de intelectual ce dușmănește călătoria în valuri de migratori moderni mă reținea să plec măcar pînă aici, aproape, în Balkani iar noțiunea de *vacanță* așa cum o înțeleg cei mai mulți și o cultivă, îmi era străină, cum a și rămas, de fapt, pînă azi.

Și-apoi, ce ar fi putut să-mi dea omul acesta **din hîrtie**, pe care aproape că îl socoteam un **personaj din poveste** încă de pe atunci, ceea ce devine cu adevărat acum? Căci, la drept vorbind, m-am mulțumit întotdeauna cu ceea ce am, adesea cu puțin, crezînd – și poate că greșind, cine știe? – că valorile vieții sînt altele, cele în care cred și azi, ca odinioară. Astfel încît scrisorile, ce mă emoționau prin inutilitatea lor asemănătoare cu scrierea de literatură, au rămas așa cum sînt pînă cine știe în ce zi, la o dată cînd n-au mai venit, dar nu știu precis de cînd, în orice caz de demult. Mă gîndesc la el cu nostalgie fără să înțeleg nici acum prea bine ce motiv secret mă legase pe atunci de **omul din scrisori**, la fel de imaterial în acele vremuri ca și azi, cînd, la fel ca și ieri, este **doar un nume**. Și mă gîndesc cu tristețe, fiindcă știu, fără să fi aflat, că nu mai este pe Pămînt. Îi datorez zile de încîntare din viața mea cînd citeam, fără un scop precis ci doar pentru plăcerea de a descoperi, ceea ce scrisese în alte vremi, mai liniștite; și îi mai datorez emoția de a primi – cu o gratuitate ce abia mintea mea de azi, altfel pricepătoare, o distinge – scrisori ce parcă se adresau, fără destinatar, cui o da Dumnezeu să le găsească. Pe atunci, a dat Dumnezeu – ori le-a potrivit – să le găsesc eu și de-aceea, față de toate acestea, simt că am și o altă datorie, pe care, poate, o să mi-o plătesc.

POVESTE DESPRE O PATĂ DE CULOARE

Era pe seară, în vara anului 1971, cînd, pe neașteptate, Ioan I. Mirea îmi propusese, cu vocea lui inconfundabilă, cîntată și cumsecade, să ieșim la plimbare prin oraș. Pornirăm curînd, mergînd pe jos fără să ne grăbim și parcă fără țintă; înainte să îmi dau seama, trecusem de Bulevardul Général Leclerc, uitîndu-ne la vitrine și la trecători. Acum nu mai țin minte despre ce vorbeam dar, ca de obicei, poveștile ce mi le spunea erau pasionante și aveau savoare; și le spunea cu un farmec scriitoricesc ce am întîlnit rar, într-o limbă îngrijită ce nu părea să aparțină unui pictor. Era, de altminteri, și un scriitor ce se subaprecia, un poet, ce se ignoră de obicei, pînă azi, și **s-a uitat** de tot, dar felul cum potrivea cuvintele mă fermeca și nu pot să-l uit.

Mergeam alene iar Mirea îmi arăta clădiri, fîntîni și piațete și cîteodată deslușea povestea cîte unui loc, dacă o știa ori dacă socotea că merită auzită. Intrasem pe Bulevardul Saint-Michel și trecusem și de Jardin du Luxembourg ce se vedea prea puțin în semi-întunericul ei de pădure îngrijită dar lipsită de lumini. Bulevardul era animat și zgomotos iar felinarele păreau să lumineze orbitor, o lumină gălbuie, dacă îmi amintesc bine. După o vreme, Mirea îmi arătă, întinzînd un deget lung către trotuarul de peste drum, clădirea Sorbonei, a cărei cupolă de bazilică abia se întrezărea în penumbră. În Piața de dinaintea Universității, cîteva fîntîni țîșnitoare, cu jedouri mărunte, agitau suprafața apei unui bazin decorativ aflat în mijlocul spațiului deschis, mărginit de clădiri. Peste tot – librării, cu tot felul de specialități iar aerul de boemă de Cartier Latin parcă nu se pierduse deși nu-l cunoșteam ci doar îmi plăcea să cred că ar exista. Ceva mai încolo urma intersecția cu Saint Germain des Près. Dacă am fi cotit, luînd-o către stînga, și am fi înaintat vreo trei-patru sute de metri către Odéon, am fi ajuns la Café de Flore și i-am fi întîlnit cu siguranță pe Sartre și pe Simone de Beauvoir. Era după '68; anii lor de glorie. El mai avea de trăit cam nouă ani, ea – ceva mai mult.

Noi continuarăm drumul pe Boul. St' Mich' pînă către Sena, unde ziua, pe lumină, buchiniștii își desfăceau cărți și tablouri pe etajere; acum se trăseseră obloanele iar standurile erau zăvorîte. În Piața Saint-Michel, Mirea voise să ne așezăm la o berărie, la mesele de afară, alegînd un loc aflat cu spatele către Sena. Ceruse o bere mai slabă, iar pentru mine un suc; îmi cumpără și o înghețată. Stătea tăcut dar destins, parcă

gîndindu-se la ceva ce îl amuzase; buzele se desfăcuseră ușor într-un zîmbet misterios, ca și cum și-ar fi amintit un gînd secret, evocat cu umor. Mă tot răsuceam pe scaunul din împletitură de rafie, privind curios în toate părțile. Dincolo de fîntîna monumentală, de unde curgeau jedouri luminate, pe cealaltă parte a pieții, văzusem o firmă așternută pe un semicerc, scrisă cu o literă mai încondeiată: **Toutoundji.** „Tutungiul"? Era, poate, un român? Dar ce prăvălie o fi avut? Dincoace, în spatele lui Mirea, se desfășura imensa **carte-poștală a Catedralei văzută seara**, la fel ca și fotografiile ce se vindeau la chioșcurile de presă și suveniruri. O lume pestriță, grăbită și gălăgioasă părea să se miște haotic, neliniștită, interminabilă.

Cînd simțisem deja că mă plictisesc, Mirea începu să își facă semne cu cineva, ce se apropiase, călcînd cu pași mari, dinspre Luxembourg. Privindu-l de la nivelul nostru, care stăteam la masă, omul părea foarte înalt și, proiectat în mișcare pe fundalul bulevardului, devenea uriaș. Sosise deja și, salutîndu-se cu Mirea, se așeză la masă. L-am examinat puțin, pe furiș. Cred că purta o cămașă cu mînecile suflecate neglijent și cu guler larg, răsfrînt. Îmi dădu impresia unui **om neliniștit** dar cred că mă înșelasem. Își găsea cu greutate un loc potrivit pentru picioarele lui lungi care nu încăpeau sub masă.

Începură să vorbească, nu știu despre ce anume, și noul conviv, aflînd de la Mirea că vin din România, mă fixă cu privirea disprețuitoare și zisese ceva ce îmi amintesc nedistinct, de felul: „Ce faceți, mă, dormiți pe Carpați?". Vocea, privirea, tonul mă intimidaseră și cred că încercasem să articulez cu greu un sunet neclar în vreme ce omul continuase cu îndemnarea de a ne trezi din „somnul carpatin". Apoi, îmi întoarse spatele și mă lăsă în plata Domnului, văzîndu-și de ale lor. Dar peste cîteva clipe, pofti să știe, fără nici un motiv, dacă mă gîndisem să fac în viitor ceva mai precis.

I se răspunse că aș fi vrut să fac Litere și că mă gîndisem să devin scriitor. **Omul neliniștit** nu păru să audă și, după o scurtă tăcere, reîncepu povestea pe care n-o înțelegeam. „Scriitor!". Oare așa să fi fost? Îmi amintesc acum nopțile interminabile cînd, în vacanță, scriam la biroul mic, vopsit în negru, improvizat din două noptiere unite prin scînduri geluite, bătute una lîngă alta; teancurile de hîrtii cu însemnări ce nu mai știu astăzi pe unde s-or fi aflînd, dacă mai sînt; lumina veiozei bătînd peste cîte un cotor de carte despre care nu îmi mai amintesc nimic, ca și cum n-ar fi fost. Și, în puterea nopții, unde doar arareori se mai auzea cîte un zgomot de mașină, mirosul vegetației de vară – o vară de altădată, mult mai vie decît azi – ce pătrundea prin fereastra unde un colț de perdea se distingea cu greu, mișcată, cînd și cînd, de o boare nedefinită. Să fi știut măcar de unde îmi venise această maladie inexpli-

cabilă poate că aș fi încercat să mi-o cunosc și s-o mai îndrept dacă îmi mai stătea în puteri. Dar nu știam și, de fapt, nici nu cred că avusese o inoculare lămurită și certă. Eram elev în prima clasă de liceu, la „Matei Basarab", în primăvara lui '69, cînd se întîmplă să vină la o întîlnire cu tineretul, un grup de scriitori de la „România Literară", care abia apăruse – cu acest nume – în toamna ce abia se încheiase. Erau nu prea mulți dar – așezați la o masă întinsă pe lățime, pe scena sălii de spectacol – ne intimidau prin însăși prezența lor ce apărea drept neverosimilă căci despre scriitori nu auzisem decît vorbindu-se la **timpul trecut** iar lipsa lor de materialitate îmi apărea nediscutabilă. Acum îi vedeam în carne și oase. Îl vedeam pe uriașul, cu voce tunătoare și părul vîlvoi pe care încerca să și-l pună în ordine, recitînd pasional și mesianic. „În lumea plină de urmări / eu sînt un om pe niște scări" suna bizar, într-o combinație de cuvinte neîntîlnită. Priveam în jur și observam uimirea colegilor în fața potrivelii neobișnuite a cuvintelor, o uimire tradusă într-un fel de veselie reținută, aproape generală, ca și cum s-ar fi găsit o soluție la un careu de cuvinte încrucișate. Oricît de noi, toate acestea păreau încă a fi **din lumea noastră** și le înțelegeam, deveniseră întrucîtva familiare, fără a crea angoasă. Dar într-un tîrziu, apăru în față, venind către rampă, un personaj ca de pe altă lume, cu un chip trist, de o tristețe inexplicabilă pe care mustața subțire, lăsată „pe oală" și părul puțin, pieptănat pe spate, o întăreau. Începu să recite ceva atît de sfîșietor și murmurat, ce nu semăna – prin lipsa de noimă dar și prin muzicalitate – cu nimic din ce aflasem pînă atunci. Se făcuse tăcere, o tăcere stupefiată și neliniștită (căci poetul – al cărui nume, Leonid Dimov, l-am ținut minte – recita cu o disperare ce începuse să ne alarmeze) cînd mi-am dat seama că lacrimile începuseră să-i șiroiască pe obraji. Era ceva de o stranietate de Oracol, un sentiment de mister înspăimîntător ce mi se arătase fără să înțeleg sensul învelit cu nenumărate straturi de cuvinte ce se rostogoleau, unele după altele, ca pietrele aruncate pe niște trepte de marmură. Acesta să fi fost momentul? Sau poate atunci cînd, într-un amfiteatru de la liceu, peste încă un an sau doi, apăruse ca invitată, coborînd scările către catedră, **Doamna Bușulenga**, cea care, la televizor, descifra secretele teatrului universal, în emisiunea ei de avant-premieră de spectacol. O priveam în timp ce vorbea cu o voce clară, studiată, de un fel oratoric ce nu mai auzisem și concluziile ferme, asemănătoare cu niște legi ale fizicii despre care nu se discută, impresionau sufletul încă neclarificat ce năzuia să-și afle căi și certitudini. Cred însă, că, de fapt, toate și încă multe altele se adunaseră fără să-mi dau seama. Poate că începuse odată cu acea amintire atît de veche de parcă ar fi o simplă fantasmă cînd, într-o iarnă de acum aproape o jumătate de secol, o auzisem

pe mama mea, profesoara „de română", spunîndu-i cuiva, ce acum nu mai are chip, că **a murit Labiș**. Era, cu siguranță, o iarnă grea căci stătea sprijinită cu spatele de soba de teracotă ca să se încălzească; și apoi, la o vreme, adăugase cu o voce joasă, ca și cum ar fi făcut o mărturisire înfricoșată: „era urmașul lui Eminescu".

Am ținut minte numele și clipa, după cum peste încă vreo zece ani, cînd – adolescent fiind – ajunsesem într-o zi, cu tatăl meu la București, îl auzisem spunîndu-i cuiva – în vreme ce ne oprisem pe strada Edgar Quinet, îndărătul unei mulțimi compacte care privea către Bulevard – că trece cortegiul mortuar al lui Arghezi. Ținusem minte și anunțul de la Radio, cînd, aproape cu voce metalică și cred că fără nici un fond muzical, crainicul anunțase că marele scriitor George Călinescu „se sfîrșise din viață". Pentru mine, deci, ideea însăși de „scriitor" însemna ceva abstract, sau mai bine zis **absent**, un „ceva" veșnic care, ducîndu-se la strămoși rămîne în cărți, supraviețuiește și chiar ne devine familiar citindu-l în cărțile de școală. Și acum descopeream că scriitorul are și o realitate palpabilă și coboară uneori între concetățeni în forme definite și ritualice și totuși accesibile, oricît ar fi fost atitudinea privitorilor de reverențioasă. Dar, pentru a fi cu adevărat „scriitor" trebuia să și publici undeva, nu doar să scrii fără o finalitate confirmată cum făcusem eu pînă atunci, ca liceean care nu pierdea pentru nimic în lume „Meridiane lirice", emisiunea de la Radio pe care, în fiecare miercuri, o ținea A. E. Baconsky. Cred că în 1970 apucasem să mai văd pe alți cîțiva scriitori între care un domn cu aspect tolerant, tuns box, care invitase pe cei ce se încercau cu literatura să-l caute la revista „Amfiteatru". Îi plăcuse o intervenție a mea, destul de cutezătoare și gongorică, evocînd nume care nu circulau încă în România dar despre care citisem nu numai în Italia, cu un an înainte, ci și în „Les lettres françaises" pe care le cumpăram săptămînal de la chioșcul de ziare. Cred – nu cred, sînt sigur acum – că îi pomenisem despre Llosa care nu apăruse încă la București, sau poate „Casa Verde" apăruse dar fără ecoul de mai încoace. Și despre Cortazar care îmi plăcuse atît de mult încît, după ce fostul meu coleg de clasă de liceu, Eugen Volf, ajuns regizor de film în Israel, îmi împrumutase „Sfîrșitul jocului", fusesem fericit să cumpăr „Rayuela", tradus în franțuzește la Gallimard, de la Librăria Kretulescu, de la raionul de carte străină. Costase douăzeci și cinci de lei, tot atît cît două volume de Alejo Carpentier, la „Casa de Las Americas".

Pe Coman Șova, domnul de treabă ce invitase tinerii „să vină la el", l-am căutat curînd, deschizîndu-i ușa de la redacție cu o aparentă lipsă de prejudecăți. Aveam însă inima cît un purice. Mă ținea minte și îmi ceru niște articole, căci era convins că scriu critică literară. Atunci, eu venisem cu niște poezii, ceea ce îl dezamăgise. Dar fiindcă i se părea

că am talent, se gîndi să mă recomande colegei sale, poeta cu voce cîntătoare și păr lung, unduitor, ca o salcie pletoasă. „Colega“ mă întrebă cum mă cheamă și, auzind pseudonimul ce îmi formulasem, îl repetă cu plăcere: „Alfonso Liguori, o, ce nume frumos!“. Dar fiindcă se grăbea și urma să iasă curînd, însoțită de un domn înalt, cu păr blonziu, îmi spuse să-i las manuscrisele și s-o caut peste cîteva zile. „Peste cîteva zile“ deveniseră, de fapt, peste multe săptămîni căci mă hotărîsem s-o las ceva timp, ca să aibă, poate, o lectură liniștită. Mă și gîndeam cît ar fi de șocant să deschid revista și să-mi găsesc acolo, fără să mă anunțe nimeni, măcar o poezie. Căci pe atunci scriam și poezie, ce se adunase în vreo două volume despre care azi nu mai știu nimic. Îmi amintesc însă un „ceva“ atît de straniu, ca o enigmă pe care o scrisesem într-o noapte aproape fără să-mi dau seama ce scriu: „Odinioară nici nu interesau aceia / Care spun că sufletul merge între / Și moartea e totală“.

Și aceasta se afla între manuscrisele lăsate poetei cu părul ca o salcie pletoasă dar cînd, după o vreme, încercasem să-i aflu părerea, îmi fuse atît de greu s-o găsesc încît nici nu mai știam ce să mai cred. Într-un tîrziu însă, cînd printr-un noroc o întîlnisem pe scările redacției de la „Amfiteatru“ și își amintise cu greu, sau poate nici măcar nu-și amintise, despre poemele mele, îmi transmise cu mult regret opinia, impersonală, a altcuiva. „N-au plăcut, sînt prea decepționiste. Dar ai talent, dă-ne ceva mai optimist“. Se grăbea, o aștepta la capătul culoarului domnul înalt, cu păr blonziu.

Astfel încît, după cîteva zile, i-am lăsat lui Coman Șova un articol de critică literară, de fapt o mică recenzie, iar el m-a lăudat, încurajîndu-mă să mai aduc și altele. Așteptam, deci, s-o publice și să devin scriitor.

Acum eram la Paris și priveam, pe lîngă umărul lui Ioan I. Mirea, undeva la oarecare depărtare, luminile de noapte ale Catedralei Nôtre-Dame. Auzeam rumoarea vocilor apropiate care se amestecau, fără să le pot distinge vreun mesaj, în rumorile de seară tîrzie, de pe malul Senei, o multifonie de „Café“ cu terasă lîngă bulevard. Ce și-or fi spus ei în acele zeci de minute ce mi se păreau interminabile și plictisitoare? Oricît m-aș strădui îmi este cu neputință să-mi amintesc cea mai vagă frîntură de propoziție căci pînă și felul morocănos și nepăsător al vizitatorului îmi crea un sentiment de intimidare și mă făcuse, la rîndul meu, să mă gîndesc la altele. Era însă mai mult ca sigur o convorbire de oameni ce se știau bine și se întîlneau, din cînd în cînd, ca să mai schimbe cîte o vorbă-două despre ce mai e prin oraș; nici nu cred că putea să fie vorba de filosofie. Auzisem cîteva nume, despre care nu știam nimic, și aprecieri scurte și casante, iar aceste invocări mă puseseră într-o situație clară, în afara oricărei teme comune, nici măcar de spectator

mut. Altă dată, mă gîndisem că aversiunea mea pentru jurnal m-a împiedicat să notez multe din evenimentele ce mi s-au întîmplat și cred și astăzi că poate ar fi folosit la ceva măcar cîte o însemnare nedezvoltată ce ajuta oricum memoria să se pună în mișcare. Dar astăzi, în fața neglijenței ireversibile, îmi dau seama că regretul devine inutil și nepăsarea nici măcar nu mai trebuie deplînsă, căci s-a consumat totul și nu mai este nimic de făcut.

Și, deodată, **omul neliniștit** se sculase și, fără să anunțe, făcuse un semn vag de rămas-bun, îndepărtîndu-se fără să-mi dau seama, pînă cînd ajunse o pată de culoare proiectată pe dunga Bulevardului Saint-Michel. Mirea nu spusese decît ceva enigmatic (ca și cum ar fi zis „asta este"), ridicînd din umerii expresivi și zîmbind subțire, chinezește: „Cioran".

Abia peste cîțiva ani, după ce citisem „Schimbarea la față a României", **întîlnirea ar fi existat**, dacă s-ar mai fi produs, fiind altceva decît incidentalul a două corpuri ce se află în apropiere pentru cîteva zeci de minute. Dar n-a fost să fie. În atelierul lui Mirea, de la etaj, se vorbea despre „Cioran" tot atît de sumar și de nedeslușit precum se vorbea despre „Rodica" și „Eugen". Un fel de cod, un cod de oameni bătrîni ce știu prea bine materia și nu se ostenesc s-o dezvolte, se statornicise între Ioan și Doamna Marcela și ar fi fost necuviincios să fi încercat să aflu ceea ce poate nici nu trebuia să știu. Erau anii cînd ei, dar nu și eu, fiindcă nu-l citisem încă, îl priveau cu o anumită religiozitate pe „Lupașcu", pe care îl denumeau exact în acest mod, chemîndu-l, între ei, pe numele lui de familie, ceea ce îmi impunea fără să pricep numaidecît și motivul misterios.

Acum, cînd am început să cîntăresc cu deznădejde ce a mai rămas din amintirile mele încercînd să înțeleg din prea puține urme ce am mai păstrat, îmi dau seama că în **lumea lui Ioan**, de o gravitate aproape monahală – o gravitate de „om de cauză", avînd convingeri vechi și clare și o năzuință de a clădi, punînd piatră peste piatră, ca să rămînă definitiv – nu încăpeau scepticismul și paradoxul. Cred, ca și el, că „piesa" – oricît ar fi de neadevărată – se trăiește, nu „se joacă".

Și totuși, sentimentul că am stat degeaba lîngă un **om din cărți**, pe care am ajuns să-l prețuiesc în felul meu, este neobișnuit și îmi dă cîteodată chiar un fel de rușine. Dar, poate, ar fi putut să fie altfel? La drept vorbind, sînt aproape sigur că nu ar fi fost posibil ori ar fi fost, dar într-o istorie paralelă ori într-o altă viață posibilă. Este o întîlnire ce s-a produs cînd nu trebuia sau, mai bine zis, **înainte de a fi putut să devină posibilă**. Pentru mine, „Cioran" nu însemna atunci decît un nume ce îl auzisem rostit de Dinu Adamești eanu, la Potenza, cu o lapidaritate care ar fi putut să fie semn de atitudine rezervată, deși poate că nu era; și îl mai auzisem în casa din Rue de la Sablière, în „atelierul de

jos“ al lui Mirea, tot atît de codificat. Pentru el, eu nu fusesem decît o pată de culoare pe imaginea făcută noaptea de Pont Neuf, peste Sena, după cum, în aceleași zile, dar într-o după-amiază tîrzie uimitor de luminoasă, fusesem un element decorativ cînd întîlnisem pe André Malraux, al cărui profil – ce mi-l amintise, mai încoace, o fotografie a lui Miron Radu Paraschivescu – se desenase pe chenarul luminat în portocaliul unui asfințit în atelier, față în față cu chipul de preot arhaic, cu părul lung și alb, al lui Mirea.

De aici încolo totul intră în posibil, într-un „ca și cum“ ce n-a fost, din nefericire. Poate că dacă aș fi citit pînă atunci măcar una din cărțile lui Cioran, din alte vremuri, ori dacă le-aș fi găsit pe la cineva, cine știe prin ce noroc, și dacă mi s-ar fi dezlegat limba vorbind despre ele, poate că aș fi înțeles și povestirile lor care puteau, tot la fel de bine, să nu fi fost povestiri. Ori poate dacă, prea tînăr și crud fiind, aș fi ascultat mai cu luare-aminte „bătrînii“ care aveau atunci cu doar cîțiva ani mai mult decît am eu acum, aflînd mult mai devreme ceea ce știu astăzi cînd am înțeles că din toate se învață cîte ceva și te povățuiește orice ființă vie dacă știi să vezi și să înțelegi, poate, dacă toate acestea ar fi fost, deci, totul ar fi fost altfel. Dar nu a fost.

Gîndul acesta care s-a născut recent – și fără să-l disting, mai întîi – al unui **ireparabil** ce se traduce prin timpul ce izvorăște necontenit și trece fără a-i simți atingerea imaterială, începe să nu mai îmi dea pace. Căci din tot ce a fost, nu doar **din ce n-a fost**, n-a mai rămas nimic; poate doar o amintire, ea însăși aproximativă care, dacă te gîndești mai bine, parcă nici nu s-a petrecut niciodată, de fapt.

UMBRA RĂZBOINICULUI

Prea puțin din ceea ce publicase Nicolae Baciu am reușit să citesc, în 1979, la Paris deși în casa lui Mirea aflasem cîteva articole în formă de circulară multiplicată, pe care Ioan le păstrase cu grijă, semn că erau rare și meritau păzite. Se zicea că „lucrase pentru americani" dar, deodată, abandonase „linia" și s-a dezis de ea ocupîndu-se să descrie împărțelile lumii făcute de Atotputernici la sfîrșitul cîte unei mese. Reprezenta un fel de „excepționalism est-european" pe care Ioan I. Mirea, care gîndea fără iluzii, ca și mulți alții, îl rezumase, într-o după-amiază de plimbare prin Montparnasse cînd abia mai respira fără aparatul de oxigen, întrebîndu-se „ce s-ar fi ales de Occidentali dacă i-ar fi ocupat Rușii". Era, în felul lui, un renegat.

Pînă la începutul lui 1990 nu mai aflasem altceva despre el și nici măcar nu citisem „Yalta" căci nu se găsea pe nicăieri. „Intelighentsia"de la noi, care arareori mai citea și altceva decît propria proză gregară, se dădea în vînt după Soljeniț în și Zinoviev și nu procura altfel de cărți decît acestea, în nici un caz **literatură eretică**. Dar cînd, prin martie '90, am descoperit-o în Casa Drăgan, din București, uimirea a fost desăvîrșită și mi s-a părut timp de cîteva zile că o mai citisem odinioară, pînă cînd, într-un tîrziu, mi-am dat seama de unde vine această impresie. Erau ideile lui Eminescu, din „catehismul" lui răspîndit în ziare. Apoi, începînd, odată cu luna mai, editarea „Națiunii" am socotit că „Yalta" trebuia cunoscută și am hotărît s-o public în serial. Nu știam nici măcar dacă autorul mai trăiește căci (cred asta acum, dar cine știe dacă e adevărat) poate că aș fi căutat să intrăm într-o legătură în vederea unei cooperări cum încercasem, chiar dacă zadarnic, cu Anghel Rugină și cu „basarabenii". Surprinderea ce m-a cuprins cînd, în miezul verii lui 1990, am primit de la Traian Filip, din Milano, mai multe articole de Nicolae Baciu, noi, a fost mare. Așadar, trăia, avea și o adresă din Cannes, unde i se putea scrie. M-am tot gîndit ce să fac dar, luîndu-mă cu treburile, nu i-am mai scris. Astfel încît, pînă la sfîrșitul lui '90 tot ce trimisese, trimisese prin intermediul lui Traian. Erau mai multe texte, toate neobișnuite, bolnave de ceea ce s-ar numi **soluția fără iluzii**. De la Cannes, Nicolae Baciu saluta înființarea „Ligii Antonescu" și dădea, n-aș zice „îndrumări", aș zice mai degrabă puncte de vedere despre „Constituția" ce urma să se elaboreze. Rămăsese un „mareșalist" dar și un „constituționalist" care era convins că **lucrul făcut** trebuie făcut

astfel încît să nu trebuiască modificat periodic ci doar corectat prea puțin, poate doar lingvistic, ca și „Codul Comercial". Avea o viziune juridică de „Părinte Fondator", ce își imagina că „Nația" are obiective tainice și definitive care, sălășuind în adîncul neclătinat, se identifică, se respectă și se dezvăluie în Legea Fundamentală. Pînă la începutul lui 1991 nu am comunicat deloc, doar că, țin minte, îi trimisesem un pachet cu revistele ce păstoream, pe care sînt convins că le primise și le studiase atent, căci altfel nu îmi explic ce a urmat. Uitasem de el, prin februarie, cînd am primit un telefon, acasă, care îmi transmitea invitația lui Nicolae Baciu de a-l întîlni în București. Cum, de cîteva săptămîni, mă despărțisem de „Națiunea", a cărei decădere încă nu se înregistrase atunci dar urma să se observe foarte curînd, nu mi-a fost clar obiectivul acestei întîlniri. Ce interes mai putea avea el pentru un om care declarase, ca mine, că se retrage de pe scenă și o făcuse, deja? Era spre sfîrșitul lui februarie, pe o vreme oribilă, cu zăpadă multă, căzută recent dar neconvingător și fără putere, și de-aceea prea repede înmuiată și rece. Frigul și umezeala îți pătrundeau pînă la oase. M-a primit la hotelul „Intercontinental", unde ocupase un apartament și, ca să poată vorbi cu mine, s-a dispensat de „un băiat" sau doi care îl însoțeau; cred că erau și ei dintre veșnicii paraziți ce făcuseră tabere în jurul Românilor ce locuiau în străinătate. Cînd rămăsesem singuri s-a așezat pe un scaun și a tăcut mai multe clipe, privindu-mă direct și curios. Arăta ca un bărbat fără vîrstă, de o rară distincție și îngrijire; ținută de politician de carieră, anglo-saxon. Dar vreo oră, cît am vorbit ce aveam de vorbit, s-a mutat de mai multe ori de pe un scaun pe altul, destul de neliniștit. Dar și nemulțumit. Îi apăruse, în fine, „Yalta" la București dar la o editură necunoscută și, neștiind ce să facă, venise, chemat de „Drăgan", la apariția cărții, acum. Credea că editorul din 1983 „cedase drepturile" dar era, oricum, hotărît să nu ceară nimic pentru ediția de la București, mulțumit că i se publicase, în fine, „Yalta" acasă. Nu știa, și nici măcar nu i-am spus, că ideea de a o tipări fusese a mea și insistasem să o facem dar nu în maniera ce se realizase. Tema, dar și omul, ar fi reclamat panegiric și revelare de merite și de **faptă mare,** ce nu se făcuseră, din nefericire, și astfel nu se **fondase** nimic solid, spre a porni mai departe.

Către sfîrșitul întîlnirii devenise surprinzător de direct și îmi arăta o franchețe ce însemna și o prețuire, pe care, la drept vorbind, socoteam că o merit. Fusese de acord să-i public o mică broșură despre „Prăbușirea Imperiului sovietic" pe care o aveam deja, primită prin intermediar, și pe care alții o considerară inoportună și, în orișice caz, prea costisitoare. Dar, cînd ne pregăteam să ne luăm rămas bun, a deschis servieta de piele marron și a scos de-acolo un manunscris pe care mi l-a dat,

subliniind că este special pentru mine. L-am luat în mîini și l-am desfăcut puțin. Era „China", o cărticică inedită pe care o scrisese cu vreo cinci ani în urmă, după ce călătorise la Peking, ca să se documenteze. Am convenit că o voi publica atunci cînd se va putea și cum voi socoti mai potrivit. Apoi, ne-am despărțit.

Jos, la Recepție, l-am întîlnit pe Adrian Severin, fostul meu coleg de liceu de la „Matei Basarab"; devenise ministru de cîteva luni. Ultima dată ne revăzusem, să fi fost cu vreo trei-patru ani în urmă, pe lîngă Palatul Telefoanelor, cînd el ieșea de la serviciu; lucra la Romconsult. Întîlnire întîmplătoare, ca și aceasta. Acum, mi-a întîlnit privirea o secundă și s-a uitat, apoi, pe lîngă mine, trecînd preocupat, cu gîndul la treburile lui.

Cînd am ieșit în iarna bucureșteană, imprecisă, rece și dușmănoasă, parcă veneam dintr-o altă lume. O lume de altădată, dar, dacă mă gîndesc bine, **de totdeauna**, de acolo unde există altfel de țeluri, alte moduri de a se înțelege viața și, cu siguranță, alte valori; unde a răspunde la o scrisoare este ca și cum – vorba lui Corneliu Florea – ai răspunde la „bună ziua" și unde onoare nu e o vorbă oarecare ci însăși condiția ireductibilă de a exista. Mă tot gîndeam ce ar trebui să fac ca să nu-l dezamăgesc pe Nicolae Baciu căci era evident că se încrezuse în puterea mea de a trece la acțiune, de a îndeplini **fapta** ce îmi destinase. Dar primăvara care urmă a fost plină de neprevăzut și de necazuri. Privind de aici într-acolo, mi se pare vădit că am făcut un șir uimitor de greșeli aproape de neiertat, ce mi-ar fi putut aduce mai multă pagubă decît au adus. Era poate lipsă de experiență și neatenție dar mai degrabă un gen de entuziasm nechibzuit, ce se traducea prin pierderea simțului realității. Eroarea consta, mai mult chiar, în a persista într-o activitate semi-culturală, ce ar produce ceva bani abia azi, dar atunci n-avea nici un fel de căutare. Totul încă părea (și era, la drept vorbind) convulsiv, anarhic, șocant.

Fiindcă „era gata", am publicat întîi și întîi „Prăbușirea Imperiului Sovietic", căreia, închipuindu-mi că massele gîndesc ca și noi, i-am adăugat supratitlul atrăgător de „Marea trădare". Adică, într-un plan subțire, să se arate cum cei doi Împărați își dăduseră mîna, cu gîndul definit de a se înșela unul pe altul la întîlnirea de pe mare, de la Malta; o întîlnire ce re-editează pactul de pe Dunăre, între goți și împăratul Valens, care, și ei, ticluiseră planuri de „împărțeală" pe o corabie în mijlocul fluviului, undeva mai jos de Brăila, odinioară, în secolul IV. Dar, din păcate, socotelile au fost greșite și nu numai numărul imens de exemplare – vreo cîteva zeci de mii – dar și modul de vînzare au însemnat greșeli peste greșeli. Cînd, peste un an și ceva, mă chemară la Depozitele Companiei de Stat pentru distribuție de presă și am văzut cantități imense

din „Prăbușirea Imperiului“ nu doar nedesfăcute ci pur și simplu neexpediate aproape că mi s-a făcut rău, deși, după o vreme, mi-am explicat totul. Ei încasau bani de la tine, producătorul naiv, numai pentru că îți luau „marfa“, mutînd-o dintr-o încăpere în alta și ținînd-o pe loc. Nu o vedea nimeni; deci nu o cumpăra.

Prin aprilie, după „Prăbușire“, mi-a venit un al doilea necaz cînd, odată cu apariția revistei „Lumina Creștină“, pe care mulți ierarhi și chiar Patriarhul o încurajaseră verbal, am pierdut aproape toți banii cheltuiți. Un comunicat al Patriarhiei care se dezicea de această inițiativă și pe care Televiziunea l-a transmis la Jurnalul de seară, ca știre de editorial, a făcut să se creadă că ar fi fost ceva „suspect“, „dubios“, dacă nu chiar eretic. Mai tîrziu, am aflat și ce se întîmplase, dar nu mi-a mai fost de nici un folos: un ins care, în primele zile din ‘90 îl urmărea cu ancilaritate și misiune pe Patriarh ca o umbră rea, devenit în cîteva luni mitropolit, nu îmi putea ierta că, în acele săptămîni de răscruce, intervenisem și le stricasem socotelile, socoteli unde el avea în proiect chiar locul celui pe care îl slugărnicea cu o rîvnă de lemur ce sapă în fundații. Acum dobîndise influență și o exercita.

Astfel încît, după două risipe, a treia ar fi fost de neimaginat deși, o clipă, mă gîndisem că, poate, cărticica despre China ar fi putut totuși să mai apară, chiar cu un efort. Dar Dumnezeu mi-a dat, de data aceasta, gîndul cel bun și m-a împiedicat să stărui în iluzii. Căci, de fapt, cine avea nevoie, la vremea aceea, dar și azi, de cărți privind „Yalta“, „China“ și „Malta“ și chiar de reviste creștine, oricît ar fi fost ele „pe înțelesul tuturor“? Aveam, totuși, să mă țin de cuvînt. Îi trimisesem lui Nicolae Baciu un pachet mărișor, să fi fost o sută – două de broșuri conținînd „Prăbușirea“ și îmi amintesc că, în cîteva săptămîni, primisem o scrisoare scurtă de mulțumiri. Apoi, nimic. A doua jumătate a lui ‘91 a fost tot atît de complicată ca și prima, și, la drept vorbind, n-am mai avut vreme să mă gîndesc la ziua de mîine, lucrînd ca o vită la jug. Toate păreau să se accelereze iar atenția în fața fiecărui pas trebuia intensificată, spre a nu călca alături de drumul îngust, în jungla împînzită de reptile. Cred că era prin mai ‘92, poate ceva mai tîrziu, cînd mă caută la telefon un mesager ce venea din partea lui Nicolae Baciu, pe care l-am și întîlnit numaidecît. Era un domn distins, avocat de meserie, cred că se numea Tulbure. Ar fi vrut încă vreo cîteva exemplare din „Prăbușirea Imperiului Sovietic“, unele pentru el și altele spre a le trimite autorului, la Cannes. Îl întîlnise recent, cu ocazia unei călătorii în Franța și avea noutăți; din păcate nu încurajatoare căci Baciu nu arăta, după această istorisire, o sănătate bună, resimțind efectele vîrstei. Fiindcă între timp primisem înapoi mormane de broșuri (peste douăzeci de mii) pe care nici măcar nu știam pe unde să le mai adăpostesc, i-aș fi dat

domnului Tulbure oricîte; și autorului i-aș fi trimis mai multe decît s-ar fi imaginat, dar expediția costa și atunci destul, aș zice chiar mai mult decît astăzi, de parcă ai fi trimis colete pe planeta Marte. I-am dat vreo cîteva sute, cîte a putut lua cu dînsul și ne-am despărțit, scriindu-i în aceeași zi, la Cannes, lui Nicolae Baciu despre această situație și transmițîndu-i dorințele mele de însănătoșire. Nu am mai primit de atunci nici un semn direct. Avocatul Tulbure a revenit, la un moment dat, avînd o temă proprie, de natură imobiliară și, chiar dacă într-un mod ce mi s-a părut destul de sumar, mi-a întărit bănuiala că Baciu ar fi „bine", dar nu a mai adăugat vreun detaliu. Între timp, căci ne aflam, cred, în 1993, pe la început, „China" nu mai era „manuscris" ci devenise text introdus pe un ordinator micuț, de fapt un procesor de texte ce întrebuințam la vremea aceea destul de eroică și de primitivă. Ani în șir a rămas acolo, pînă către anul 2000, cînd, dorind din nou să public cîndva această cărticică, am înțeles că va trebui refăcută culegerea de text, și am dat-o cuiva pentru paginație, împreună cu „Prăbușirea Imperiului Sovietic", la gîndul să o fac și pe aceasta „carte" nu „broșură". Amîndouă au rămas încă vreo patru ani în această situație. În mod curios, și în acest caz cu cît trecea timpul cu atît îmi creștea un sentiment inexplicabil de culpabilitate, ce mai încercasem în cîteva rînduri. Gîndul că **nu am făcut ce trebuia și la timpul potrivit** apărea fulgerător și, trecînd repede în forma lui inverbală, lăsa o senzație de gol, un pustiu nepopulat de altceva decît de o durere fără cuvinte și de o cenușă ce arsese fără sens tot ce putea să ardă. Nici nu știu acum, cînd îmi amintesc toate acestea, ce era mai puternic: gîndul risipei, al irosirii și al lipsei de noroc ori teama de a nu putea niciodată să închei măcar ceea ce m-am legat moral. Și, peste toate, o spaimă fără nume, amestecată cu dorința de a nu încerca dezonoarea. Acum, cînd nici măcar nu mai aflu cel mai mărunt semn posibil ce ar mai fi putut să-mi vină de la omul cu privirea scormonitoare, ce părea că se ține singur împotriva tuturor precum samuraii, **implacabilul timpului risipit** îmi dă o senzație de deșertăciune pe care nu știu cum o voi împăca, și cînd, și dacă voi mai putea vreodată să n-o mai încerc.

„FAUST“

În casa unde am locuit la Paris, cu puțin timp înainte de 1980, i se spunea întotdeauna simplu și, poate, familiar: „Faust“. Dar era parcă mai mult decît un nume: semăna într-un anumit fel cu o hieroglifă care, lăsînd să se vadă unele semne, ar fi trebuit să spună și spunea, de obicei, mai mult decît și ceea ce se vedea. Îl auzisem – ca nume rostit scurt, clar, distinct – și cu ani în urmă, cînd, foarte tînăr și neștiutor, se întîmplase să fiu de față cînd se vorbea despre el. Îl țineam minte, într-un mod curios. La vremea aceea, mi se păruse că se pronunța numele unui apropiat, al unei rubedenii ori al unui prieten, dar mai încoace, cînd, tînăr încă, nu mai eram atît de naiv ca altădată, descifram umbra de respect ce se întindea peste sunete, făcîndu-le să arate superior și enigmatic. Știam despre cine se vorbea și bănuiam și de ce i se spune astfel: ca unui membru mai bătrîn al tribului în alte vremuri, foarte demult. Ceva asemănător mi s-a întîmplat să aud după o vreme, la Craiova, unde, la Mitropolie, cei ce vorbeau despre Stăpînul locului nu îi spuneau numele și întreg rangul ci doar prescurtarea lui, adică „Înaltul“. O autoritate misterioasă mi s-a părut că disting și aici și o înțeleg acum, cînd doar îmi amintesc toate acestea, nici eu nu știu prea bine cu ce ocazie, aproape fără motiv. Și eu așteptam pe atunci, deși nu aveam un scop definit, să îmi spună cineva, într-o după-amiază cînd venea ora plimbărilor: „să mergem acum la Faust, totuși“. Un „totuși“ pe care l-aș fi înțeles, în cele din urmă căci, deși ar fi putut să fie un motiv ca să-l vedem, lucrurile se rînduiseră altfel și acum nu mai era nici „ocazie“ și nici obiect. Auzisem despre casa lui cu grădină, cu biroul înțesat de cărți și, mai înainte, îmi transmisese că îmi păstrează cărți portugheze ca să mi le dăruiască atunci cînd voi veni de la București; aflase că încercam să învăț limba aceea și că îmi plăcea Fernando Pessoa. În imaginație, casa, biblioteca și întreaga atmosferă posibilă ar fi semănat cu o casă boierească din Parcul Elena Doamna unde ferestrele de la salon s-ar fi deschis, largi și luminoase, către grădina plină de flori de toate culorile, lăsînd în spatele scenei, undeva, departe, să se întrevadă chioșcul de vară, pentru cafeaua și dulcețurile de după-amiaza tîrziu. Dar, abia acum, într-un sfîrșit de eră, cînd m-am întors la Paris după atîtea zeci de ani și văd totul așa cum este, fără iluzie, îmi dau seama că toate acestea erau o simplă fabulație. Casa **aceea** nu putea să existe, la drept vorbind, nicăieri și, bineînțeles, nici la Paris, în stăpînirea lui „Faust“. Vizita,

deci, nu s-a făcut și astfel nu mi s-a întîmplat să-l întîlnesc în acel an, și niciodată, de fapt, pînă la sfîrșit. Apucasem însă, în vreo cîteva rînduri, să-i citesc cîteva articole pe care mi le trimisese de departe, ajungînd la mine cîteodată prin poștă, alteori prin cîteva mîini: o proză **de îndreptare**, de fermitatea Patriarhului Eutihie ori a lui Jean Calvin. Le primisem și le citisem simțindu-mă solidar și le pusesem deoparte, pentru altădată, fără să știu cum aș putea să le folosesc. Nici nu mai știam ce se făcuse cu ele și dacă nu cumva se rătăciseră în jungla amazoniană a manuscriselor mele ce nu mai reușesc nici măcar să le identific și parcă nici nu mă mai gîndesc să le rînduiesc vreodată; cînd, într-o după-amiază, nu prea demult, apărură dintr-un dosar unde nu-și aveau locul potrivit, ca și cum aș fi descoperit sub o piatră oarecare medalionul de argint ce îl lăsasem, spre ținere-de-minte, cu ani în urmă, poate zecedouăzeci. Era o mulțime de broșuri și articole de ziar scrise în românește dar și „scrisori deschise" ce compunea în alte limbi, mai repede pătrunzătoare către Cancelariile unde se află Stăpînii Timpului; cel ce le compusese, un **argumentaționist de tradiție transilvăneană** susținea o cauză, ca Memorandiștii, clar, organizat, justițialist. Le răsfoiam îngîndurat, văzînd că sînt destule dar nu prea multe. Altele vor mai fi existat, bineînțeles, și poate chiar fascicule și cărți. Ce s-o fi făcut cu ele, oare, pînă azi? Și unde s-or mai găsi, dacă se mai găsesc? Căci gîndul secret al lui „Faust" fusese să aibă ucenici, „urmași", continuatori și, în felul lui, se străduise să-i afle și să-i creeze, modelînd dacă **era materie** dar, poate, inventîndu-i cîteodată. Drama singurătății și a **acțiunii fără posteritate** părea, totuși, că va apărea. Am aflat, după mai mulți ani, cînd, de fapt, ar fi putut să se întoarcă la București, că primea, la el acasă, un tineret pestriț, **românesc**, ce îl ușura de bani ca să scoată publicații „pentru cauză" iar pe cîteva din aceste foi efemere le-am și răsfoit și eu, examinîndu-le gînditor. Părea cu desăvîrșire rătăcit în pădurea obscură.

Dar, deodată, mai încoace, se petrecu un episod ce m-a tulburat și nu mi-l explic nici pînă în ziua de azi. Țin minte totul de parcă ar fi fost ieri. Era într-o dimineață, destul de devreme – căci, la vremea aceea, prin 1994, eram mai în putere și nu mă culcam atît de tîrziu, ca astăzi, cînd toate nopțile mi se par din ce în ce mai pustii – cînd a sunat telefonul în biroul meu din Bulevardul Aviatorilor și am răspuns. Am auzit o voce joasă, timbrată, ce a cerut să vorbească, dacă e posibil, cu mine și s-a recomandat: „Faust Brădescu la aparat. Vorbesc de la Paris". Eram uimit. Dar uimitoare avea să fie, de fapt, povestea ce urmă. „Faust" îmi cerea să-l ajut să-și vîndă casa de la Paris, unde nu se mai putea îngădui de cînd rămăsese singur și fără rost. Se gîndea să vină acasă, să lichideze totul și să moară la București. Îl ascultam și nici nu știam

ce să-i răspund, dar trebuia, la drept vorbind, să afle că îmi este cu neputință să fac, pentru el, mai mult decît să-i dau o părere și i-am spus toate acestea, într-un tîrziu. Înțelegea; deși percepusem o vagă dezamăgire în voce. Apoi, ne-am luat rămas-bun.

După cîtva timp, am aflat că avusese noroc și vînduse totul în cîteva luni, obținînd un preț care, dacă o fi fost adevărat, mi s-a părut potrivit. De fapt, își lichidase totul, în sensul propriu, căci nu există altă noțiune pentru a descrie o strămutare la mii de kilometri, cînd omul mai este și bătrîn și părăsit. Cărțile Doamnei, profesoară de portugheză, s-au dus poate pe la buchiniști, ca și cărțile lui, unele scrise într-o limbă exotică și aproape necunoscută ce nu se căuta, chiar dacă noi zicem că este „limba lui Eminescu". Dar însemnările lui, manuscrisele, tăieturile din ziare și corespondența ce venise, în atîția ani, din toate părțile, de la atîția, din toată lumea? S-au risipit, cu siguranță, în vînt; și dacă s-o mai fi păstrat ceva, cine mai știe pe unde s-or mai găsi; și dacă s-or mai găsi pe undeva, cine îndrăznește să le conserve în biblioteci și în muzee căci și astăzi „Faust" a rămas un eretic a cărui urmă ar fi trebuit să dispară pentru veșnicie, ca un fruct rău, pădureț, ce sperie și neliniștește

La cîțiva ani după acestea, cineva mi-a spus că, venind la București, se stabilise într-un apartament, la o rudă mai îndepărtată ce locuia în apropiere de mine, pe o stradă unde vizitasem adeseori, odinioară, pe savantul Constantin Daniel. Cu greu, deși îl încurajau tineri cu disponibilitate declarativă, reușise să publice cîteva cărți dar se spunea, mai pe șoptite și fără să se știe sigur dacă o fi adevărat, că, totuși, și-ar fi risipit averea, nu fenomenală totuși, „pentru cauză" și murise uitat. l-am citit ferparul într-un ziar, la cîteva zile după ce se publicase, și m-am gîndit că, deși aș fi putut, n-aș fi avut inima ușoară să merg acolo unde locuise și, întrebînd de el, să aflu că acolo nu mai locuia nimeni.

RAPSODIE NETERMINATĂ PENTRU MÎNA STÎNGĂ

„Întîlnirile“ mele, ca să le zic așa, cu Pius Servien se mărginesc acum la un fel de fulgurații ce traduc, poate, imagini dintr-un film care nu se mai poate privi a doua oară; un film peste care a trecut, cu o putere distrugătoare și misterioasă, noaptea cea rea a uitării, salvîndu-se de la risipire doar cîte o lumină întîmplătoare, depusă pe o placă fotografică încă neștearsă. O lumină de seară, de toamnă rece și ploioasă, într-un anticariat de lîngă Universitate, în București; o grădină înflorită, cu flori de cireș, ce se vedea, cu o explozie de vitalitate triumfătoare, ca o pictură japoneză, de la fereastra casei Doamnei Fotino; o noapte tîrzie, ce nu identific, în biroul meu dezordonat și sufocat de cărți, manuscrise și publicații, cînd, la lumina veiozei, deschideam dosarul cu coperți groase, de culoare cafenie, conținînd „Jurnalul“ ce nu-l mai deschisesem de cîțiva ani, gîndindu-mă, absent, la zilele ce începeam să simt că parcă trec fără rost, înțelegînd că și eu, și vietatea necuvîntătoare ce ațipise cuminte la picioarele mele, cu fidelitate și dăruire, ne vom duce de tot, într-o zi, și se va uita că am fost vreodată pe lume; mîna ce răsfoiește, fără a se grăbi și parcă fără a fi condusă de gînduri, cartea cu poeme, veche deja și cu paginile îngălbenite, pe care o citisem altădată, pe cînd eram prea tînăr ca s-o înțeleg în marea ei singurătate de **creatură fără familie**. Și toate acestea, evocate acum ca într-un fel de tăieturi dintr-un șir de scene parcă imaginate și, tocmai de aceea, creînd o tristețe pe care astăzi ajung să n-o mai suport, lăsîndu-mă fără grai, obosindu-mă aproape iremediabil.

Dar, dacă mă gîndesc mai bine acum, îmi dau seama că există o enigmă a acestor „întîlniri“ ce n-o pot descifra oricît m-aș strădui, o amprentă ce și-a lăsat, ca o literă de tipar, o semnificație de hieroglifă în lutul moale al zilelor și nopților ce au trecut. Ideea însăși că, înainte chiar de a mă socoti, cu adevărat, scriitor, găsisem acea carte neobișnuită și începusem, cumpărînd-o, **să mă întreb**, și că, mai încolo, revenisem, ca într-un fel de obsesie, la acest nume și la această soartă, **îngăduindu-mi-se** să citesc ceea ce omul acela neobișnuit își notase cu grijă la Paris într-o limbă ce n-o cunoștea nimeni dintre apropiați ca și cum ar fi scris un text secret în sumeriană, mi se pare ea însăși stranie. Și nu doar **o idee** ci o potrivire pe care nici măcar nu am căutat-o și, de fapt, nici nu am bănuit-o dar încep s-o întrevăd astăzi și mă îngîndurează. Ce mesaj ar trebui să descifrez în această legătură **făcută**

undeva, nu știu unde anume? Sau, poate, gîndindu-mă mai mult: ce tîlc au toate acestea ca să ajung să înțeleg, întîi, că au un tîlc, acum și nu alaltăieri, altădată ori poate niciodată? Un șir de „întîlniri" ca o rapsodie neterminată încă, și care, poate, se va termina de la sine, neterminată rămînînd, cînd se vor termina toate ale mele, un semn că deși ar fi putut să fie altfel și să se termine, n-apucară și nu avuseseră un soroc ce am așteptat și n-a mai venit. O poveste cu cheie începută printr-un fel de ridicare – de o secundă – de colț de cortină, arătînd nu se știe ce anume, într-o zi anonimă care mă adusese, tot ca o potrivire, într-un loc plin de cărți vechi unde, dacă n-aș fi ajuns atunci, poate că nu **vedeam** și poate că ar fi fost altfel.

Începutul fusese, deci, la aflarea **cărții misterioase**, întîi un cotor îngălbenit ce arăta, cu litere în caractere aproape romane, un nume și un titlu: *Piu Șerban – Curgând Clepsydra*. Oare de ce, în mareea aproape sufocantă de nume și titluri prea puțin cunoscute din magazinele de cărți vechi ale Bucureștilor, mă oprisem tocmai la aceasta? Aveam aproape douăzeci de ani și un gen de curiozitate ce nici astăzi nu mi-o descifrez cumsecade și, uneori, chiar o învinovățesc deși nu ar trebui: pînă la urmă, așa era să fie. Nici măcar atunci cînd am scos-o din raft și am privit-o mai cu atenție nu ar fi avut ceva care să atragă: o copertă simplă, cu chenar, cu an de apariție în cifre romane, ce înțelegeam, din fericire, și atîta doar. Apoi, răsfoind-o, începură întrebările. Era o carte de poeme ce apăruse la Paris și se preciza și editura: „V. Polgar de Temisoara, Rue La Ceppède". Vasăzică, un bănățean, editor în orașul lui Apollinaire, care, în anii cînd Guillaume scria „Sous le Pont Mirabeau" se învrednicise să tipărească un român. Și mai țin minte că și strada unde se afla editorul mă fascinase: „La Ceppède". Credeam că o fi fost poetul baroc despre care citisem multe, cred că în cărțile lui Hocke sau poate Benedetto Croce, în acei ani de dinainte de Facultate cînd îmi închipuiam că, odată, **cartea vieții mele** va fi **o carte despre Baroc**. Dar cine să fi fost acesta, care scria poeme în vers clasic pe cînd se pregătea suprarealismul și alte avangarde apăruseră deja, unele chiar la Paris? Nu știam; dar, de fapt, am început mai tîrziu să-mi dau seama că nimeni părea să nu știe nimic. Stăteam așa, în anticariatul pustiu, la o oră tîrzie și răsfoiam gînditor acea carte misterioasă pe care m-am hotărît s-o cumpăr. O mai am și azi, bineînțeles; mă costase douăzeci de lei, cam cît cincisprezece pîini. Dimineața ce urmase m-a găsit treaz, terminînd-o de citit, cu gura plină de saliva amară rămasă de la nicotină și cafea. Era ceva ce nu întîlnisem pînă atunci, deși într-un anumit fel, întîlnisem și tocmai de aceea îmi plăcea și începuse să mă pasioneze. Poeziile, tipărite cu o grafie neobișnuită ce părea latinizantă, dar, de fapt, era complicată de mulțimea de apostrofuri ce înlocuiau cra-

timele și de „y grecurile“ cu un aer de arhaicitate ca de limbă fictivă, originară, aveau un „ceva“ atrăgător: plus muzicalitatea, topica nefirească. Prevesteau pe Ion Barbu dar îmi plăcuseră și pentru că, netraducîndu-se în discursiv, îmi aminteau de Mallarmé; erau anii cînd, uneori, nopțile de obicei, mă întrerupeam din citit și, în camera mea minusculă de pe Calea Moșilor, recitam cu voce tare „L'Apparition“, ținînd în mînă o ediție cu coperțile galbene, de la Garnier: „La lune s'attristait; des séraphins en pleurs l'archet aux doigts sur l'azur des corolles“. Întîlneam, deci, un poet și recunoșteam ceva din ceea ce mai întîlnisem. Dar, în același timp, mai întîlneam ceva, un „ceva“ ce nu bănuisem că este posibil și despre care abia profesorul meu de literatură din Liceul „Mihai Viteazul“, Constantin Marinescu, straniu personaj, ce nu-l pot uita, îmi pomenise cu multă fereală, făcîndu-mă să înțeleg, în cuvinte meșteșugite și luînd-o mai pe departe, că pînă mai deunăzi despre Blaga și Goga dar și despre Iorga nu se prea vorbise și nici la școală nu se studiau altădată. Am fost uimit aflînd, peste un timp, că Nichifor Crainic încă mai trăia și mă întrebasem, fără să mi se răspundă, de ce nu-l citesc în revistele literare; măcar o mențiune pură și simplă, dacă nu chiar o poezie sau un articol.

Începusem să văd **uitarea fără sens, nepăsarea organizată, blestemul pomelnicului ars**. Căci dacă în uitarea lui Radu Gyr întrevedeam o rațiune și mă linișteam la gîndul că, odată, totul se va așeza **la rînduială**, iritînd doar ideea că rămîne prea multă vreme necunoscut deși valoarea se știe și se apreciază, în „cazul Servien“ nu se întrezărea nici o explicație. Nu-l aflasem în nici o „istorie literară“, nici măcar acolo unde „epoca“ se studia cu mai multă atenție la detalii – și nu se viziona de sus comunicînd doar **relieful înalt** – arătînd, deci, și formele de relief mai mărunte. Oare de ce nu-l cunoștea nimeni, deși ar fi meritat? Ideea că, printr-o întîmplare, cărțile lui s-ar fi distrus și n-a mai rămas decît cea pe care, dintr-un aparent capriciu, o cumpărasem eu, mi s-a părut emoționantă dar m-a înfricoșat prin concluzia **morții definitive în dezastru**, cînd orice urmă se șterge și, oricît s-ar strădui cineva, nu mai rămîne, în cele din urmă, nimic. Dar cînd, mergînd la Biblioteca Academiei, am aflat, cu surprindere, și cine este, de fapt, autorul, întrebările deveniră pur și simplu torturante. Era Piu Șerban Coculescu, de fapt Pius Servien. În fișierul de la Academie se aflau înregistrate vreo cîteva zeci de cărți, unele de-a dreptul uimitoare prin temă și dimensiuni. Opera avea anvergură vădită și un caracter enciclopedic iar cînd am citit la sfîrșitul uneia dintre ele un eseu de Paul Valéry care îl socotea, pe la începutul anilor '30, un fel de Leonardo da Vinci al vremii de atunci m-a cuprins un sentiment neobișnuit, de o complexitate ce nu o pot descrie nici astăzi, cînd descifrez mai multe și am o înțelegere

aproape ataraxică a vieții. Cum de era posibil ca, în nenumăratele cărți ce se scriau despre literatură, la noi și aiurea, să afli doar cîte o vagă mențiune ce devenea tot mai subțire cu cît timpul trecea, ajungînd aproape imperceptibilă în imediatul acelor ani, în anii '70 din secolul trecut? Să fi fost de vină **limba**, ce îi crea o situație paradoxală care ne-ar fi împiedicat **pe noi** să-l revendicăm? Dar scrisese și în românește, chiar dacă puțin, deci era, în mod evident, **un scriitor român** și încă unul cu aptitudine evidentă, ce s-a manifestat și măcar ar fi meritat o mențiune dacă nu chiar un examen mai aplicat decît două vorbe simplificatoare. Și dacă **marea operă în franceză** era nesocotită de noi căci, într-un plan subțire, nu ne-ar fi aparținut, de ce alții, de aiurea, nici măcar nu-l aminteau, cînd, la drept vorbind, pe unde începuseră ei să calce timid, mai încoace, Pius Servien pusese deja **urmă de pași adînci**? Pași ce rămăseseră ca o amprentă de talpă umană în argila uscată a unei peșteri unde, mii de ani, nu mai păsise cineva mai apoi. Îmi apărea deodată ideea că noi invocăm fără rost noțiunea de valoare și pretindem doar cu o anumită nechibzuință că am face „istorie de valori" dacă atunci cînd valoarea există și se confirmă, o lăsăm deoparte în acest chip ce mi se părea uimitor prin iresponsabilitate. Și fiindcă o clipă mi-a trecut prin minte că, în multe, poate chiar în toate „istoriile" sînt doar **valorile primite** și că, de fapt, altele ar fi putut să existe încă dar să rămână ignorate printr-un **consens de risipitor**, m-am hotărît să nu mai cred nimic și să verific, pe cît îmi stă în putință, totul, pornind de la rădăcină.

Încep să cred acum că fusese ca un fel de **pogorîre** ori ca o **iluminare** de o fracțiune de secundă și, poate, **o răscruce** pe care abia astăzi o descifrez în misterioasa ei apariție ce putea să introducă liberul arbitru. Dar așa cred că trebuia să fie și socotind mai bine toate cele care urmară mi se pare că de-atunci, din acele momente de revelație stupefiată și indignată, **se făcuse** că veniră atitudini, gesturi și alegeri ce nu îmi impuneam dar poate că mi se impuneau. Un fel de compasiune poate, dar mai mult chiar, un fel de spirit de justiție în absolut, mă împingea fără să-mi explic către nu doar **umiliții** și **obidiții** prin uitare ori prea puțină prețuire ci chiar către **dezmoșteniții fără motiv**, către **uzurpați, excluși**, poate și către **refuzați**. Să fi fost ceea ce se presimțea prin efect, fiind **spirit sublunar**, lucrînd mai la o parte de ceea ce era acceptat, confirmat și oficial, într-un **intemporal** de unde se manifesta aproape fără timp? Năluci în această lume, ce existau în lumea lor paralelă și nevăzute doar prin aceea că aveau altă materialitate, altă conformație și mai degrabă altă semnificație decît **lumea zilei**, ce observam. În orice caz, ideea însăși exista; de a privi mai deslușit, mai fără ceață așternută peste pleoape și luînd totul **în radicalitatea exa-**

minării originare, fără prejudecăți. Poate de-aceea mă gîndisem, copiind cu mîna la Biblioteca Academiei pagini din reviste, să editez prozele lui Aureliu Cornea, uitat și el, ignorat, „obidit". Ori poate de-aceea mă hotărîsem să aduc acolo unde trebuia pe cei care, uitați fiindcă erau departe, risipiți și necunoscuți, însemnau totuși ceva; să-i aduc acasă, acolo unde **trebuiau** să se afle. De ce să fi scris despre Uscătescu, Luki Galaction, Paul Lahovary, Léon Negruzzi, dacă nu spre **a le face dreptate**, „un fel de dreptate", la drept vorbind? Ori „străromânii", uitați o mie și cinci sute de ani? Ori toți cei care, **inițiatori prin iluminare**, fuseră uzurpați, uitați și lăsați deoparte cînd alții știuseră să vorbească mai apăsat și cu intensitate de propagare mai mare? Poate că, dacă toate acestea sînt adevărate, într-un fel nedefinit devenisem **protocronist** prin conformație, îndrumat de o chemare ce n-o pricepeam atunci, socotind-o numai misiunea „de a îndrepta".

În orice caz, începusem îndreptările cu Pius Servien și fiindcă presimțeam că nu va fi ușor am pornit sistematic, ca și cum aș fi defrișat o pădure. Poeziile, cîte erau, totuși nu atît de puține, le citisem atent și, spre a le organiza în vederea unei construcții, le-am întocmit fișe tematice dintre cele mai diverse; aici greșisem, încă de la primul pas. Căci eu voiam să fac monografie, cu descriere de operă, teme și stil dar, deopotrivă, cu o descifrare de poziție între predecesori cînd, de fapt, opera era total necunoscută și trebuia întîi afirmată și mai apoi aprețuită, dacă aș fi reușit să o impun. Cu cît înaintam mai mult și mai hotărît, cu atît pădurea unde abia dacă se tăiaseră o poiană-două se dovedea a fi din ce în ce mai întinsă și mai greu de străbătut și chiar de înțeles. La o vreme, descoperisem și alte poezii românești despre care nu se mai știa, uitate și ele într-o colecție din „Convorbiri literare", cred că din 1930. „Opera poetică" așa cum gîndisem să intitulez, într-o manieră destul de pompoasă, schița de monografie ce se croise greșit, se completase, deci, printr-o trudă de căutător de aur la întîmplare, nesigur că va afla vreodată nu pepita ci măcar un mic grăunte, oricît de nesemnificativ. Și de parcă **Ispita** s-ar fi amestecat, însoțindu-mă pretutindeni cu pași vicleni, se întîmplase să găsesc la un alt anticariat, cred că lîngă Biserica Kretulescu, și o carte românească, a doua, fiindcă două fuseseră cu totul, un fel de eseu sapiențial ce anunța ceva din existențialism: „Introducere la un mod de a fi". În loc să clarifice, **clipa fericită** aduse amînarea și crease, deși nu-mi dădeam seama, ocazia pentru un fel de **obstrucție aproape magică**, unde în loc să văd eșecul încercam să privesc, cu bucurie, doar **șansa de a descoperi**. Dar în loc de „Opera poetică", destul de înaintată prin materie puțină, Cartea devenise „Opera românească", o carte inutilă, la rîndul ei, în acea clipă. Lipsea „ediția", comunicarea brută, extragerea materiei din bezna

unde ajunsese și această soluție simplă n-o întrevăzusem, tînăr fiind și fără **sensul timpului pierdut**. Bineînțeles că, gîndindu-mă la „unitatea creației" (vorbă mare, dar altă obstrucție, ce nu identificasem la vreme) am socotit că o excursie prin „opera franceză" este trebuitoare, chiar imperativă. Aici a trebuit să mă opresc dar după alte cîteva luni, nu puține, cînd, după ce răsfoisem cărțile „științifice" iar „beletristica", inclusiv poezie și eseu, o trecusem în fișe prin citire făcută cu asiduitate, ajunsesem chiar la **delicii de chilie**, constînd în a găsi studii aproape enigmatice, apărute de mult în cîte o publicație efemeră de la Paris. Era ca un fel de vînătoare de rarități ori precum o sterilă operă de benedictin ce nu își putea afla nici un obiectiv pragmatic, decît plăcerea în sine a dezlegării unei taine ce doar se presupunea că există. Nici astăzi nu-mi dau seama unde s-ar fi sfîrșit această rătăcire de neînțeles într-o pădure cu atît mai obscură cu cît materia ce îmi propusesem să citesc, să înțeleg și să organizez era nu doar de o întindere surprinzătoare ci și, la drept vorbind, enciclopedică: poezie, teoria probabilităților, estetică, studiul sunetelor, eseu sapiențial, pictură și chiar și cîteva compoziții muzicale, pe care aș fi vrut să le execute cineva și măcar să le aud cum sună. Îmi amintesc și acum ziua cu lumină neverosimilă cînd, la Doamna Fotino, răsfoiam împreună cu stăpîna casei o carte înaltă și lată dar subțire, conținînd **muzică de Servien**. Stăteam la fereastra care scobora pînă aproape de podea, pe un pervaz lat făcut odinioară spre odihnă și cugetare, avînd așezate lîngă mine mai multe cărți, tencuite, pe care le și primisem împrumut, ca să mă documentez; și le-am ținut cîțiva ani, fiindcă erau o raritate ce lipsea din biblioteci. Interminabila documentare – ce devenise aproape un viciu transformînd oricare gest într-un proiect și înlocuind o probabilă realitate într-un joc de umbre chinezești – se întrerupse însă într-o zi, pe neașteptate. Pe la începutul verii lui 1976, cînd, deși destul de celebru și **deja scriitor**, trebuise să-mi redactez teza de licență în filologie, mă hotărîsem peste noapte să renunț la ambițioasa „Insulă Junimistă" – tema, ce preconizasem anterior, altă schiță nedefinită, amînată la infinit – și să redactez, cît voi putea de repede, o „monografie" despre Pius Servien. Așa îi ziceam și pe atunci: „monografie", un gînd tot atît de **vast în imaginație** ca și altele, pe care le tot organizam ca și cum aș fi putut să trăiesc cinci sute de ani. Profesorul meu, George Munteanu, marele eminescolog, uitat și el în modul cel mai nemeritat cu putință, se mirase aflînd de această idee dar, cum aveam o faimă de **excentric** căruia trebuiau să i se ierte uneori prea multe, încuviințase cu o curiozitate ce nu mi-a ascuns. Erau anii cînd la Filologia bucureșteană erau unii care, poate și cu ironie, mă botezaseră „Micul Călinescu" dar tema, chiar dacă șocantă, plăcuse și se încuviințase. Rămînea de văzut ce va ieși, în cele din urmă. Cartea –

căci mă încăpățînasem să fac „o carte“ nu o „teză“ – a ieșit după două nopți de scris neîntrerupt: o păstrez în manuscris și răsfoind-o odată, cînd îi uitasem nașterea pe lume, mă uimise cum, către sfîrșit erau pagini unde scrisul devenise aproape ininteligibil. Dar s-a încheiat și îmi amintesc acum dimineața cînd, cu mîinile tremurătoare, am pus punct și am adormit cu capul pe birou, ostenit și parcă rămas fără busolă. Nu știam ce trebuie să mai fac acum, cînd **războiul scurt** se terminase.

Strălucită „ca teză“, Cartea care trecea de o sută douăzeci de pagini dactilografiate s-a înfundat și ea în dosare deși era momentul s-o public atunci ori cu ceva timp, nu prea mult, mai tîrziu. Astăzi, cînd aș putea – cu doar cîteva zile de efort – s-o trimit la tipar fără prea multă cheltuială, mi se pare puerilă și inutilă și, la drept vorbind, **datează**. Trebuia să se nască atunci, în imediatul biografiei mele intelectuale și în epoca, altfel decît cea de azi, cînd se constituise, luînd din ea toate codurile și tîlcurile azi neînțelese. N-a fost să fie iar acum nu mai slujește la nimic.

Totuși, în mod paradoxal, obsesia nu se stinsese odată cu acest episod. Căutam, înainte, orice știre, mențiune sau text privitor la Servien și, la o vreme, înainte să plec la Paris, în ‘79, aflasem de la un cărturar, excentric și el, din Craiova, un filolog francofon pe nume Ion Deaconescu, unele amănunte despre biografie și, cum se zice, **fond documentar**. Cred că, la rîndul lui, le primise de la V. G. Paleolog, straniul erudit din Oltenia, despre care astăzi doar cîte un extravagant mai scrie cîte ceva, uitat aproape cu totul, acesta, bineînțeles că fără să o merite. Astfel încît, cînd am ajuns la Paris, am trimis o scrisoare unuia din „copiii Servien“ care locuia pe Rue des Plantes, și, fiindcă acolo locuise și tată-său, mă gîndisem că a rămas în casa părintească. Îi scrisesem lui și lui Léon Negruzzi, care îmi răspunsese imediat; dar tînărul tăcea. Într-un tîrziu, văzînd că nu se distinge nimic deși Rue des Plantes era chiar pe lîngă „casa lui Mirea“, care mă găzduise, am telefonat, luînd numărul din cartea de adrese, fiind convins că mesajul nu s-a primit. Dar se primise. Ceea ce a urmat nu se poate uita. Îmi răspunsese chiar „tînărul Servien“ destul de încurcat și nelămurit căci nu pricepea de ce interesează viața tatălui său pe unul venit nu se știe de unde; dar opera? Opera n-o cunoștea prea bine, știa doar că, odinioară, scrisese ceva. Și rugase să-l sun altădată, fiindcă trebuia să iasă curînd. Ascultam, sub privirile gînditoare ale lui Ioan I. Mirea, și nu-mi venea să cred.

Cînd m-am întors la București, sentimentul de compasiune față de Pius Servien se întărise mai ales că începusem să citesc din „Jurnal“ și mă emoționa, fără să-mi explic, marea singurătate înțeleasă și acceptată pe care o încerca necontenit. Și acum venea treptat și îl prinsese în pînza ei de păianjen uitarea, moartea a nu știu cîta, definitivă. Nici

atunci și nici peste cîțiva ani n-am reușit să mă orientez în direcția potrivită și să fac, cu mai multă inteligență practică, toate ce trebuiau făcute. Din „Jurnal“ mă gîndisem să public cîte ceva și am și publicat, în „Manuscriptum“ și cred că în „Luceafărul“, dar prea puțin. Abia prin 1988 sau ‘89, cînd apăruseră, în ediții modeste dar utile, și poeziile și eseistica „românească“, dar adunate de altcineva, mi-am dat seama ce trebuia făcut, dar nu atunci ci altădată. „Ceva“ clar, de fapt un șir de gesturi legate printr-un obiectiv precis ce se urmărea ca într-o urzeală, fără a se strica întregul cu pași colaterali. Cînd, în sfîrșit, socotisem că e vremea potrivită pentru „Jurnal“ și că, făcînd un efort nu prea mare, îl puteam pregăti pentru o ediție comentată cum se cade, **vremea însăși începuse să fie nepotrivită**. Și de această dată, clipa fastă trecuse fără a se simți cînd a venit.

Apoi, urmară nu-știu-cîte-zile-și-nopți cînd, simțindu-mă înfrînt fiindcă greșisem unde nu trebuia să greșesc, n-am mai făcut nimic. Nici măcar nu mă gîndisem să mai fac ceva și, de fapt, nici astăzi nu mai știu de unde să încep dacă ar fi să o iau de la capăt. Ceva indefinit mă paralizează, ca și cum ar fi un blestem insesizabil, un **făcut** ce vine de nu se știe unde și care, cînd mă gîndesc cîteodată la el, mă înspăimîntă, și mă face să-mi spun că, deși se putea termina cu bine, rapsodia va rămîne neterminată, căci se făcuse pentru mîna stîngă, mîna rea, **mano sinistra**.

CUFĂRUL CU COMORI

Oricât m-aș strădui, îmi este cu neputință să-mi dau seama cine mi-a vorbit, întîi și-ntîi, despre Léon Negruzzi de la Paris. O fi fost Nicolae Carandino care, întîlnindu-mă uneori, îmi povestise, cu o anumită magie proprie „oamenilor vechi", despre Ștefan Baciu și cărțile lui de poezie din Hawaii și mă îndemnase să-i scriu acolo, departe, în Pacific și mă și lăudase vorbindu-i „Poetului singur"? Ori Doamna Fotino, care deținea multe din cărțile lui Pius Servien, atît de multe încît, unele, nu sînt de găsit nici măcar la Biblioteca Academiei? Ori, poate, mai degrabă Alexandru Rally. Relația cu acesta a fost, ea însăși, de o anume stranietate și înclin să cred că de la el știam. Se întîmplase să citesc într-o bibliotecă marea lui carte franțuzească despre „Bibliografia franco-română", aproape o carte „ezoterică" în felul ei, unde se adunaseră nenumărați scriitori români „francofoni", mulți uitați, alții, nu puțini, „pierduți", lăsați de-o parte, „refuzați". Apăruse, această carte de alchimist, prin 1930, foarte de demult, și însăși ideea vechimii îmi dăduse impresia că autorul, de fapt autorii, el și soția, Doamna Hélène Rally, n-or mai fi fost pe lume atunci, în anii '70, ori, poate, ceea ce presupuneam cu mai multă îndreptățire, că vor fi plecat „la Paris". Cînd, printr-o potrivire neobișnuită, l-am găsit în cartea de telefon, închipuindu-mi că ar fi fost doar „o rudă a cărții" și i-am scris, emoția răspunsului s-a întreit. Era el, trăiau la București și îmi răspundea cu amabilitate. Ne-am scris de mai multe ori, și, în vreo două rînduri, am și vorbit la telefon, invitîndu-mă să-i vizitez acasă dar, fiindcă aveam o anumită sfială, am preferat să ne spunem ce avem de spus prin scrisoare, ca niște personagii din alt veac, căci, la drept vorbind, chiar și trăiam, în acest fel, în alt veac. Îmi amintesc – acum, cînd mi-au revenit în minte și iarăși mă emoționează, episoadele de atunci – că, într-o zi îmi telefonase, cu o tulburare nedescriptibilă, de îndată ce primise, tot prin poștă, micul eseu pe care îl publicasem, cred că în „Cronica" de la Iași, despre „Bibliografia" **lor**. Credea că nimeni nu mai ține minte „Cartea" ce făcuseră în tinerețe, o carte – cred și azi – fundamentală, adică „de fundație", peste care, dacă va mai veni cineva, poate să pună liniștit cărămizile și să ridice pereții pînă la acoperiș, căci talpa casei era solidă și nu se va mișca. Credea că se uitase, deci. Și acum băga de seamă că amintirea încă exista într-o vreme cînd **cei ce uitau** erau, ca și azi, și ca și mîine, prea de tot numeroși, și se

bucura că nu se uitase și că se găsește cineva să mai țină minte, să evoce și chiar să dea ca exemplu fapta, cît de modestă să fi fost.

Poate, zic, de la el să fi știut ceva despre Léon Negruzzi și astfel să fi hotărît că ar fi bine să-i fac o întrebare despre ceea ce aveam, în acei ani, ca temă ce mă frămînta: Pius Servien. Să-i fi scris, de îndată, de la București, expunîndu-i nelămurirea mea și dorința de a ști mai multe de la el?

Dar fiindcă nu mai am acum nici o copie după scrisorile ce i-am trimis, cred, totuși, că prima a fost aceea, atît de bine întipărită ca imagine, expediată din Paris pentru Paris. Altfel, la drept vorbind, nu i-aș vedea rostul căci dacă am fi fost într-o corespondență anterioară, oricît de firavă și de complezentă, i-aș fi scris mai de dinainte ca să-l anunț că sosesc și, poate că, în acest mod, l-aș fi descusut și despre Pius Servien, ceea ce, de fapt, am făcut la Paris, întîlnindu-l. Totul probabil s-ar fi desfășurat altfel, în alte episoade și într-o viață posibilă, care nu s-a manifestat. Ar fi fost mai interesantă ori, poate, ar fi captivat mai mult, aducînd, poate, și alte urme decît aceasta, care s-a constituit? Cine poate să știe cum ar fi fost mai bine. Faptele, cum se spune, s-au consumat și, în definitiv, conțin destule ca să mă pot gîndi la ele, cîteodată, cu nostalgie și, poate, cu un sentiment nelămurit, o tristețe grea, împovărătoare.

Ceea ce știu însă cu precizie este că, la doar cîteva zile după ce trimisesem scrisoarea prin poștă, m-am trezit cu un telefon de la Léon Negruzzi, care, mirîndu-se că își mai amintește cineva de el, mi-a spus, într-o românească din alte vremuri, că i-ar plăcea să-l vizitez acasă și m-a invitat cît mai curînd. Mi-a dat adresa încă o dată, precizînd cum se ajunge la el căci, la Paris, prin întinsa pînză de păianjen de cartiere cu străzile înguste, omul s-ar descurca mai bine dacă ar avea repere și direcții. Mi s-a părut oarecum nerăbdător să întîlnească pe acest „micuț valah" îndrăzneț și a mai subliniat, încă o dată, că ar trebui să nu „întîrziez" prea mult.

În casa lui Ioan I. Mirea, unde trăsesem, numele lui Léon Negruzzi nu era prea cunoscut dar aceasta însemna, mai degrabă, că este ținut „de bine" și pictorul se bucurase că evit lumea aceea tulbure de „români de la Paris" care trăiau neclar, indistinct și de azi-pe-mîine, schimbînd opiniile după nevoie, ca pe cămăși. Cred că și el își închipuia un bătrîn retras, destul de înlesnit și suficient de nepăsător față de veacul său încît să fie liber, în felul lui. Dacă se gîndise așa – cum, de fapt și comentase în cuvintele lui meșteșugite ce aveau aproape întotdeauna ceva oracular – nu greșise defel nici de această dată. M-am grăbit, deci, să ajung la Léon Negruzzi, chiar a doua zi după ce mă chemase, telefonîndu-i imediat și confirmînd. Hotărîse pentru o după-amiază, ceva de genul

„ceaiului de la ora cinci". Am ajuns destul de ușor în fața clădirii aspectuoase din nu-mai-știu-ce arrondisment, impunînd, cu moderație, prin fațada împrospătată ce, totuși, se asemăna cu miile de fațade care, la Paris, se zugrăvesc frecvent prin obligația dată de legiuitor. Acum, cînd, știu despre case mai multe decît mi-aș fi închipuit, înclin să cred că venerabilul boier trăia ca boierii mai scăpătați de la Paris, adică într-un fel de bloc elegant ce se ridicase mai recent decît mulțimea nedefinită de case-cu-etaj de prin cartiere, unele „boeme" și chiar faimoase. I-am vorbit prin interfon, mirîndu-mă întrucîtva, și apoi am sunat la ușa apartamentului de la parter.

Mi-a deschis un domn elegant și prietenos, a cărui vedere m-a lăsat înmărmurit. Aducea atît de mult cu ținuta, faciesul, de fapt cu aerul Negruzzeștilor din tabloul „Junimii" încît mi s-a părut o clipă că timpul se întorsese din curgerea lui neștiutoare și că trăiesc un episod de magie. Dar fiindcă domnul îmi vorbise cu înțelegere și încurajare, am înaintat fără să mă mai gîndesc. Era, într-adevăr, un domn elegant și distins, ceea ce s-ar fi chemat la București „un domn de modă veche", s-ar fi chemat așa cu expresia aceea deopotrivă de stupidă și inexactă ce aparține **omului recent** ce nu știe nici măcar de unde a venit și iubește oglinda ieftină, mărgelele de sticlă și costumul din **această vară**. L-am privit atent și am remarcat că, în casă, purta un pantalon și cămașă de in, ca pentru a ieși în oraș și pantofi nu papuci. Și el mă studia cu o oarecare curiozitate și îmi și spusese, între primele fraze, că își închipuise că sînt mai vîrstnic; dar nu părea a fi o dezamăgire ci, mai degrabă, o mirare nedefinită. Îmi făcuse un semn ca să trecem imediat, lîngă vestibul, în biroul uimitor de viu dar pe care îl lumina o lampă de masă, ce focalizează lumina. Probabil că îl întrerupsesem de la lucru. În cîteva clipe, Léon Negruzzi aduse cafeaua și mă întrebase dacă aș vrea și niște pișcoturi sau o dulceață, căci așa era **cafeaua de după-amiază** pe vremea lui. Apoi, o introduse pe Doamna casei, o franțuzoaică distinsă, cu o ținută impecabilă, în tradiție burgheză, surprinzător de binevoitoare. Doamna ne lăsase însă, după ce schimbarăm cîteva fraze de politețe, și se retrase în salon, urmărind o emisiune de televiziune ce se distingea vag, prin ușa întredeschisă. Impresia de „viață bună" se impunea dintr-o dată dar astăzi, cînd știu atît de multe despre Paris, aș zice chiar „de viață înlesnită". În acel oraș mitic, unde apartamentele au, de obicei, două camere și o „kitchenette" și nu se întind pe suprafețe mai mari de cincizeci-șaizeci de metri pătrați dacă sînt cu adevărat „scumpe" și încăpătoare, Léon Negruzzi și „Cocoana" (cum o denumea, moldovenește, pe stăpîna casei) trăiau într-un spațiu ce îngăduia nu doar dormitor și salon ci și birou; și încă un birou ce avea lărgime și îngăduia izolare. Dar pentru mine, atunci, biroul îmi apăruse, la o

primă vedere, înghesuit, modest și neîncăpător chiar dacă **iluminat de ceva**, deși începusem să înțeleg, și să prețuiesc deopotrivă, o „bibliotecă“ în Paris unde cărțile costau nu puțin iar intelectualul citea în oraș, la biblioteca publică.

Întîi și-ntîi, omul ce îmi păruse a fi „portretul din tabloul Junimii“, îmi pregătise cîteva din cărțile lui și mi le dărui cu căldură, fără vreun gînd special, altul decît a le răsfoi cîndva și a-i expune o părere, „dacă voi fi drăguț“. Vorbea agreabil, într-o românească perfectă, din secolul XIX, într-un vocabular împănat de cuvinte moldovenești, prea puține, totuși, ca să supere.

În totul, se purta ca un boier de altădată avînd nu doar o anumită atitudine senină ce însemna prea puțină preocupare față de **imediatul mărunt și gregar** ci și o generozitate, ce aveam să aflu într-un mod cu totul neașteptat. Dar, înainte de aceasta, mă uimise și printr-o lipsă de curiozitate mondenă, întîlnită arareori și numai la un anumit nivel de “rasă“ și apreciam, fără să pot explica motivul pe atunci. Poate și felul meu de a fi, ce nu s-a modificat, să fi pus preț pe asemenea croială, ajutîndu-mă să comunic mai repede cu acest **om senin**. Nu părea să cunoască pe nimeni la București și nici nu dădea semne că l-ar fi preocupat din cale-afară ce se petrecea acolo, **în zilele acelea trecătoare**. Abia cînd pomenise, nu știu din ce motiv, despre Iași, vorba i se împiedicase aproape imperceptibil ori doar mi se păruse mie că i se împiedică. Avea o **vedere de peste timp** și nu îmi dau seama dacă **și peste timp**, căci, la drept vorbind, părea un “boier vechi“ dar **un fel de boier fugar la Poloni**. Stătea acolo, izolat, ca și strămoșii indefiniți ce făcuseră, poate, odinioară astfel de drumuri de refugiu și se ținea deoparte pînă cînd zavera, “turcul cel crud“ ori **Vremea Ducăi vodă** se vor fi dus de la sine și s-or uita. Și, asemeni strămoșilor ce urcaseră cufere cu scule, taleri și pungi cu galbeni în carete plecînd în bejenie, și Léon Negruzzi purta la el o taină ce aveam să aflu atunci și am ținut-o pînă azi în amintirea mea și abia azi o des-tăinuiesc. Stăteam așa, față în față, și vorbeam despre felurite – căci voise să mă iscodească dacă și cît știu despre el și ai lui – și, deodată, sculîndu-se de pe scaunul din spatele biroului, se duse către unul din rafturile cu cărți, aplecîndu-se ușor. Abia atunci, privind mai atent, observasem că biblioteca, o bibliotecă impunătoare cu cărți multe care parcă gemeau așezate una peste alta în aparentă neorînduială, era, de fapt, în partea de jos o înșiruire de dulapuri ce se ridicau, pe toate cele patru laturi ale camerei, pînă la jumătatea unui stat de om. Ceea ce urmă este aproape o poveste din **Halimà**. Minute în șir, fără să comenteze ci doar comunicînd sec ce conține și despre cine se vorbește, Léon Negruzzi îmi scoase din numai o aripă de bibliotecă cîteva zeci de dosare, toate din carton gros,

maroniu, unde stăteau orînduite cu grijă cred că sute de manuscrise de la "Junimea", fotografii, scrisori, plicuri pline sau goale, chitanțe, bilețele, diplome, un potop de valori indefinite, mari și mici, impresionante prin număr dar, înainte de toate, prin **taină**. Era inutil să mai întreb dacă sînt inedite căci aș fi putut să-mi dau seama destul de repede că nu exista nimic asemănător în "Documentele Torouțiu". Toate veneau către mine, pe masa din fața mea, într-o avalanșă uimitoare și îmi amintesc că abia mai apucam să le văd eticheta ce descria conținutul apoi dispăreau, acoperite de altele în șiruri interminabile. Acum, cînd îmi vine în minte acel moment ce nu pot uita, îmi spun că mai era ceva ce mă uimise: toate, deși închise în dulapuri, erau **perfect curate**, șterse de praf, poate inspectate zilnic. Și mi-l închipui pe bătrînul boier **fugar la Poloni** cum, dimineața de tot ori seara tîrziu, mai scotea **sculele și odoarele** din "cufărul misterios" ca să le șteargă, să le numere și să le privească și încep să înțeleg rostul veiozei cu lumina puternică, aproape orbitoare, ce avea întotdeauna aprinsă pe birou. Într-un tîrziu, după ce părea că ostenise, căutase pe undeva, pe sub un alt teanc de cutii nedefinite, ceva ce semăna cu un fel de armonică, dar, de fapt, o servietă din piele închisă cu cheia de unde scoase, ca pe un odor de preț, un alt dosar de carton gros, cafeniu, și mi-l puse în mînă. Era "Jurnalul" lui Pius Servien, un manuscris imens ce îi rămăsese lui și îl păstra nici el nu știa prea bine pînă cînd. Povestea acestui **text secret** era în sine o pagină de roman și mi-a spus-o, cu detalii de proză moldovenească de odinioară, poate bucuros, dacă stau și mă gîndesc bine acum, că își va găsi o întrebuințare și se va dezlega astfel de porunca de a-l păstra în loc ferit. Mă cuprinsese o emoție pe care n-o pot înțelege decît **cei care cercetează** cînd presimt că se află în apropierea **sursei** ce au imaginat. Răsfoiam uluit și șocat, simțind cum începură să-mi curgă șiroaie de transpirație pe față; dar nu mă opream. Într-un tîrziu, Léon Negruzzi îmi spuse, după ce mă privise atent dar nu compătimitor ci aș zice acum cu o înțelegere superioară pe care o au, ca un secret constitutiv, numai oamenii dintr-o anumită rasă, că mi-l dăruiește. Dar nu puteam primi, sau, mai bine zis, nu-l puteam primi **de tot**. Era un dar care chiar dacă se putea face, îmi depășea deopotrivă **puterile** și **calitatea**; nu aveam nici o **calitate**, alta decît aceea ce ți-o dă, parcă de la sine, **dorința nedeslușită de a nu le lăsa să fie uitate**. Și îmi dădea și o răspundere ce socoteam prea mare și mă apăsa. Cum să iau un **unicat**, ce îl puteam pierde, rătăci sau risipi, fără voie, de bună seamă? Gîndul, încurcat și el, și cuprinzînd toate aceste frînturi de gînd, senzații nedefinite și o spaimă indescriptibilă, nu-mi dădea pace. În cele din urmă, l-am primit iar la plecare Léon Negruzzi mi se păruse mai ușurat și parcă mai senin.

În noaptea ce urmă nu am putut pune geană pe geană și abia către dimineață, după ce începusem s-o bănuiesc, am găsit soluția. „Jurnalul" era, de fapt, o massă amorfă de manuscrise amestecate, probabil cîteva mii de pagini dar volumul imens ascundea el însuși un secret căci Pius Servien scrisese însemnările zilnice cu hîrtie de plombagină, copiind fiecare coală în trei, patru și chiar mai multe exemplare. M-am întrebat atunci și mă-ntreb și azi, de ce procedase astfel, ce îndemnare secretă ar fi avut și cred că numai **teama de a nu i se distruge unicatul** și, deci, dorința de a se păstra **în orice situație**, a creat această metodă neobișnuită. Indiferent de motiv, metoda lui a rezolvat, în cele din urmă, dilema ce căpătasem. Din tot ce aveam în față, numai vreo treizeci-patruzeci de pagini nu erau copiate, astfel încît au rezultat, cu un efort nu prea mic, două exemplare identice plus adaosul ce am xerocopiat cu ușurință. Apoi, i-am telefonat lui Léon Negruzzi și i-am cerut, cît mai repede, o întrevedere. Era surprins dar m-a primit peste numai două ceasuri. Ceea ce a aflat, l-a lăsat aproape fără grai dar a înțeles, cred că imediat, de ce insist ca să existe ouă exemplare, unul la el și altul la mine. Ni le-am împărțit, le-am confruntat "pe sărite" și, la sfîrșit, am mai stat puțin, să ne tragem sufletul ca doi cosași la capătul curelei de cultură de grîu. Părea că se tulburase din cale-afară și de-aceea nu l-am mai obosit, grăbindu-mă să plec și luîndu-mi rămas bun. Îmi amintesc că mă condusese pînă la ușă și m-a îmbrățișat la despărțire într-un fel care mi s-a părut mai afectuos decît pînă atunci. Și se uitase la mine după aceea cu un fel de curiozitate, ce nu înțelesesem atunci și nu îndrăznesc nici azi să mi-o explic.

De-atunci nu l-am mai văzut niciodată. Îi telefonasem înainte de a pleca din Paris și ne promisesem că, poate, odată, ne vom revedea. Dar el nu venea în România iar eu n-am mai apucat să ajung acolo decît peste încă un sfert de veac. Scrisorile ce ni le-am scris, prea puține, și cîteva cărți pe care le-am primit apoi, le păstrez și uneori le recitesc cu un sentiment tulbure, ce mă emoționează. Odinioară, cînd le răsfoiam, îmi venea în minte biroul lui, cu rafturile și sertarele burdușite de documente și manuscrise și știam, poate încă nu atît de clar ca acum, că între **peșterile miraculoase** unde, coborînd, am devenit *altceva*, sînt trei, esențiale: **biroul lui cu comori**, **atelierul lui Mirea** și **biblioteca lui Dinu Adamești**eanu.

Cînd trecuseră aproape zece ani de-atunci, într-o dimineață ce îmi este cu neputință să identific, mi-am dat seama dintr-o dată că nu mai primisem de la Léon Negruzzi nici o scrisoare, de multă vreme, nici nu știam prea bine de cînd. În moara zilelor fără rost, ce preface aproape totul într-un praf netrebnic și pe om într-o făptură ce seamănă din ce în ce mai mult cu o nălucă, numele lui și chipul lui, dar parcă și orice

altă urmă, începuseră să se șteargă și doar întîmplător mi se mai arătau ca o potrivire ne-explicată, ce se șterge și ea. Dar în această vară, cu doar cîteva zile înainte de a pleca din nou la Paris, am găsit, rătăcită între manuscrise din acei ani, o scrisoare ce îmi trimisese cu mulți ani în urmă, un mesaj ce m-a emoționat atît de profund încît mi-am dorit să aflu, deși temător, ce se întîmplase cu el, ce se alesese din viața lui, din cărțile lui, din comoara ce ascunsese acolo, departe, ca să nu încapă pe mîna **turcului hain**. Nu mai nădăjduiam la nimic precis ci doar la o împăcare, ce nu știu cum aș fi putut-o obține cînd nicăieri și nimeni nu mai ținea minte nici măcar numele omului care, în biroul cu veioza aprinsă, ștergea de praf manuscrisele dintr-o țară atît de îndepărtată încît părea ireală iar astăzi nu mai e nicăieri.

LUNTRE SOLITARĂ, MAI DEPARTE DE ORIZONT

În toamna lui 1984, într-o după-amiază, tîrziu, m-a căutat la telefon, pe numărul de acasă, un domn cu o voce distinsă, ușor cîntată și prietenoasă, ce s-a recomandat a fi Traian Filip; era în România, publicase, recent, un roman și ar fi voit să mi-l dăruiască, dacă și eu eram de acord. Nimeni nu ne făcuse cunoștința pînă atunci și nu înțelegeam de unde auzise de mine și cum ajunsese să-mi cunoască și numărul de telefon. Dar invitația, deși surprinzătoare, mă bucurase și am încuviințat cu plăcere să-l vizitez, a doua zi chiar, de dimineață. Abia după ce am lăsat receptorul telefonului în furcă am căzut pe gînduri și am încercat să-mi explic acest episod neașteptat. În lumea cu ambiții culturale a Bucureștilor acelor ani despre Traian Filip se vorbea prea puțin și rar și părea chiar să fi fost uitat deși altădată, mai la tinerețe, trecuse, pe bună dreptate, drept un personaj memorabil și o prezență ce se sublinia de la sine. Acum, însă, un fel de tăcere ce avea un aer straniu înconjura, prea devreme, acest nume, însoțit, totuși, și de o creație, uitată și ea în mod nepăsător ori poate vinovat. Aș zice chiar ceva mai mult: o „operă" ce ar fi meritat măcar citită înainte de a fi lăsată deoparte. La drept vorbind, gîndindu-mă mai bine acum, cred că în cazul lui am întîlnit, fără să-mi fi imaginat că ar fi posibil altfel decît în epica istoricilor latini, ceea ce se cheamă „damnatio memoriae", ștergerea numelui de pe statui, uitarea voluntară, keremul. Deși în viață, părea că nu mai e, plecat departe de parcă ar fi fost plecat definitiv. **Îl uitaseră aproape toți pentru că voiau să-l uite**, într-un acces de **rău românesc** ce am băgat de seamă abia atunci că exista în forma lui brutală, aproape palpabilă. Ceea ce se mai știa era puțin, ocultat și se comunica într-un fel de acoperiș cu două ape al propozițiilor ce păstrau un aer de ambiguitate. Trăia, de fapt, de mai mulți ani, și nu se știa cu precizie de cînd anume, în străinătate, la Milano unde, chiar dacă se observa uneori și nu atît de rar, se zicea că nu se știe cu ce altceva se ocupă în afara unui gen de „secretariat particular" pe lîngă Iosif Constantin Drăgan. Și formula era stupidă, neclară și răutăcioasă. Dar, într-o țară unde abundă personagiile cu suflet ancilar și dorință de viață parazitară, a trăi „pe lîngă cel mai bogat român de pe planetă" era o temă de rumori, concluzie dezagreabilă și chiar de culpă neinteligibilă. Aproape toți, cred astăzi cu tărie, ar fi dorit să fie în locul lui, luînd, din ceea ce își imaginau că ar fi viața aceea de Occident opulent, doar partea

de loisir interminabil, de sărbătoare fără sfîrșit, adică iluzia stupidă, fantasma de rîndaș neputincios. Atitudinea era întărită, în invidia abisală ce o caracteriza, și la vederea cîte unei cărți poștale din cele pe care „Pip“ (cum îi spuneau cei cîțiva amici binevoitori dar destul de ocupați și amnezici, la rîndul lor) le trimitea din Palma de Mallorca, din Veneția ori din Canada. Cînd, la o vreme, să fi fost pe la sfîrșitul anilor '70, apăruseră prin București, și circulau din mînă în mînă – doar ca să se vadă căci nu se citeau, respinse cu un zîmbet de dispreț – mai multe exemplare dintr-o carte de călătorie prin Kenya și pe Kilimandjaro, aversiunea mută dar aproape consubstanțială cu respirația se ridicase pînă la nivelul cel mai de sus posibil. Să fi ajuns, ca Hemingway, să mergi la vînătoare prin „zăpezile de pe Kilimandjaro“, trăind, deci, ca un scriitor internațional în șiruri de plăceri, voiajuri și petreceri ce nu mai încetau – iată o idee ce nu se suporta în lumea noastră unde tonul cîntecului îl dăduseră, mai degrabă și adeseori, incapabilii și saltimbancii, ce nu-și găsiseră stăpîn. Această faimă, căci, dincolo de uitarea ce se arăta doar în aparență, faimă era, se distingea totuși, cu oricîtă dificultate și impresiona în moduri diferite, creînd, cel mai adesea, un gen de frică fără cuvinte ca în fața unui emisar al unei Puteri mari, atrăgătoare pînă la magie, dar nelămurită în lărgimea ei ce nu se putea cunoaște pe atunci cu adevărat: **lumea Banului**.

Am ajuns a doua zi pe strada Austrului, în apropiere de Foișorul de Foc, pe o vreme oribilă: un amestec de frig, umezeală și ceață ce se întîlnește în București din ce în ce mai frecvent, de parcă pînă și clima ar începe să arate o destrămare ce s-a început. De la ușă m-a condus cineva despre care nu-mi amintesc nimic altceva decît că îmi comunicase încotro să mă îndrept și mă invitase să-l urmez. Am urcat pe o scară ca de mânăstire, la etaj, într-un salon, apoi și mai sus, în bibliotecă. În capătul scării mă aștepta un bărbat ce impresiona prin prestanță și ținută, cu aspect de boier. Era îmbrăcat în costum de stradă, cu vestă și cravată prinsă cu ac, un costum „sel et poivre“ cum nu se mai purta aici de demult, socotindu-se vetust. Părea o apariție din altă lume, de fapt din alte vremuri și, în lumea gregară cu intelectuali de inteligență consumată la bodegă, ce detestam dar o aflam, aici, pretutindeni, avea o irealitate ce se aprecia pe loc dacă întîlnea concepția potrivită.

Cînd a început să vorbească, sentimentul de seninătate ce încercam s-a întărit și mai mult. Avea ceva ce nu pot să descriu și care s-ar înțelege doar **dacă omul ar mai fi** ori dacă s-ar fi înregistrat pe peliculă; un fel de aer protector, familiar și „vechi“, creînd impresia unei cunoștințe anterioare ce acum se reînnoadă. Mă așteptase cu cafeaua pregătită și cu cartea lui pe masa de lîngă sofa, unde mă instalase.

Era un roman straniu, o splendoare la drept vorbind; se chema „Subconștientul Veneției" și, bineînțeles, în lumea precară de la noi nici nu s-a citit și s-a și uitat, sub asaltul sufletelor triviale ce ocupă scena și azi, ca și ieri. Îmi vorbea cu calm, alegîndu-și cuvintele cu grijă catedratică, legănînd propozițiile într-un fel pe care abia tîrziu l-am identificat ca fiind un reziduu al vorbirii curente în italiană. Dar nu făcea caz de aceasta. Știa, deși observa de departe, cam tot ce se întîmpla aici și cunoștea „după scris" o mulțime de nume iar pe alții, „lumea veche", îi ținea mai aproape și îi prețuia cu mai multă tragere de inimă. Astăzi, cînd îmi amintesc ce se mai ține minte din toate acele clipe ce s-au dus, îmi dau seama că, într-un anumit fel, semăna cu „Domnul Dinu" Adamești-teanu și poate, ca și el, încerca să-mi transmită ceva. Dar ce anume? Nu am înțeles imediat și nici după o vreme oarecare, deși astăzi cred că încep să înțeleg. Avea ceva atît de diferit și rar în singurătatea lui elegantă, de viețuitoare de rasă veche ce nu se simțea în lărgime în acel ev tîrziu, încît cred că ar fi voit să comunice un „ceva" misterios altcuiva care să fi putut pricepe, să-și însușească și să ducă mai departe, **cît** și **dacă** o putea. Pe atunci, fiindcă așa spunea legenda și o auzisem, așteptam să-mi împărtășească gînduri secrete și să mă convoace într-un cerc atît de închis încît s-ar fi putut număra **cei dinăuntru** pe degetele de la mîini; dar aceste episoade posibile rămaseră doar legendă și nu se consumară niciodată. Nu era, de fapt, un uneltitor ci un **căuzaș**, adică un „om de cauză", care, odată ce hotărîse asupra cuiva și înlăturase indecizia, avea un fel de solidaritate necondiționată ce putea ajunge pînă la privațiuni și, poate, chiar și pînă la sacrificiu; și totul – fără cuvinte mari, retorică și declarații ce se uită repede și, privite cu atenție, se arată fără conținut.

Ținuta lui, de o noblețe consubstanțială, nu se poate uita. Gîndul însuși, curățat de pleava inutilă, avea ceva de bob de grîu cu formele de o geometrie uimitor de precisă ce îl organizau. Era „un scriitor", adică o ființă îngînduratră, arătînd, îndărătul măștii aparent impasibile, de teatru elin, mari mișcări sufletești neliniștite și o năzuință de a înțelege viața cumpănind judecățile cît mai aproape de echilibrul lor ideal. Rareori am întîlnit această participare afectivă la ceea ce se cheamă, de obicei, „reflecție", cum am întîlnit-o la „Pip"; o reflecție făcută **cu măsură**, o măsură de „om bătrîn și bun", ca din prispa bisericii. Mă gîndesc acum, după atîția ani, la toate acestea și încerc un sentiment amestecat, ce am cunoscut în mod dureros abia la această vîrstă, unde intră, fără a se distinge, un fel de vinovăție dar și revoltă față de tinerețea tulbure și prea de tot nelămurită. Îmi amintesc, fără a mă înșela, că adeseori, de cîte ori, de fapt, ne-am întîlnit, ar fi vrut să-mi vorbească mai distinct și sumar dar esențial transmițînd **mesajul** ce nu l-am putut primi

fiindcă nu-l înțelegeam. Astfel, totul a rămas amînat, lăsat pentru mai tîrziu, pus între paranteze, un „mai tîrziu“ care n-a mai fost prea lung și s-a încheiat fără vorbele ce, poate, ar fi putut desluși, ceva mai devreme, enigme ce abia azi încep să pricep.

Cu „Pip“ am avut nu o prietenie, căci nu era posibilă, ci un fel de confraternitate, unde nici măcar nu trebuia să se spună ceva ca să se înțeleagă bine, pe o cale **de-la-sine-înțeleasă**. Venea rar în București și comunicam și mai rar prin scrisori ori prin cîte o carte poștală ce îmi scria cu afecțiune. Compunea pretutindeni, era „scriitor“ și în corespondență și în vorba de toată ziua, o speță rarissimă.

Îi citesc uneori scrisorile, prea puține, ce mi-a trimis și parcă îi aud vocea, o voce care potrivea cuvintele ca și cum le-ar fi scris, alegîndu-le dinainte de a le rosti ca să nu se strecoare în ele ceva necuvenit și nici măcar o nepotrivire, care să le maculeze. Peste tot era o distincție cum nu se mai întîlnește în ziua de azi dar și o discreție tot atît de neobișnuită. Să fi fost desăvîrșita lui bună-cuviință ce am învățat s-o prețuiesc, înțelegînd-o, abia astăzi, atît de tîrziu? Sau poate gîndul că – povestind despre sine în lumea noastră unde a te plînge oricui este atitudine canonică – ar fi indecent, trivial și necuvenit, clătinînd acel exemplu impunător, ce ne trebuie, de împăcare cu soarta nedeslușită? Cred însă, că era, pe lîngă acestea, și un **stoicism trăit**, ca o concluzie însușită ce confirma o mîndrie de om liber și singuratic. Atît de singuratic încît acum, cînd îmi amintesc orele de odinioară ce petrecusem, atît de rar, împreună, încerc un sentiment indescriptibil de deznădejde amestecată cu spaimă. Să fie oare posibil ca, din tot ce a lăsat, să nu se mai știe nimic, astfel încît pînă și numele să se șteargă cu totul, din orice amintire, neluat în seamă, măcinat de un rău fără sfîrșit ca o epidemie care nu mai trece? Să fi **murit de tot**, fără nici o pomenire în fața cărților care, existînd, par să fie arse de parcă ar sluji un vrăjmaș necunoscut și fără chip? La drept vorbind, și aici parcă apare un blestem tainic, o putere fără nume, un **fatum** straniu.

Oricît aș încerca să alung această senzație neliniștitoare, îmi este cu neputință. Unde o fi greșit „Pip“ atît de ireductibil, abisal și definitiv încît să fi rămas din toate ale lui doar numele pe cărți uitate și dușmănite, ascunse nu se știe de cine și nu se știe de ce, necitite, acoperite de praf în biblioteci unde adorm pentru o mie de ani ca și cum s-ar fi așternut peste ele aceiași țărînă ce acoperă trupul nostru prea de tot trecător? Și unde s-or fi ascuns și în ce lume paralelă – ce aproape că le-a absorbit, sustrăgîndu-le vederii noastre – s-or fi dus cărțile pe care, fără a le încheia ori poate încheindu-le, nu apucase să le vadă căpătînd trup, nume și viață, oricît de efemeră, chinuită și blestemată ar fi putut să fie viața aceea? Scria un jurnal? Încheiase romanul ce îl bucura,

acum mai bine de cincisprezece ani și despre care, într-o toamnă, îmi scrisese din Spania, fericit că mai avusese putere să-l citească încă o dată și să-l vadă aproape ieșit la lumină? Sînt întrebări pe care, uneori, încep să mi le pun și nu le mai pot opri, repetîndu-le în gînd fără să le pot alunga și fără a le găsi vreun răspuns; fraze obsedante, traducînd un fel de spaimă fără nume ce se învîrte ca o piază-rea, arătîndu-mi o destrămare ce se repetă și pe care o aflu gîndindu-mă la aproape toți cei pe care, odată, i-am prețuit fără a le putea spune pînă la capăt acel gînd secret, amînat, apoi zadarnic. Și laolaltă cu toate acestea, se mai află ceva, un sentiment amestecat, de ciudă, stupefacție și de rușine ce nu izbutesc să-l liniștesc ori să-l împiedic să apară, însenindu-mă. Cred că era în această primăvară ori pe la începutul verii cînd, așezîndu-mi corespondența de altădată în ordinea ce ar fi trebuit să o capete și răsfoind-o cu o tristețe împăcată, am găsit o carte-poștală de atunci, de la „Pip". Mi se părea că o citisem și, la drept vorbind, așa și era. O citisem dar n-o înțelesesem. N-o înțelesesem **în sensul propriu**. Avea un scris chinuit, redus la un fel de linearitate modificată rar de cîte un impuls în sus sau în jos, traducînd doar intenția de a spune; semăna tulburător cu „scrisorile din ultimii ani", primite de la Mircea Eliade, scrise cu un chin indescriptibil, într-un fel de cuneiforme pe care, din cauza vederii tot mai slăbite, le așternea privindu-le cu lupa. Abia acum, **după atîția ani**, mesajul lui „Pip" se întîmplase să ajungă în sfîrșit pînă la mine. Citeam, înțelegeam perfect scrisul ce-mi păruse odinioară ininteligibil – și așa și era – și, cu cît înaintam, mi se ridica un nod în gît și, împreună cu el, apărea un sentiment al deșertăciunii definitive. Îmi scrisese atunci că era bolnav, atît de bolnav încît trebuise să își caute leac, un leac ce nu se putuse afla; și-mi descria, în prea puține vorbe, cu seninătatea lui de om mîndru, ce i se întîmplă, mărturisindu-se. În doar cîteva propoziții, citite într-un tîrziu, „Pip" îmi spusese că era bolnav, **bolnav de moarte**, că îi va fi greu să ducă această povară și, poate, îmi mai spusese, fără să-mi spună de fapt, și altceva, un „altceva" tragic, îngrozitor, ce întrevedea. Iar eu, grăbit atunci sau poate pripit fără motiv, citisem neînțelegînd și trecusem mai departe, amînînd ca s-o recitesc vreodată mai bine, un „vreodată" care, atunci cînd a venit nu mai însemna nimic.

Și-mi aminteam că, întîlnindu-l apoi, mi se păruse că avea în ochi o așteptare; poate un gînd că, aflînd, i-aș putea spune o așteptare pe care am mai văzut-o doar în ochii unei vietăți fără grai, care s-a prăpădit în mîinile mele. Ce aștepta să-i spun atunci crezînd că știam? Nu știu. Nu înțeleg. Și mă cuprinde o rușine universală.

VREMEA „PLICURILOR MOI“

Între **potrivirile** care s-au deslușit în timp, modificându-mi viața fără să știu, una a început în chiar noaptea cînd omul a coborît pe Lună. Țin minte perfect colțul unui raft mai de jos, din biblioteca lui Dinu Adameștieanu, de la Potenza, unde priveam atunci, fără să pot adormi; mi se părea neobișnuit să păstreze ceea ce credeam că e „aceeași carte“, în vreo cîteva zeci de exemplare. Era, judecînd după cotor, aceeași carte care se numea „Destin“; dar, cînd am luat cîteva ca să le răsfoiesc, mi-am dat seama că găsisem altceva și că *aceeași carte* însemna mai multe numere diferite dintr-o revistă. Pentru mine, care încă nu văzusem colecțiile de „Convorbiri Literare“ și de „Fundații“, *revistă* însemna cu siguranță un „ceva“ cu totul altfel și aerul de stranietate se instalase, deodată, intensificînd curiozitatea. Revista, deci, se înfățișa ca un fel de caiet mai mare și mai gros, uneori chiar evident mai gros iar sentimentul de neverosimil sporea cînd pipăiam conturul coperții în carton cu ușoare broboane, simțite doar la atingerea cu podul palmei. Și aspectul marginilor de pagină, ce se tăiaseră cîndva, pentru citire, cu un coup-papier, îmi apărea ca necunoscut. Toate paginile erau însă tăiate, semn că se citiseră odinioară ori mai deunăzi. Revista cu copertă fără culori, albă-gălbuie, sobră, cu un chenar ce delimita un sfert din suprafață, lăsînd cîmpul central să arate titlul în literă severă, dreaptă, impresionînd prin aerul de seriozitate ininteligibilă, îmi apărea drept un fel de codex ce ar fi trebuit să conțină multe secrete și, de aceea, o priveam cu religiozitate, fără să înțeleg ce motiv aș fi avut. La o vreme, luînd numere diverse și citind pe sărite fără să pricep prea multe, am înțeles că un nume revenea frecvent, de fapt era prezent în toate, apărînd ca un păstor cu toiag. Era George Uscătescu. Despre doar cîțiva dintre autori auzisem „ceva“ și, la vremea aceea, numai de la „Domnul Dinu“; restul aveau nu un aer de anonimat ci pur și simplu de **lume paralelă** despre care s-ar fi bănuit că există undeva, în spațiul fără limite, chiar dacă nu se va întîlni vreodată cu „lumea noastră“. Dar, mai mult ca sigur, lumea aceea însemna ceva, poate chiar mai mult decît aș fi putut bănui, căci, într-o dimineață, cînd „Domnul Dinu“ a intrat în încăpere și a văzut pe lîngă patul de campanie un număr din „Destin“, rămas desfăcut de cu noapte, m-a privit cu înțelegere și mi-a spus că „fac bine“. Era ca o formulare misterioasă, ca o încurajare în a merge mai departe, trecînd poate și peste alte arcane, dacă vor fi urmat vreodată.

Acum, la atîția ani, aș exagera spunînd că mai țin minte mai mult decît titlul și numele diriguitorului deși, tactil, îmi amintesc și senzația plăcută, total nouă, ce încercasem la pipăirea cartonului. Dar **totul s-a întipărit** fără să știu nici cît de adînc și nici din ce motiv. Căci, la o vreme, peste doar cîțiva ani, cînd am văzut la „ anticariatul Eminescu" de lîngă Facultatea de Filologie cotorul unei cărți despre Erasm scrisă de *Jorge Uscătescu,* mi-am amintit instantaneu biblioteca de la Potenza, colțul jos de raft, „cărțile" și chenarul de pe copertă. Costa vreo treizeci și cinci de lei și am cumpărat-o pe loc. Scena pare neverosimilă căci *Jorge Uscătescu* locuia la Madrid, unde și publicase acea carte ce i-a adus, cred, și un premiu literar iar eu o găseam la București, în vremuri despre care se spun felurite povești. Dar în țara aceea stranie, eu am găsit, prin '79 sau '80, la librăria orășenească din Buftea o carte de Paul Goma, pe care am cumpărat-o, cu doar opt lei, fără să emoționez pe casieră cu această alegere. Se chema „Camera de alături" și am citit-o cu plăcere, una dintre nuvele fiind compusă în genul unei balade, gen pe care îl cultiva, cu succes și părînd inovator, Mircea Nedelciu, un prozator cu trecere în acea vreme.

Am citit „Erasm" în aceeași zi, imediat după ce am cumpărat-o, înțelegînd-o, cu spaniola mea de atunci, o „spaniolă de lectură", destul de bine; era și scrisă într-o limbă savantă, foarte academică și conceptuală, așadar accesibilă oricui știa măcar o altă limbă romanică. Mă gîndeam, însă, întorcînd paginile, la personagiul ce primise acest dar (era cu siguranță un dar) și îl vînduse la anticariat ca să obțină contravaloarea a patru-cinci cărți dintr-o colecție populară. Cine să fi fost? Nu exista nici o însemnare, nici o iscălitură, nici un indiciu, dar și azi aș fi curios să aflu cine o fi fost „vînzătorul de cărți". Pentru mine, care nu mă despart cu plăcere nici măcar de o carte oarecare, a vinde cărți – și ce cărți! – din agoniseală sau moștenire e un gest de neînțeles, ce aparține parcă unei populații ce nu a apucat încă să cunoască alfabetul; nici măcar pe vremea cînd fiind foarte tînăr simțeam că s-ar putea să fluiere vîntul prin buzunare, nu m-am gîndit să vînd vreuna din cărțile ce adunasem cu greu. Mi-a părut rău și pentru fiecare carte împrumutată cuiva, cînd a uitat să o mai restituie; uneori cărți rare pe-atunci, cumpărate din Paris și Milano. Abia către bătrînețe, cînd am înțeles, cu resemnare, că nu voi mai apuca să răsfoiesc nici măcar a zecea parte din ceea ce aș fi vrut și, oricum, multe din cele ce strînsesem vor rămîne necitite pînă la capăt, am început să mă gîndesc și la alții și ceea ce știam precis că nu voi mai folosi am început să le dăruiesc la școli, la mînăstiri, în biblioteci de sat îndepărtat unde poate, și chiar mai mult ca sigur, se află cineva care să aibă nevoie de ele și poate mă va pomeni, chiar fără să mă cunoască. Scriu acestea acum

și îmi amintesc, fără să vreau, cum în noaptea Cutremurului, cînd au venit „de la țară“ să mă ia, ca să scap din orașul calamitat, am luat cu mine, din garsoniera ce locuiam, în cartierul Pantelimon, doar o carte, „Istoria“ lui Călinescu, în ediția de la „Fundație“ din 41; altceva nimic.

„Erasm“ a întărit potriveala ce începuse cu cîțiva ani înainte căci nu știu ce mi-a venit și am scris, fără vreo nădejde, la adresa editurii, menționînd la destinatar numele lui George Uscătescu. Nu mă așteptam la nici un fel de răspunsuri, obișnuit cu năravurile balkanice unde aproape nici o scrisoare nu primește vreo atenție specială și, bineînțeles, nici un răspuns. După multe luni, cînd uitasem demult că aș fi trimis vreo scrisoare către Madrid, m-am trezit în cutia poștală cu un plic de o culoare maronie, de formatul unei coli de hîrtie împăturite, ce venea din Spania. L-am luat și l-am deschis și m-a frapat moliciunea lui ce nu mai întîlnisem; o senzație stranie, care înseamnă și astăzi, după atîția ani, un semn de la „Don Jorge“. Era – știu acum, bineînțeles – un plic căptușit ce se utiliza pentru expediție de carte, protejînd conținutul de manevrările neglijente, ce l-ar fi putut deteriora. Îmi trimisese o carte de poezii, cîteva extrase cu studii ce publicase în reviste cu titluri atît de faimoase încît, știindu-le, la ele visam doar, cu resemnare, și o carte de vizită, cu cîteva cuvinte complezente dar amabile. Uitîndu-mă ceva mai atent, am deslușit și adresa „de-acasă“, ceea ce însemna că aș fi putut să-i scriu în continuare, dar **acolo**, de preferință. Nici astăzi, după treizeci de ani, nu am uitat acest semn de simpatie, mai distinct decît cuvintele formale „O' Donnell, 11, Madrid“. M-am gîndit mult și m-am întrebat ce ar fi trebuit să fac acum și, ezitînd luni după luni, am lăsat deoparte ideea de a-i trimite încă un mesaj. Ce i-aș fi putut trimite? Cîte un articol tăiat din revistele unde publicasem? Așteptam să îmi apară o carte, ca să pot arăta mai mult și mai lămuritor cît mă țineau puterile. Mai era, nu mă îndoiesc de aceasta, și ideea de a nu insista cu petulanță, obligînd un om mare, dar boieros, să răspundă din obligație unui necunoscut insistent. O teamă de necuviință și de atitudine ridiculă, prea de tot „băgăcioasă“ – cum i se zicea, traducînd în sunet și trivialitatea acestui gen de conduită – ce resimțeam și atunci, mă ținură în loc. Acum, cînd cred că am învățat și altceva de la viață, mă gîndesc că, poate, i-ar fi fost plăcut să știe că undeva, la capătul pămîntului, un „cineva“, un „oarecare“ mai tînăr îi urmărește fapta și îi apreciază gîndul, și, poate, fără să arate interes gregar, îi mărturisește o concluzie, cît ar fi fost de neînsemnată. Poate că ar fi socotit-o o dovadă de solidaritate și, mai mult ca sigur, de fapt, o întărire din nevăzut căci noi scriem căutînd să-l spunem ceva, „cuiva“ pe care nu-l cunoaștem și nici nu știm dacă este „de azi“ ori „de poimîine“ dar nădăjduim cu dis-

perare „ca să fie“ vreodată și vorba să ajungă pînă la el, oricînd ar fi, chiar și dacă ar fi înainte de Sfîrșitul Lumii.

Abia într-un tîrziu m-am hotărît și i-am pus într-un plic niște comentarii decupate din ziare și cred că o broșură sau două, ce îmi apăruseră între timp. Acum așteptam cu încredere să primesc un răspuns care a și venit, la cam tot atîta timp ca și primul. Era același plic căptușit, de culoare maronie deschis, „plicul moale“, dar, de data aceasta, mai mare și mai greu.

Conținea cîteva cărți, mai multe reviste în formatul de caiet ce se obișnuiește prin alte părți și mai multe studii trase în copie la aparatul „xerox“ precum și o scrisoare. Scrisoarea avea un ton călduros dar fără excese, tratînd cu sobrietate ceea ce părea să devină „o relație de cărturari“ fiind evident că sensul ei se deosebea de ceea ce văzusem în prima: era mai mult. N-aș putea spune dacă micile comentarii ce primise de la mine contribuiseră în vreun fel la această modificare, deși pe atunci aceasta fusese senzația ce încercasem, poate că nejustificată, totuși. În orice caz, ideea însăși de a-mi trimite cărți și studii și chiar și publicații întregi (poate și ca să înțeleg unde apar astfel de cercetări, în ce mediu intelectual și, pînă la urmă, cum se prezintă asemenea culegeri chiar) era mulțumitoare și plăcută. Mi se părea că gestul arată o oarecare prețuire și o clipă mă și gîndisem că poate expeditorul așteaptă și un punct de vedere, deși ipoteza îmi apăru îndată ca fiind aventuroasă și exagerată. Ce aș fi putut să-i propun eu, ca opinie, în materie de „studiu fenomenologic“ și de hermenentică de idei culturale, „la anii mei“ de-atunci și cu experiența ce aveam? Căci „Don Jorge“ era un alt gen de intelectual decît cel ce mă pasionase cîndva și mă pasionează și azi. Nu semăna cu Hasdeu și nici cu G. Călinescu și Iorga, **prototip de profet cu atitudine** cu aparența dezechilibrului ce indica, la drept vorbind, **sforțare de a recupera, lupta cu istoria ostilă, enciclopedism tradus în product de ferment.** Ceea ce primisem, și studiam spre a mă clarifica, îmi arăta un gînditor catedratic și „clasic“, un profesor aproape „neamț“ (ori, și mai potrivit, „britanic“), ce îmbrățișase teme „europene“ ce înțelegeam bineînțeles pe cale intelectuală – și prețuiam – dar parcă mai puțin atrăgătoare din perspectiva mea pur și simplu pasională. Era, totuși, **profesorul prin excelență**, poate într-un fel ce îi semăna lui Tudor Vianu, un „clasic“ ce nu l-am apucat în viață și la Universitate dar îl descrisese – poate, la rîndul ei, dezvoltînd o ipoteză – Dna Zoe Dumitrescu Bușulenga, urmașa lui la catedra de Literatură Comparată de la Filologia bucureșteană. „Linie“ mare, ce nu se mai poate găsi azi la acest nivel! Omul însuși, pe care îl vedeam în cîte o fotografie de pe copertă, se înfățișa ca un profesor englez ori scandinav, părîndu-mi-se blond, bronzat, cu trăsături nordice mai de-

grabă decît oltenești și arăta o distincție de școală înaltă, ce ar fi putut deopotrivă să aparțină unui diplomat.

O anumită nelămurire încercasem, deci. De unde o fi apărut acest stil superior didactic și temele, unele doar, destul de puțin „românești" dar parcă nici „prea spaniole"? Căci abia cu oarecari sforțări s-ar fi potrivit „renascentismul cărturăresc" și „european" al lui **Don Jorge** cu Ortega y Gasset, Unamuno ori Eugenio d'Ors. Sigur este, însă, că îi citeam cercetările atent și cu meticulozitate și ajunsesem să le cunosc în detalii, fără a mă gîndi să-i dedic, pe moment, un studiu mai întins, căruia, probabil, i-ar fi venit rîndul vreodată, dacă aș fi avut mai multă seninătate decît am avut. Nu îmi amintesc ce conțineau scrisorile mele, așternute mai apoi, pe care nici nu le mai am, iar dintre cele ce am primit, în destul de mulți ani, au mai scăpat de la irosire doar cîteva și unele cărți, creîndu-mi, de cîte ori îmi amintesc, un fel de disperare mută ce mă apasă. Știind așa, descumpănit și cu mîinile așezate inutil pe masa de lucru unde cîteodată aș fi dorit să am și aceste relicve pe care nu le mai găsesc, încerc să-mi explic aceste neglijențe de neiertat și, cu o ciudă indescriptibilă, nu reușesc să-mi dau seama de ce în teorie știam întotdeauna ce am de făcut dar nu am fost capabil să și fac ceea ce mă așteptam că voi face. Altădată, cînd mai credeam că se va putea, în viitor, să se repare greșeala și să le pun în ordinea lor pe cele, prea multe, amestecate și rătăcite, îmi spuneam că vremurile ar fi fost de vină. Dar astăzi, cînd am înțeles că **niciodată nu e timp**, cred că vina, dacă este, și dacă nu cumva aparține naturii omenești nestatornice și neadunate, este a mea și a unei **percepții nesigure a timpului** care aduce **irealism în proiect și în termen clar**, ce determină finalul.

Astfel încît, acum cînd vorbesc despre „scrisorile de cărturari" ce am schimbat în mai bine de un deceniu și jumătate cu „Don Jorge" nu mai am decît vreo cîteva urme capabile, ca madeleina lui Proust, să reînvie starea, parfumul clipei, farmecul orelor de altădată, altfel parcă zăvorîte într-o memorie ce nu se mai poate deschide decît printr-un fel de descîntec trist, ce nu se produce decît pentru o fracțiune de secundă.

Mai păstrez, încă, unul din ultimele „plicuri moi", poate că nu ultimul, primit în toamna lui '89, conținînd o copie după un articol din „La Vanguardia" despre Basarabeni și un extras, o cărticică, de fapt, despre Eminescu la centenar. Și, întîi și-ntîi, o carte nouă, din colecția „Destin", despre „Luceafărul", un poem dramatic. Multe dintre cărțile ce primisem aveau o eleganță neobișnuită, de o simplitate pe care aș fi vrut s-o iau drept exemplu și poate că o voi avea în vedere, vreodată. O literă clară, fină, de mărime distinctă dar nețipătoare; și peste tot insigna colecției „Destin" căci revista, ce se suspendase în 1972, își reproduse-

se acțiunea printr-o editură românească, păstrînd marca și, pentru spiritul binevoitor, și faima. Căci aceasta fusese într-adevăr „o mare frescă a culturii românești", așa cum se și prezenta la încheierea unora din cărțile ce tipărise editura ulterior; și, dacă mă gîndesc mai bine, ar fi trebuit să se re-editeze pînă azi de către cineva, cîndva, ori măcar să i se facă „bibliografia" pe care n-o făcuseră, din păcate, chiar cei ce o produseseră altădată, fără a-și închipui că viitorul va fi – cum este, de regulă – ingrat.

Poemul primit în 1989, în plicul maroniu, era dedicat surorii Olimpia, care locuia la București. Am întîlnit-o și eu, o singură dată, cînd, la cererea unui apropiat care bătuse cu piciorul Spania și America de Sus fără a pierde vremea pe cînd fusese funcționar diplomatic, am ajuns s-o vizitez în casa de pe lîngă Piața Galați, unde locuia. Dar nu am insistat să revin și nici nu am ținut să păstrez în vreun fel acest contract. O anumită lipsă de interes pentru relațiile prea familiare ori pentru detaliul prea de tot personal mă caracterizase și atunci, ca și astăzi, și așa îmi explic nepăsarea în fața povestirilor ce auzeam de la diverse personagii privind animozitățile dintre „Don Jorge" și Traian Popescu și Ștefănescu-Govora, ori alți cîțiva români din Madrid deși poate că și acestea erau doar legende. Eu îi citeam și pe ei fără să-i detest, ba dimpotrivă, cu un interes vădit cînd se întîmpla să-mi cadă în mînă cîte un număr din eroicul periodic „Carpații", publicat, din cîte se spunea, prin vînzările de timbre ale unuia dintre inițiatori. Erau mai degrabă genul ce preferam, oameni de cauză și de acțiune, în a căror compoziție intra un **spirit al Reconquistei** pe care îl înțeleg fără să-l traduc discursiv căci l-am adoptat și eu demult, fără să-mi explic niciodată cînd și din ce motiv. Abia mai recent, cînd cineva descoperise într-un număr din 1977, din „Carpații", un eseu ce trimisesem acolo prin mai multe mîini și despre care nu mai știam nimic, nici măcar dacă apăruse sau nu, mi-am dat seama că, printr-o potrivealã, fusesem și eu printre ei, într-un chip neobișnuit, asemănător cu o fabulă.

Acum, cînd mă gîndesc mai bine, sînt convins că ultimul plic ce am primit de la Madrid fusese, totuși, cel de la sfîrșitul lui 1989. Pe neașteptate, corespondența ce se întinsese pe mai bine de un deceniu și jumătate se stinse imediat ce trecusem în anul următor, fără să-mi explic și, bineînțeles, fără să doresc. Aceiași atitudine rezervată și cuviincioasă pînă la excesul ininteligibil se manifestase, mai mult ca sigur, deși încercasem s-o îndrept, fără a reuși. Dar gîndul că s-ar fi putut să se înțeleagă **altfel decît ar fi fost** un mesaj venit atunci, cînd vremurile se schimbaseră și asupra **românilor din străinătate** năvăliseră cu insistență nenumărate personagii avide de mizilic, aproape că m-a paralizat, oprindu-mă de la orice inițiativă care s-ar fi înțeles greșit.

Zilele au trecut, apoi, și, în cele din urmă, anii și cînd, arareori, mai răsfoiam cîte o carte a lui „Don Jorge“ îmi aduceam aminte cu un sentiment amestecat despre „plicurile moi“ de altădată, a căror vreme s-a dus. Cîteodată, fără să schițez măcar gestul, mă gîndesc **să scriu** iarăși și, de fapt, nu folosesc decît impersonalul căci „să-i scriu“ mi se pare prea puțin probabil deși ar fi o bucurie. Nici nu îndrăznesc, deși aș putea, să încerc să aflu dacă aș mai avea cui să-i scriu, la drept vorbind. Iar dacă nu aș mai avea – ceea ce cred, cu spaimă, în sinea mea, fără să pot măcar să gîndesc cuvîntul rău – un fel de jale abstractă mă cuprinde și o deznădejde aproape fără cuvînt.

Oare, dacă s-o fi întîmplat, ce s-a ales de manuscrisele lui? De cărțile lui, din bibliotecă, de scrisorile primite? De orice foaie scrisă care, poate ar fi însemnat ceva, mai mult decît o simplă coală de hîrtie anonimă și fără semnificație? Unde s-or fi dus? Și dacă se vor fi risipit și ele, ca și altele, ale altora, din toate părțile acestei lumi, unde uitarea devine marele cavaler al Apocalipsei?

„HAUTBOIS D'AMOUR"

Îmi vine cel mai greu, amintindu-mi cîteodată acei ani de odinioară, cînd mă gîndesc la Mirea, căci așa își semna tablourile. Sau la Ioan I. Mirea, cum iscălea poeziile, fiindcă era și un poet, un poet atît de singuratic încît nici măcar o carte despre poeți nu-l amintește, pînă în ziua de azi.

Și el, la rîndul lui, era un **uitat**. Dar „uitat" cum sînt, de obicei, pictorii. La București, în magazinele de antichități dar și pe la colecționari, **un Mirea** se aprecia și se plătea încă destul de bine; dar „un Mirea" **de atunci**, ce se mai găsea, față de un Mirea **de altădată** care nu se vindea, reținîndu-se ca să-i mai crească valoarea, ca a vinului, cu cît se învechește. Omul părea însă victima operei și aproape cu siguranță se mai ținea minte numai ca autor; era ca și cum **n-ar mai fi fost**, ca și cum, plecat fiind la Paris, ar fi plecat cu totul, definitiv și irevocabil.

În casa lui Paul Anghel, despre care auzisem la Paris laude ce m-au uimit deși citisem „Modelul magic" în foileton și îmi plăcuse, Mirea s-a evocat prea puțin și fără vreo dezvoltare ori măcar o pomenire mai tristă, cînd se prăpădise. Și era, cred, unul din puținele medii unde se mai știa ceva despre Ioan, în afara cîte unei rubedenii, ce îmbătrînea, ori a colecționarilor care socoteau, asemeni cămătarilor, cît le va crește banul cînd pictorul nu va mai fi, dacă apucase, prin noroc, să se mai facă și mai cunoscut decît era, **în lumea lor**.

Dar în lumea noastră, moartea lui începuse demult, încă de pe cînd era viu și strălucitor, la București, înainte chiar să se așeze departe, neștiind că, dacă ar fi rămas aici poate că altfel ar fi fost totul, pesemne mai fără acest **abur de blestem ininteligibil**, care ar merita să se exorcizeze.

Stranie soartă, pînă la a spune că ascunde o dramă aproape magică, dar, deopotrivă, și stranie întîlnirea cu el, **o răscruce** venită la un soroc ce bănuisem că există încă din vremea aceea de unde, cînd se evocă, nu-mi amintesc decît aceste **clipe în relief**, luminate de un „ceva" inexplicabil ce nu pătrunde mai jos de ele, în bezna desăvîrșită a zilelor și nopților fără identitate. Nici nu mai țin minte, de fapt, cum am ajuns la Paris, în vara lui 1971, la ușa casei lui din Montparnasse, unde locuia de numai cîțiva ani. Era o casă veche, cu două etaje, în inima **Cartierului Magic**, de unde, după ce bătusem cu un fel de ureche metalică ce ținea loc de sonerie, ieșise, deschizînd cu mirare, un bărbat subțire ce

purta în mîini o pensulă cu tocul plin de vopsele în culori diferite și o pîine; o pîine abia începută, pe care o ținea subsoară. Imaginea ce se constituise cu brutalitate era impresionantă. Omul firav, învestmîntat în pantalon negru și cămașă largă, neagră și ea, cu mîneci lungi de unde ieșeau palmele cu degete subțiri și nervoase ca de pianist, avea ceva atît de nefiresc încît intimida, crea o reținere timorată, impunea. Astăzi s-ar fi zis, în lexicul frivol ce se întrebuințează, că avea „charismă" dar această vorbă atît de neconsistentă ar fi fost, oricum, prea puțin. Întregul impresiona, iradiind. O vreme m-am gîndit că, purtînd părul lung, atît de lung încît îi cădea pe umeri ca în vremea medievală, și de culoare aproape albă, „albit" fiind de timpuriu, părea un fel de preot get, un mag necunoscut de pe un munte singuratic. În felul lui, așa cred că era, purtîndu-se cu o blîndețe de înțelept și, gîndindu-mă astăzi cu intensitate la toate cîte fuseseră pe atunci, cred că era prima oară cînd întîlneam în viață **înțelepciunea vie**. Cărțile mă îndrumaseră, pe cît fusese cu putință și pe cît citisem, dar **înțelept** fără epilog, „lucrînd" în imediatul nesigur, nu cunoșteam și, de fapt, cunoscusem și mai tîrziu atît de rareori încît aproape că nu-mi vine să cred că ar fi posibil și ar exista. Căci **învățătura**, aproape bisericească, **de carte și de metode**, ce văzusem și admiram la „Domnul Dinu" Adamești**e**anu era altfel decît **înțelepciunea** lui Ioan I. Mirea. Aceasta venea, mai mult ca sigur, din instrucție, căci era instruit; adică, așa cum s-ar zice, **construit bine pe dinăuntru** dar mai puțin din cărți ori și din cărți și din viață și dintr-un altceva ce nu identific. Citea mult, avea cărți, dar cărți puține, **cărțile lui**. În atelierul ce am descoperit chiar lîngă intrare, jos, la ușa casei, un raft modest adăpostea vreo cîteva zeci, multe românești, între care am văzut ceea ce nu mai văzusem: o carte de Mircea Vulcănescu. Și Eminescu. Și Blaga, „Spațiul mioritic". Dar și vreo cîteva cărți franțuzești, ale lui Malraux. I le dăruise? Poate că de la el le avea. Căci din acele zile atît de amestecate, care veneau peste mine cu furtuni concentrice de senzații, nume și gînduri care, venind atunci, se împrăștiau îndată fără să lase decît **lamura** și **povața**, din acele zile, zic, mai reții puține dar chipul lui Malraux, în atelierul de jos, despărțindu-se de Ioan, nu l-am uitat. Ce-o fi căutat acolo, într-o vreme cînd mi se pare că era încă ministru ori fusese pînă de curînd?

Și mai țin minte încă vreo cîteva imagini, ca niște fabule, păstrînd, toate, **înlăuntrul lor închisă** o semnificație care îmi scăpase atunci dar înțeleasă poate astăzi cînd, ajungînd ca un ecou din nevăzut pînă la mine, pare a-mi vorbi.

Cît am rămas, în Paris, nu mai știu cîte zile, dar nu prea puțin, mă așezasem într-un hotel modest, din Montparnasse, aproape de „Strada lui Mirea". Un hotel cu algerieni, unde obținusem o cămăruță mai

pe la mansardă, cu un pat și un lavoar, și cu o fereastră ce dădea către acoperișuri. Acoperișurile Parisului, ca un șir de cărări imaginare, alcătuite din planuri geometrice, frînte, fără simetrie, o lume de pustietăți de deasupra lumii vii, pe care apucam s-o văd seara tîrziu și dimineața. Acum, cînd într-o muzică de adagio parcă văd acel **Paris de acoperișuri**, un oraș întins sub un cer fumuriu de unde ploile cădeau mai bine de jumătate de an și unde, pe atunci, nu se putea pleca nicăieri în plimbare fără umbrelă sau fulgarin, mi se pare că aud chiar ploaia căzînd pe tabla mansardei, lăcrimînd peste streșini, strecurîndu-se în burlane.

Și toate acestea – în „Cartierul Magic", unde, pășind pe străzi, fără țintă, auzeam nume stranii care, ele însele, aveau ceva de poveste: Modigliani, Picasso, Utrillo. Și Brâncuși, de bună seamă, care avusese atelierul aici, aproape, pe Impasse Ronsin, la prima sau a doua cotitură. Acum nu mai era, iar eu îmi petreceam multe ore în alt atelier, ca în fața unui cuptor de alchimist, în atelierul lui Ioan. Într-un fel ce părea excentric dacă nu s-ar fi cunoscut **codul** și, bineînțeles, motivul, atelierul lui avea prea puțină mobilă dar ce era, era **din altă lume**; din lumea lui de țărani din Răsuceni de Vlașca, două lavițe, un pat îngust acoperit cu o cergă și macate atîrnate de pereți, în lînă grenat cu motiv stilizat: brăduți și oameni, „oameni de lînă". Stăteam așa, cu mirare și îl ascultam cum mă dăscălește cu subtilitate; ar fi vrut să mă învețe în prea scurt timp prea multe și poate că de-aceea mi se părea că, în felul lui arhaic, de **profesor din pădure**, se preocupa de ucenic prea din caleafară. Sau poate că văzuse și el ceva în mine, ce nu știam măcar. Sau poate, el, care avusese trei copii și numai fete, s-ar fi gîndit că dăduse Dumnezeu să poată instrui mai de aproape și un băiat, pe care soarta nu i-l adusese. Mă lua adesea, fără să mă întrebe dacă aș vrea să ne plimbăm, fără să ne propunem o țintă precisă și-mi povestea într-o manieră de neuitat de toate și de peste tot, pe care, dacă aș fi fost mai prevăzător, ar fi trebuit să le notez, să le țin minte și acum să le fi păstrat. Dar se risipiră și ele, ca atîtea.

Cu cît trecea timpul, apăruseră proiectele irealiste ori baroce. Într-un rînd, Ioan îmi propuse, fără a se juca, să fac studiile, literare bineînțeles, la Paris, începînd din anul următor ori să rămîn acolo chiar de atunci și să continui, devenind bacalaureat. Vremea trecuse însă și trebuia să mă întorc acasă. Cînd am plecat din Paris, vara era pe sfîrșite. Mirea îmi dăduse cîteva scrisori către „prieteni din București" care urmau „să mă ajute" să public cîte ceva, poate chiar o carte, deși eu detestam astfel de proptele și nu puneam cine știe ce preț. El însă se iluziona. Dar, ajungînd la București și căutîndu-i pe „prieteni", după destulă vreme, se dovedi că avusesem dreptate. Nici măcar nu apucasem să închei cum se cade vreo convorbire la telefon căci ea se sfîrșea cu grăbire și

dezinteres, de parcă aș fi fost **mesagerul ciumei**. Astfel încît îmi văzusem de treburile mele, fără să încerc nici o deziluzie.

Cîteodată, dar nu prea rar, mai primeam de la Ioan cîte un pachet cu cărți și reviste, „tăieturi" dintre cele mai diverse din ziare, de obicei românești ori comunicînd „temă românească", și cataloage de expoziții unde expunea, uneori, cu succes, cred, dacă ar fi fost să mă orientez după „citate" și „nume". Acestea însă începuseră, de la o vreme încoace, să fie din ce în ce mai puține. Cînd nici nu mă mai așteptam, într-o vară, poate în 1973, îmi ajunse în mînă un colet ce conținea o scrisoare scurtă și cele două volume din „Noaptea de Sînziene" de Mircea Eliade. Nu uitase că, auzind despre ea, aș fi vrut s-o citesc. Scrisoarea insista în a mă convinge că romanul vine chiar de la Eliade, că el ar fi doar un comisionar și că Eliade însuși, aflînd despre dorința arzătoare ce avusesem de a-l întîlni, se gîndise să mi-l dăruiască; am vrut să cred că nu-i, ceea ce credeam de fapt, o simplă istorie pioasă deși amabilitatea ce mi-o arătă savantul, mai tîrziu, în scrisorile ce-mi trimisese, ar fi putut să se explice, măcar în parte, și prin această legătură.

Anii treceau și Mirea, în scrisori tot mai scurte și parcă tot mai obosite, mai aducea vorba rareori despre „studiile" mele la Paris, apoi, cînd le încheiasem deja la București, despre o „specializare" sau o „călătorie". În cîteva rînduri îmi destinase cîte un desen, o guașă ori un „creion", ce primeam cu religiozitate și mă bucurau. Nu-mi ajunsese, din nefericire, un pachet ce conținea cîteva zeci de desene, de dimensiuni mici, care se rătăciră ajungînd, înainte de a mi se da, în mîna unui colecționar care le făcu uitate. Și azi îmi vine „sîngele în cap" de furie la gîndul că astfel de episoade fuseseră posibile iar eu nu mai am acum decît puține lucruri care să-mi amintească **fapta** lui, în care cred sistematic și, fiindcă știu că a fost **mare**, n-o voi lăsa pradă lipsei de memorie.

Cu vremea, totul intrase în orînduiala ce socoteam că mi se potrivește și, fără să-l uit, eliminasem total din socoteli ideea că „voi pleca" prea curînd la Paris. Îi trimiteam și eu cîte ceva din ceea ce scriam și, într-un rînd, prin mai multe mîini, un studiu despre „Literatura basarabeană", punînd ca iscălitură un alt nume spre a nu se identifica autorul. N-am știut niciodată ce s-a făcut cu el deși credeam că apăruse undeva, cîndva; și nu mă înșelasem. Prin 1975, ori poate ceva mai tîrziu, îmi veni de la Paris o carte destul de groasă, pe care o publicase recent. Se chema „Calea pietrelor" și conținea poezii. Uimirea ce mă cuprinsese începu să crească de îndată ce mă apucasem să le citesc. Aveau o muzicalitate fenomenală în felul lor neobișnuit de a potrivi vorbele astfel încît reformulau un folklor imaginar, o epură de etnologie și un extract de viață arhaică fără vîrstă, încît mă hotărîsem să le cercetez mai îndeaproape. La drept vorbind, poezie mai scrisese și chiar publica-

se demult, cred că să și fost vreo patruzeci de ani de atunci; îi apăruse chiar și un volum, intitulat „Dus cu morții", pe care, găsindu-l la Biblioteca Academiei fără a se fi clasificat la „Fondul special", îl citisem cu aceeași uimire, întărită, în fine, acum. Vedeam încă o dată **opera stingheră**, parcă într-un Purgatoriu nesfîrșit și definitiv, unde **existînd de fapt, nu există căci nu se ia în seamă, se uită, se lasă deoparte ori se ucide.** Începuse să semene totul cu soarta lui Pius Servien și ideea că astfel de erori ar putea să nu fie doar hazard ci o maladie, asemănătoare cu ciuma, o **ciumă a Keremului**, îmi crease, încă o dată, dorința de a îndrepta. Nici nu mai țin minte cu precizie, dar cred că era în 1977, cînd m-am hotărît să scriu „un studiu", adică, de fapt, un soi de articol extins ca de „istorie literară" și să descriu poezia lui Mirea astfel încît să rezulte, încă de pe atunci, o efigie verosimilă și să se facă **un pas**, să se așeze o fundație. Îl trimisesem, iarăși, prin mai multe mîini și el îl primise uluit, cum îmi spuse mai tîrziu, și îl publicase în Canada, în „Cuvântul Românesc". Nu-l mai am, din păcate, și oricîte eforturi am făcut, cerînd, mai ales acum, ajutor în dreapta și în stînga ca să obțin o xerocopie măcar, nu reușii s-o obțin; alt „manuscris pierdut" cu soarta lui aproape nedeslușită.

Așa cum stăteau orînduite toate atunci, părea că nu se mai poate schimba nimic iar sentimentul că **eu – aici și Mirea – acolo**, comunicînd, pe cît era cu putință, cu o oarecare continuitate, crea un gen de seninătate și nu mă tulbura prea afară din cale. Esențial mi se părea că **el există undeva** și mă mulțumeam cu acest gînd ce se putea dovedi că este adevărat.

Dar, pe neașteptate, pe la începutul lui 1979, apăru ipoteza de a pleca, totuși, la Paris spre a face, în jargonul administrativ, un fel de „cursuri de specializare" în literatura comparată, pe care Ioan le putuse obține pe seama mea. Vestea îmi venise printr-un mesager și am întîmpinat-o cu bucurie căci ideea de a-l revedea pe Mirea se adăuga dorinței de a găsi cărți și surse despre Pius Servien, altele decît aici, o temă ce mă obsedase. Contrar așteptărilor, **nu Parisul** mă interesa, întîi de toate. Cu cît mă apropiam de Gare de l'Est, în acel început de vară ale cărui **reliefuri**, iluminate acum de soarele trist și fără viață al memoriei, mi le amintesc perfect, începuse să mă tulbure ideea că **nu mă voi mai întoarce** și că s-ar putea să rămîn definitiv la Paris. Era, la drept vorbind, o temă inevitabilă și mi se părea cu desăvîrșire exclus ca să nu se fi pus în balanță și această soluție. Priveam, fără țintă, pe fereastra vagonului de tren, de unde nu se distingea în noapte decît rareori cîte o lumină, și îmi veneau în minte episoade diverse, ca de covor cu flori destrămat. „Domnul Dinu" la Potenza, vorbind despre casa de la Toporu, de lîngă balta cu stufăriș ce i se părea „Edenul"; Ioan pro-

nunțînd, cu vocea șoptită, pe lîngă Luxembourg, cuvîntul cel rău: „metec"; scrisorile lui Paul Lahovary, ce primisem de mai demult; cărțile lui Servien prăfuite în biblioteci uitate, la București și la Paris. Dar mai întîi de toate cred că această imagine se întipărise cel mai puternic: soarta lui, de **om de nicăieri**, peste a cărui faptă, oricît ar fi fost de mare, dansa hohotind, cu bucuria deșertăciunii triumfătoare, **Moartea definitivă**.

Și apoi socoteam că **ajunsesem deja scriitor**. Îmi amintesc această expresie, ce mi se pare naivă azi, dar posibilă atunci în acea mîndrie asemănătoare cu ideea unui călugăr de a deveni episcop. Într-un anumit fel, așa era, pesemne. Mi se pusese dinainte **Evanghelia deschisă cu fața în jos**, un „fel de Evanghelie", la drept vorbind. Oricît aș fi fost de tînăr și oricît de ne-lămurit, aveam **temele mele intelectuale**, obiectivele croite într-un anumit mod și, poate, și o **misiune** ce doar intuiam pe atunci iar acestea nu s-ar fi putut depune piatră pe piatră, ca să ajungă la o faptă de „Om mare" altfel decît se rînduise nu se știe cînd și de ce. Și mai era și **limba**, în felul ei indefinit, anterior gîndului articulat, care **mă vorbea**, organizînd abia mai apoi potrivelile de sunete cu imaterialul memoriei unde rămăseseră, decantate, rezultate din senzații, **urme**. **Urme nenumărate**.

Știam cu precizie, cînd am ajuns în Rue de la Sablière, că am să mă întorc acasă și trebuia să-i spun aceasta, încă de la început, lui Mirea. Ceea ce a urmat îmi arată că avusesem **gîndul-bun**.

Ioan mă așteptase la capătul scării, în ușă, la ultimul etaj. Părea bolnav și îmbătrînise, parcă îmbătrînise chiar mai mult decît mi s-ar fi părut posibil în doar opt ani, ce trecuseră ca un vis de cînd nu ne mai întîlnisem. Pe-atunci, prea neînțelegător, nu aflasem că, în marele mister care ne conduce, anii se adună mai repede cînd sînt mulți și lasă urme mai adînci, începînd dintr-o clipă ce nu se definește căci nu se știe. Și bătrînețea vine într-o dimineață, cînd o descoperi uitîndu-te în oglindă și observi cu spaimă că ești altcineva. Mă îmbrățișase într-un fel straniu, pe care nu-l pot descrie în cuvinte căci face parte dintre acele gesturi care **se trăiesc doar** și se țin minte definitiv, potrivindu-se în memorie ca să aducă **doar durerea** atunci cînd nu mai sînt posibile; ele nu se pot traduce în nimic, nici măcar în muzică.

De fapt, se schimbaseră toate. El nu mai locuia decît în apartamentul „de sus" și **atelierul mitic**, **fără vîrstă** de lîngă ușa de la intrare dispăruse. Lucra puțin, mai mult scria, picta și mai puțin și nu vorbea decît pe departe despre expoziții ori albume. Cred că erau puține și rare, dacă nu cumva nu mai erau deloc. Un aer de destrămare, ca o boală neperceptibilă ce se transmite prin nevăzut, începuse parcă să se simtă deși toate îmi apăreau ca fiind la locul lor, de fapt cum le știam. Doar Ioan era bolnav, atît de bolnav încît, cînd coboram, arareori, să

ne plimbăm cîțiva pași, nu mulți, pe lîngă casă, trebuia să nu uite aparatul de oxigen. Nu mai puteam merge nicăieri, pășind alene împreună, parcă fără țintă, cum făceam altădată, și nici eu nu mai îmi simțeam freamătul de fiară tînără ce iese la vînătoare. Îl simțisem demult, cînd fusesem prima dată la Paris. Acum îmi făcea bine că stau pe lîngă Mirea și aș fi vrut doar, dacă ar fi fost potrivit, să-l întîlnesc pe Mircea Eliade. Dar, din nefericire, Eliade nu se afla în Paris căci, de obicei, abia în miezul verii venea în Europa, unde stătea puțin, poate nici o lună, cînd „avea conferințe" pe continent. Și totuși, deși era evident că aceasta trebuia să fie realitatea, am ajuns într-o zi, coborînd dinspre Sacré-Coeur, în Montmartre, în Place Charles Dullin, unde, la numărul 4, locuia peste vară. Îmi amintesc ca printr-o ceață profundă fațada casei cu, cred, un etaj cu balcon, unde se afla apartamentul unde trăgea și biblioteca de vacanță. Storurile erau lăsate la ferestre și acolo părea că nu locuiește nimeni, o imagine ce m-a înfiorat.

Poate că acea neliniște nedeslușită – ca și cum aș fi aflat că acolo nu va mai veni nimeni, niciodată – apăruse pe nesimțite, privind în fiecare zi pe Ioan. Rămînea mult, scriind, în odaia lui, ceva, un „ceva" despre care nu voia să vorbească. Dar lucra chinuitor. Zilele ce veniră nu aduseră nimic esențial, în aparență, trecînd aproape anonime. Eu mă duceam pe unde aveam de mers, Doamna Marcela – la Muzeul de Numismatică iar Mirea rămînea acasă, în atelier, scriind aproape impenitent, într-o manieră care aproape că mă înfricoșa. Să fi presimțit că **nu mai e timp**, că **totul trebuie încheiat** într-un fel ca să nu se lase ca și cum s-ar lăsa în drum? Nu-mi pot da seama dar știu că era **magul ostenit**. Îl priveam cu fascinație, ca pe un ghicitor care înțelege fără să arate. Știuse de dinainte că voi pleca înapoi, în cele din urmă, și nici măcar nu căutase motive spre a mă pricepe căci, de fapt, cred că le presimțise și ar fi fost inutil să le descurcăm. Acum vorbeam mai mult, fiindcă nu mai ieșeam decît prea puțin și doar pentru „a lua aer", o formulă ce îmi apare, acum cînd o scriu, aproape deznădăjduită. Vorbeam, deci, nopțile, mai ales, pînă tîrziu, în odaia aproape goală, mobilată sumar ca și cum ar fi arătat golurile, spațiul vid, nimicul ce atrage. Cuvintele încercau să-l acopere și adeseori reușeau. Dar ceea ce îl acoperea mi se păruse că este prezența lui Ioan.

Era în el ceva care, adormit de obicei, se trezea deodată în mijlocul unei fraze oarecari și cînd, fără a se anunța, se pornea să dezvăluie potopuri de senzații, de amintiri, scene poate imaginate, din alte vremuri ori din alte vieți; un **epos** ce intersecta viața, o poveste ce apărea din infinit. Îmi dădea impresia că, fără a-mi fi spus, mă alese **ca să-mi transmită** și în felul lui enigmatic ajunsese **să-mi spună**, totuși, ceea ce poate că și el, în alt mod și la altă vreme, fusese rînduit **să primeas-**

că pentru a lăsa, înainte de încheiere, altcuiva care, **primind, să lase** cui va socoti de cuviință. Cu cît mă gîndesc mai intens încep să fiu încredințat că acest **știut**, ce nu-l pot dezvolta ca să-l povestesc căci are un aspect de hieroglifă de unde nici o linie nu trebuie să lipsească, **mi l-a dat**, punîndu-mi parcă mîna pe creștet ca să-mi deschidă **ochiul**.

Cînd se încheiase totul, ne-am despărțit și am plecat la București fără să-mi dau seama atunci, dar înțelegînd abia acum, că mă schimbasem iremediabil. Cîțiva ani ne-am mai scris rareori, fără un scop precis și, într-o zi din nu știu ce an, s-a aflat că nu mai este. Dar nu am crezut, nu puteam să cred. Pentru mine, nici unul dintre **cei ce mă povățuiseră** nu putea să moară căci **nu le simțeam lipsa fizică**, prezența dispărută. Gîndul că nimic nu se poate schimba și că din cerul meu sufletesc nu se clintește nici o stea era mai puternic și biruia de fiecare dată. Cărțile lor le aflam în bibliotecă, tabloul îl priveam, scrisorile existau și mă încăpățînam să-mi imaginez că ar fi putut să fie scrise ieri. Era destul să-i știu și să-i pomenesc, așa cum pomenești pe cineva plecat departe, doar pentru o vreme: o lume de lumini senine, calme, neclătinate.

Dar ziua cînd mi-am dat seama că totul e o iluzie, nu se poate descrie. Nicăieri nu mai întîlneam nimic, nici o urmă, nici un ecou cît de subțire, nici un semn oricît de mărunt care să fie un reazem ca să încep să regăsesc ceva și, dacă aș fi avut noroc, să reconstruiesc măcar pentru o secundă. Uitarea se așternuse pretutindeni, ca un strat de cenușă peste toate timpurile ce fuseseră vreodată, în urma unui dezastru universal. Cuvintele nu au venit, apoi, decît tîrziu, chinuite și ele cînd au venit, și înlăcrimate. Amintire dureroasă, ca o muzică nesfîrșită, ce răsună continuu, chinuitoare și ea. Plîns de vioară pe o singură coardă, „Oboi de iubire"; sunet trist de corn, sfîșietor, ce se aude mai încet, tot mai încet. Și-apoi, nimic.

L'ECRITOIRE

Să fi fost acum treizeci și trei de ani, într-o lume îndepărtată care poate că nici nu a existat. Parcă văd și acum mîna obosită care, după cîteva ore de scris, stingea țigara într-o scrumieră de culoare havan dintr-o sticlă mată, netedă, obișnuită. Alături de ea, dar nu prea aproape, un caiet și un creion și, mai încolo, poate că aproape de colțul mesei – o carte. Ce carte să fi fost? O carte nedeslușită pe care, poate, ar fi trebuit s-o compună, vreodată, scriitorul de-atunci, un **om din hîrtie și din scrisori și din pagini nenumărate** ce ar fi putut să fie și unele au reușit să se nască și doar puține nu s-au risipit.

Dimineața, o dimineață rece, ce nu mai întîlnise acolo de unde venea, începuse să se arate, cu lumina ei de Înviere, prin fereastra întredeschisă. Norii neștiutori alunecau dinspre Atlantic pe cer, deasupra orașului cu sute de cupole; ploua mărunt pe acoperișul din tablă veche, pe toate acoperișurile fără număr ale Parisului, în acea dimineață cînd scriitorul încerca să-și închipuie ceva din lumile, nesfîrșite și ele, care puteau să fie vreodată, altădată, cîndva, deslușind enigma **vieții lui fără viață**, doar un nume parcă, de dincolo de lumea vie. Putea el să scrie aceste cuvinte care așteptau atunci să se potrivească dintr-un **ireal de vreodată**, despre care n-avea să știe atunci nici măcar dacă o să mai fie posibil? Poate că ar fi încercat ori poate că a și scris iar coala unde însemnase toate acestea, visate de el și poate niciodată făcute, s-o fi șters, curînd, sub stropii repezi și nepăsători ai ploii ce pătrundea prin fereastră, ca un dezastru universal:

*„În Piața Sorbonei, pe unde odinioară doi bărbați de statură potrivită, un tînăr nechibzuit și un bătrîn înțelept, se îndreptau fără grabă către Pont Neuf, ora cea misterioasă a nopții împrăștia, sub apăsarea unui vînt subțire, nepăsător, cîteva hîrtii rătăcite, uitate la o masă, seara tîrziu, în **L'Ecritoire**. Piața însăși era pustie, de o pustietate nepămîntească, lipsită, de fapt, de prezența omului. Doar vîntul subțire se mai auzea, persistent, întărind cu țiuiturile lui interminabile sentimentul de sfîrșit de lume, de iarnă veșnică, aproape astrală. Din acele ceasuri fericite nu mai rămăsese nimic. Apele, care altădată trecuseră cu valuri mici, nenumărate prin*

fața Catedralei curgînd către ocean, se prefăcuseră demult în nori și tot atît de demult, gonite în depărtare, ajunseseră fără gînd peste păduri ce le așteptau, plante înspăimîntate de uscăciune și vietăți speriate de secetă. Și apoi? De la capăt. În Grecia Mare, departe, prea departe, și demult, poate înainte de vremea de după Hristos, un negustor de oale ascunse o amforă plină cu bani de aur în pămînt dar cel ce ar fi trebuit să le descopere, altădată, cîndva, nu le mai putea descoperi. Nimeni nu mai putea descoperi secretul unui pergament pecetluit de un Stăpînitor, odinioară; sau poate nepecetluit de nimeni niciodată, dacă o fi fost adevărat. Acolo, fără loc, în Biblioteca unde ar fi putut să fie, și n-a fost, căci nu mai e, domnește praful selenar și doar un aer de pucioasă, ca de planetă moartă. Căci în odăile întunecoase și tăcute, pline de cărți pe care nici un deget tremurător nu le mai deschide, nu se mai simte nici un sunet, decît acela, chinuitor, al ploii, cîteodată. Cad ploi nesfîrșite și acolo unde, către Nord, cineva despre care nu se mai știe nimic, sau poate nici nu existase, în nici un Timp, ar fi putut să așeze, într-o noapte tîrzie, tocul în călimară imaginînd un potop de oameni înaripați, rînduiți pe o Mânăstire ce nu se mai termina. Se încheiase povestea aceea? Și toate poveștile care, încheiate fiind, se vor fi destrămat în mulțimea gesturilor fără rost, a puterilor irosite doar pentru a ne închipui? Ce să ne închipuim? Poate gîndul, ca un pescăruș cu vocea răgușită, speriat de moarte; sau poate sufletul, ca un porumbel alb, îndepărtîndu-se, tot mai mult, și mai mult, pînă acolo unde, între flori nenumărate, stă un înger înlăcrimat, pe Ceahlău.“

Paris, iulie 2004